

Minttu Mikkonen

HUONOA HALLINTOA VAI
POLIITTISTA KESÄTEATTERIA?
Poliittiset tyylit Natura 2000
-luonnonsuojeluohjelmasta käydyssä kiistassa

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2001

1. JOHDANTO	3
2. NATURA 2000 -VERKOSTON TAVOITTEET JA TOTEUTUS	5
3. POLIITTINEN TYYLI RETORISTEN KEINOJEN KOKONAISUUTENA	7
3.1. Tyyli näkökulmana poliittiseen toimintaan	7
3.2. Yleisö argumentoinnin lähtökohtana	15
3.3. Natura-kiistan argumentoijat, yleisöt ja tyyli-intensiivisyys	20
4. BYROKRATIASTA POLIITTISEKSI KIISTAKYSYMYKSEKSI	24
4.1. Ympäristöministeriö: byrokraattista vaihtoehdottomuusretoriikkaa	24
4.2. Luonnonsuojeluliitto: ekologista asiantuntemusta	30
4.3. MTK: tyyli-intensiivistä agitointia	39
5. POLIITTISTA DRAAMAA PARHAIMMILLAAN	46
5.1. Ympäristöministeriö: ”herrasmiesmäistä” puolustustaistelua	46
5.2. Luonnonsuojeluliitto: yleisön laajentamisyriytyksiä	54
5.3. MTK: syömälakkoja ja muita mielenilmauksia	60
5.4. Kokoomus: tehokkaita iskulauseita ja reaalipolitiikkaa	69
6. KOMPROMISSIRATKAISU JA JÄLKIPELIT	76
6.1. Ympäristöministeriö: sovittelevaa selittelyä	76
6.2. Luonnonsuojeluliitto: voittoja suhteellistavaa tulkintaa	79
6.3. MTK: huonon hallinnon uhri	83
6.4. Kokoomus: yksilön oikeusturvan pelastaja	88
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	91
LÄHDELUETTELO	99

1. Johdanto

”Maanomistajat kiroavat sitä. Luonnonsuojelijat vaativat sitä lisää. Virkamiehet uupuvat siitä tehtyihin muistutuksiin. EU uhkailee sillä. Se ravistelee hallitusta. Se on miljoonien hehtaarien luonnonsuojeluohjelma Natura.” (HS 24.5.1998.)

”Natura 2000 -ympäristöhanke on pahimmanlaatuista poliittista peliä. Kaikki osapuolet vetävät tavoitteitaan yläkanttiin saavuttaakseen pienen periksimantamisen jälkeenkkin vahvat asemat.” (SK 21/1997.)

Yksi 1990-luvun loppupuolen laajimmista kiistakysymyksistä suomalaisessa yhteiskunnassa liittyi Euroopan unionin (EU) Natura 2000 -luonnonsuojeluverkoston kansalliseen toteutukseen. Valtioneuvosto päätti 20. elokuuta 1998 luonnonsuojeluverkostosta yli kolme vuotta kestäneen valmisteluprosessin ja samaan aikaan julkisuudessa käydyin kiistelyn jälkeen. Ympäristöministeriö (YM) joutui puolustuskannalle, kun sen valmisteleva verkostoehdotus ei kelvannut maanomistajien edustajalle Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitolle (MTK) eikä liioin Suomen luonnonsuojeluliitolle (SLL) ja muille suojelujärjestöille. Kokoomuksen ja vihreiden vastakkaiset näkemykset Naturan toteutuksesta natisuttivat kesällä 1998 myös Paavo Lipposen ensimmäistä sateenkaarihallitusta. Tosiasiassa Natura-ehdotus ei ollut kovinkaan draamaattinen eikä juuri kasvattanut Suomen suojeltua maapinta-alaa olemassa oleviin suojeluohjelmiin verrattuna. Vastustajien politisoimasta Naturasta muodostui kuitenkin ympäristöpoliittinen konflikti, jossa eri osapuolten tulkinnat poikkesivat toisistaan selvästi.

Tarkastelen pro gradussani Naturaa kiistan näkyvimpien osapuolten, ympäristöministeriön, MTK:n, Luonnonsuojeluliiton ja kokoomuksen, toiminnan kautta. Aineistoani ovat toimijoiden omat tiedotteet ja virallisissa tiedotuslehdissä tai äänenkannattajissa julkaistut Natura-aiheiset kirjoitukset sekä eräissä muissa lehdissä julkaistut kirjoitukset. Aineistosta käy ilmi, miten toimijat tulkitsivat Naturaa ja miten ne pyrkivät kannanotoissaan profiloitumaan eli erottautumaan muista toimijoista. Pyrin selvittämään, miksi alkujaan pelkästä byrokraattisesta toimenpiteestä paisui lopulta kiista, joka ruuhkautti korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) ja josta lähes jokaisella suomalaisella oli oltava jonkinlainen mielipide. Olen jakanut Natura-prosessin kol-

meen vaiheeseen. Koska käyn aineistoa läpi kronologisesti, on välttämätöntä selostaa myös kiistan tapahtumien kulkua. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan kirjoittaa kaiken kattavaa Natura-historiikkaa, vaan antaa käsitys tapahtumien päälinjoista. Jako kolmeen vaiheeseen perustuu omiin havaintoihini toiminnan luonteen muuttumisesta, ei mihinkään absoluuttiseen aikatauluun.

Tutkimusmenetelmäni on laadullinen. Lähestyn kiistan osapuolten toimintaa poliittisen tyylin käsitteen kautta. Tyylin käsite kytkeytyy vahvasti toimintaan erilaisissa vastaan tulevista tilanteista. Koska tilanteet ovat ainutkertaisia, myös toimintatapa joudutaan arvioimaan aina uudelleen. Tarkoitukseni on selvittää neljän toimijan poliittisten tyylien muodostumista ja muokkautumista Natura-kiistassa esiin nostettujen teemojen avulla. Poliitikassa toimijoille on tärkeää yleisöjen vakuuttaminen, kannatuksen hankkiminen ja omien tavoitteiden läpivieminen. Pyrkimyksenä on erottautua muista toimijoista, ja tähän tarvitaan erottuvaa argumentointia ja retorisia keinoja. Kun aikoinani valitsin Natura-kiistan graduni aiheeksi, tarkastelin alussa toimijoiden kannanottoja Chaïm Perelmanin (1971; 1996) argumentaatioteorian välineistön avulla. Pelkkä argumentoinnin tekniikoiden ja yleisökonstruktioiden erittely ei kuitenkaan mielestäni kyennyt vastaamaan siihen, miten Naturasta kehkeytyi näinkin laajat mittasuhteet saavuttanut yhteiskunnallinen konflikti. Tuntui siltä, että tehtävään tarvittiin jokin käyttökelpoisempi ja laajempi käsite, ja poliittinen tyyli tuntui tarjoavan sellaisen.

Tyylin tunnistamiseksi on olennaista selvittää, millaisena toimijat näkevät itsensä suhteessa muihin toimijoihin ja millaisena toimijat näkevät tulevaisuuden. Toimijan tyyliä voidaan pitää retoristen keinojen kokonaisuutena, enkä hylännytkään kokonaan Perelmania, vaan analysoin aineistoani retorisella tutkimusotteella. Retoriikan lähestymistavalle on ominaista, että tekstuaalisia tuotteita tarkastellaan tekoina ja tarkoituksellisina tuotteina, joiden aikaan saamiseksi on ollut tarpeen tehdä valintoja. Analyysi pyrkii pääsemään käsiksi kielellisen tuotteen seurauksiin ”puhujan” ja ”kuulijan” välisen suhteen näkökulmasta, eli niihin merkitysvaikutuksiin, joita tietynlainen tekstuaalinen tuote synnyttää. (Summa 1989, 99.) Perelman korostaa yleisön merkitystä kaiken argumentoinnin lähtökohtana ja jakaa yleisökonstruktioit universaaliin ja erityiseen. Natura-kiistan toimijat kohdistivat argumentointinsa erilaisille yleisöille, mikä näkyi myös niiden toimintatyylien intensiivisyydessä.

Ensimmäisessä luvussa esittelen taustaksi lyhyesti Natura-luonnonsuojeluohjelman tavoitteet ja toteutuksen Suomessa. Toisessa luvussa tarkastelen poliittisen tyylin käsitettä ja yleisön merkitystä argumentaatiolle yleensä ja Natura-tapauksessa erityisesti. Kolmannessa luvussa siirryn analysoimaan Natura-kiistan ensimmäistä vaihetta, jonka kestoksi olen rajannut ajanjakson vuodesta 1996 aina sidosryhmien ja maanomistajien kuulemiseen alkukesällä 1997. Ensimmäisessä vaiheessa kiistassa oli mukana kolme toimijaa, ympäristöministeriö, Suomen luonnonsuojeluliitto ja MTK. Neljäs luku kattaa kiistan kiihkeimmän vaiheen, jota kesti aina valtioneuvoston syksyllä 1998 tekemään päätökseen saakka. Viidennessä luvussa käsittelen kiistan hiipumista vuoden 1998 loppuun asti. Tätä kirjoittaessani huhtikuussa 2001 Natura-kiistaa ei ole vielä lopullisesti ratkaistu kaikkien verkostoon ehdolla olleiden alueiden osalta. Aineiston rajaaminen vuoteen 1998 on kuitenkin perusteltavissa sillä, että vuodesta 1999 lähtien toimijoiden tuottama teksti on ollut vähäistä ja liittynyt suurimmalta osin tarkasti rajattuihin ja ilman Naturaakin kiistanalaisiin hankkeisiin, kuten Vuotoksen tekoaltaaseen ja Vuosaaren satamaan, joista käydyt kiistat olisivat jo sinällään oma tutkimuskohteensa. Lopuksi pohdin, miten hyvin poliittisten tyylien erittely voi vastata ongelmaan, miten ja miksi juuri Naturasta muodostui poliittinen kiistakysymys.

2. Natura 2000 -verkoston tavoitteet ja toteutus

Euroopan unionin Natura 2000 -luonnonsuojeluverkoston taustalla on Rio de Janeirossa vuonna 1992 allekirjoitettu kansainvälinen sopimus luonnon monimuotoisuuden varjelemisesta. Verkostolla on tarkoitus suojella unionin alueella sekä tyypillisiä että muutoin tärkeitä luontotyyppisiä ja lajeja. EU-jäsenyys velvoittaa jäsenmaat soveltamaan yhteisön luonnonsuojeludirektiivejä, jotka ovat luontodirektiivi ja lintudirektiivi. Luontodirektiivin perusteella jäsenmaiden on tehtävä ehdotus Natura-Verkoston liitettävistä alueista. EU:n tärkeinä pitämiä luontotyyppisiä on Euroopassa yhteensä lähes 200, ja Suomessa luontotyyppisiä esiintyy noin 50. (YM-tiedote 1.3.1998.)

Natura-ohjelman periaate on hieman erilainen kuin Suomessa aikaisemmin toteutetussa luonnonsuojelussa. Suomessa on totuttu siihen, että luonnonsuojelu sulkee pois talouskäytön. EU:n mielestä taas sellainen talouskäyttö, joka ei uhkaa suojeltavaa luontotyyppiä tai lajia, voi jatkua. Natura-alueiden ei siis tarvitse olla luonnonsuojelualueita. (Ympäristö ja terveys 3–4/1997.) Natura-alueiden suojelu poikkeaa aikaisemmin voimassa olleesta suojelualueiden rauhoitusjärjestelmästä siinäkin, että Naturan rajoitukset ulottuvat myös suojelualueiden ulkopuolelle. Luonnonsuojelulain mukaan hankkeet, jotka yksin tai yhdessä muiden hankkeiden kanssa voivat ”todennäköisesti merkityksellisesti heikentää” Natura-alueen luonnonarvoja, tulevat suojelurajoitteiden piiriin. Rajoitus koskee siis kaikkia hankkeita riippumatta siitä, miten ne sijaitsevat luonnonsuojelualueen rajoihin nähden. (Ympäristö ja terveys 4/1998.)

YM perusteli suojelun erilaisia toteutustapoja sillä, että Naturaan sisällytetyt alueetkin ovat hyvin erilaisia. Suojelun tarkoitus oli rajoittaa vain sellaisia hankkeita, jotka heikentäisivät Naturaan ottamisen perusteluna käytettyjä luontoarvoja. Tavoitteena oli turvata tiettyjen luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen säilyminen, eikä tämän tavoitteen saavuttaminen YM:n näkemyksen mukaan välttämättä aina edellyttänyt luonnonsuojelualueen perustamista. Luonnonsuojelulain mukaan kaikkien hankkeiden, jotka vaikuttavat suojelun perustana oleviin luonnonarvoihin, vaikutukset on arvioitava. Hankkeille, jotka heikentävät suojelutavoitteita, ei voida myöntää lupaa. Kun maankäyttöä rajoitetaan luonnonsuojelulain nojalla, maanomistajalle maksetaan täysimääräinen korvaus, jos rajoitukset aiheuttavat merkittävää haittaa. Sen sijaan jos kielteinen päätös lupa-asiassa perustuu muuhun lainsäädäntöön, korvaus määräytyy asianomaisen lain korvaussäännösten perusteella. (YM-tiedote 4.4.1997.) Monimutkaiset suojelu- ja korvausperiaatteet osoittautuivat tärkeäksi osaksi MTK:n argumentaatiota, jolla ympäristöhallinnon toiminta pyrittiin kyseenalaistamaan.

Natura on erityisen mielenkiintoinen ympäristökonflikti myös siinä mielessä, että siinä konkretisoituivat ehkä ensimmäistä kertaa myös Suomen EU-jäsenyydestä järjestetyn neuvoo-antavan kansanäänestyksen traumat. Suojelukiistoja on Suomessa ollut ennenkin 1960-luvun koskiensuojelukiistoista lähtien, mutta Natura-kiistassa suojelun vastustajilla oli ”Helsingin herrojen” lisäksi kaukaisempikin vihollinen. Mukana oli vahvasti myös Euroopan unioni, paitsi kiistan osapuolten retoriikassa,

myös taustalla vaikuttavana toimijana, jolla on direktiivien nojalla oikeus ottaa kantaa Suomen kansalliseen luonnonsuojeluun. Kun jäsenmaa on tehnyt päätöksen Natura-ehdotuksesta, se menee Euroopan komission käsiteltäväksi. Komissio voi esittää jäsenmaalle lisäyksiä Natura-alueisiin, ja jäsenmaan esittämiä alueita voidaan myös pudottaa listalta, jos ne eivät täytä Naturan luonnontieteellisiä kriteereitä. Yhteisön kannalta tärkeillä alueilla suojelutoimet on toteutettava kuuden vuoden sisällä, mutta alueen luonnonarvoja vaarantavien hankkeiden rajoitukset tulevat voimaan heti komission päätöksen jälkeen, ja hankkeet vaativat ympäristöarvion saadakseen luvan. (Ympäristö 6/1997.) Suomen kohdalla komissio vaatikin vuonna 1999 täydennyksiä kansalliseen Natura-ehdotukseen.

Natura-alueiden kartoitus alkoi kesällä 1995 valtionmailla sijaitsevista luonnonsuojelualueista, valtakunnallisiin suojeluohjelmiin kuuluvista alueista ja erämaa-alueiden luontotyypeistä. Alueista arvokkaimmat ilmoitettiin ehdokkaiksi Natura-verkostoon. Tämän jälkeen ehdotusta täydennettiin yksityismailla. Alueelliset ympäristökeskukset kävivät läpi alueita luonnontieteellisistä lähtökohdista käsin ja ehdottivat arvokkaita alueita YM:lle. (Ympäristö ja terveys 3–4/1997.) Tästä ”yksityisomaisuuteen kajoamisesta” ja sen ”epämääräisistä perusteluista” alkoi pikkuhiljaa paisua kiista, josta tässä työssä on kysymys. Tarkoitukseni on seurata kiistan etenemistä kronologisessa järjestyksessä ja selvittää, miten konflikti kehittyi alun vaisuhkosta vastustuksesta aina maanomistajien nälkälakkoihin ja hallituksen sisäisiin ristiriitoihin asti ja millaisen ”tilinpäätöksen” toimijat antoivat yleisöilleen sen jälkeen, kun päätös oli vihdoinkin tehty.

3. Poliittinen tyyli retoristen keinojen kokonaisuutena

3.1. Tyyli näkökulmana poliittiseen toimintaan

Tyylin merkitystä korostavia kirjoittajia (esim. Hariman 1995; Nelson 1998; Lappalainen ym. 1999) yhdistää halu kyseenalaistaa politiikan tutkimuksen totutut tutkimusmenetelmät. Heidän mielestään postmodernin maailman monimutkaisia ilmiöitä varten tarvitaan moninaisia tutkimusmenetelmiä, eikä politiikan(kaan) tutkimuksessa voida julistaa yhtä oikeaa totuutta, vaan ainoastaan useita erilaisia tulkintoja. Vallitsevat politiikan tutkimuksen suuntaukset ovat voimattomia tai haluttomia tarttumaan

ajankohtaisiin poliittisen järjestelmän logiikkaa haastaviin tapahtumiin, joten tutkimukseen tarvitaan uusi näkökulma. Poliittisen tyylin käsite voisi tarjota tällaisen näkökulman. Uusia lähestymistapoja kaivattaisiin etenkin uusien poliittisten toimintamuotojen tutkimuksessa. Niiden synnyssä ja muotoutumisessa juuri tyyliellä voidaan katsoa olevan keskeinen ja jopa itsenäinen merkitys. Tyylin käsitteen avulla olisi myös ehkä mahdollista ymmärtää, että esityksen muoto ja sisältö eivät ole toisistaan erillään, vaan liittyvät vahvasti toisiinsa. (Lappalainen ym. 1999, 3–8.)

Muotokysymykset eivät ole pelkkiä koristeita, vaan tyyli tai esitystapa on yhtä olennainen osa tekstiä kuin sisältöäkin, jos ne yleensä voidaan toisistaan erottaa. Näin arkipäiväistäkin poliittista tekstiä voi lukea kirjallisuutena ja poliittisesti merkittävät erot voivat olla esimerkiksi tyyli-lajien välisiä tai jonkin genren tulkintaan liittyviä. (Palonen – Summa 1996, 10–11.) Ns. uudelle retoriikalle on ominaista käsitys, jossa ”argumentoinnin olennainen piirre on, että se tähtää yhteisymmärryksen saavuttamiseen tilanteessa, jossa on mahdollista valita useamman kuin yhden vaihtoehdoisen päätelmän tai uskomuksen välillä”. Toisin kuin looginen päättely, argumentointi on myös vuorovaikutteista. Argumentin käsitteelle on olennaista muodon ja sisällön päällekkäisyys; muoto ja sisältö eivät ole kaksi eri asiaa, vaan toisiinsa kietoutuneita päättelyn ja vakuuttamisen elementtejä. Kielenkäytön ulkoisiksi muodoiksi käsitetyt elementit, kuten kielikuvat, asioiden esittämisjärjestys tai korostukset osoittautuvatkin argumenttien sisällöllisiksi osatekijöiksi, vakuuttamisen keinoiksi. (Summa 1989, 93; 1996, 65.)

Tyyli on aina läsnä inhimillisessä vuorovaikutuksessa ja joko rajaavat toimintaamme tai antavat sille mahdollisuuksia (Lappalainen ym. 1999, 11). Harimanin (1995) mukaan tyyli liittyy kaikkeen ajatteluun ja toimintaan, ja käsitteen tulisi olla osa postmodernia yhteiskuntateoriaa. Ymmärtääksemme politiikan todellisuutta yhteiskunnassa meidän tulisi pohtia, miten poliittiseen toimintaan liittyy toimiminen tietyn tyylin mukaisesti. (Mt., 6–9.) Poliitiikan tutkimuksen pitäisi välttää sulautuminen politiikan käytäntöihin ja toisaalta sulkeutuminen omaksi, politiikan arjesta erilliseksi käytännökseen. Tutkimuksen olisi oltava reflektiivistä suhteessa kohteeseensa ja omiin arviointikriteereihinsä, mutta samalla sen pitäisi myös omaksua vaikutteita ja tutkimusongelmia vallitsevista käytännöistä. Vaikutteita pitäisi ottaa nimenomaan

politiikoinnin uusista ja usein ennakoimattomista piirteistä. (Lappalainen ym. 1999, 4.)

Kari Palosen (1997) mielestä politiikan tutkimuksen huomio tulisikin suunnata poliittikkoihin, puheisiin, väittelyihin, esitystapaan, argumentointiin ja käsitteistöön. Tämä vastaisi myös ihmisten muuttunutta kuvaa siitä, mistä politiikassa on kysymys ja missä politiikka ”tapahtuu” paremmin kuin instituutiopolitologien tai eduskuntatoimittajien käsitys siitä, mikä on ”todellista politiikkaa”. Palosen mielestä poliittisissa kiistoissa on entistä vähemmän kysymys erilaisista kannanotoista samoihin asioihin ja enemmän teemojen välisistä ja niiden käsitteellistämisen tapaa koskevista kiistoista. ”Marginaalit ovat laajenneet ja keskuksset ovat muuttuneet ontoiksi.” (Mt., 67–68.) Toisaalta myös ”poliittisen teatterin” arvioijia kohtaan on esitetty kritiikkiä, jonka mukaan politiikan ”asiakysymykset” uhkaavat esimerkiksi journalismissa jäädä tapahtumien lavastuksen, poliittisen markkinoinnin ja imagonrakennuksen taustalle. Kuitenkin on muistettava, että mikään julkinen organisaatio ei tuota informaatiota pyyteettömästi, vaan hankkiakseen omia julkisuusetuja. (Luostarinen 1994, 14.)

Tässä työssä tyyli käsitetään nimenomaan näkökulmaksi toimintaan, ja siksi sitä on aina tarkasteltava osana jotakin toimintaa ja kontekstia. Poliittisesti toimimista on jonkin asian tai tilanteen määrittelemisen ongelmaksi ja pyrkiminen ongelman ratkaisemiseen. Poliittisesti toimiminen muotoutuu tilannesidonnaisen ongelmakeskeisen arvioinnin tuloksena. Ongelmatilanne on pystyttävä näkemään omasta ja kaikkien osallisten näkökulmasta. Tässä reflektioivassa arviointiprosessissa toimijat päättävät toimintatyyleistään eli arvioivat, miten kyseisessä tilanteessa on järkevintä toimia. Poliittiset tilanteet ovatkin aina ainutkertaisia. Kussakin tilanteessa voidaan reagoida eri tyyliellä. Tästä seuraa, että poliittisen toiminnan suuntaa ja seurauksia on melko vaikea ennustaa. Tyyli on tällöin yksi muuttuja muiden joukossa. (Lappalainen ym. 1999, 16–21.) Poliittinen toimija ei voi perustella tekojaan pelkästään esimerkiksi juridisesti, vaan hänen on aina arvioitava, miltä hänen toimintansa näyttää äänestäjien ja toisten toimijoiden silmin. Hänen on siis kannettava huolta uskottavuudestaan. Siksi hänen on luotava itselleen myös pysyvämpi tai yleinen tyyli erilaisten yleisöjen vakuuttamiseksi. Tätä Lappalainen ym. kutsuvat tyylin infrastruktuuriksi, jota he eivät kuitenkaan pidä toimintaa määräävänä tekijänä. Poliitiikan tyylien tarkastelussa ei voida tarkastella vain tyyliä sinänsä, siis sen infrastruktuuria, vaan huomio on

kiinnitettävä tilanteisiin, joihin poliittinen toiminta kytkeytyy. Vaikka tyyli olisikin läsnä kaikessa poliittisessa toiminnassa ja sen reseptiossa, tyyllillä on erilainen merkitys eri tilanteissa. (Mt., 12–16.)

Robert Hariman (1995) puolestaan pitää tyyliä toimijan pysyvänä, melkeinpä automatisoituneena käytäntönä. Hän perustaa neljä hahmottelemaansa tyylytypologiaa¹ käsitykseen, jonka mukaan tyyli on vakiintuneiden retoristen keinojen kiinteä kokonaisuus. Poliittinen tyyli koostuu siten tietyn poliittisen kulttuurin erityispiirteistä tai toimintamalleista. (Mt., 3–4.) Harimanin mukaan poliittinen tyyli järjestää ihmisyyden ja käytössä olevan symbolivalikoiman elementit rajoitetuksi valikoimaksi kommunikointitapoja ja kehittää kulttuurin, joka koostuu yhtenäisestä jokapäiväisen elämän symbolien joukosta. Hariman korostaa kuitenkin, että millään tyyllillä ei ole a priori suhdetta mihinkään kysymykseen tai tapahtumaan. Tyyli ovat läpikotaisin konventionaalisia, mutta antavat kuitenkin tilaa henkilökohtaiselle improvisaatiolle ja älylle ja mahdollistavat innovatiivisen responsin ainutkertaisiin ongelmiin. (Mt., 11–12.) Täten Harimankin myöntää ainakin osittain tyylin tilannesidonnaisuuden. Nelsonia (1998, 48) mukaillen voisikin todeta, että vaikka retoriset käytännöt ja tieto ovat peräisin tietyistä tilanteista, ne voivat pyrkiä myös yleisempään merkittävyyteen.

Tyyli näkökulmana toimintaan tulee lähelle Charles Tillyn (1997) ja Sidney Tarrow'n (1998) kollektiivisen toiminnan repertuaareja. Repertuaarit muistuttavat Lappalaisen ym. käsitystä pysyvämmästä tyylin infrastruktuurista ja Harimanin käsitystä tyylistä suhteellisen pysyvänä käytäntönä. Tillyn mukaan toimintaa edeltänyt historia väistämättä rajoittaa voimakkaasti tulevia tapahtumia. Hän myöntää kuitenkin, että tämä riippuvuus vaihtelee erilaisissa tilanteissa. Ääripäät Tilly nimeää tiedetyyliksi ja jazztyyliksi. Edellisessä toiminta on sidoksissa organisaation rituaaleihin ja instituutioihin, kun taas jälkimmäinen jättää tilaa myös improvisaatiolle. Jatkumon kaikissa kohdissa sosiaalinen vuorovaikutus toimii kyseisen kulttuurin, jaetun ymmärryksen ja tulkintojen asettamissa rajoissa. (Tilly 1997, 5.) Tillyn mukaan eri maissa ja eri tilanteissa kollektiiviseen toimintaan osallistuvilla ihmisillä on käytössään tietty toimintamallien, muotojen ja välineiden kokonaisuus, jota hän kutsuu kollektiivisen toiminnan repertuaariksi. Kunakin aikana ja kussakin paikassa ihmisten käyttämien

¹ Harimanin tyylytypologiat ovat realistinen tyyli, hovityyli, republikaaninen tyyli ja byrokraattinen tyyli.

kollektiivisen toiminnan muotojen järjestelmä on hyvin määritelty ja rajoitettu suhteessa toimintatapojen valikoimaan, joka olisi teoriassa mahdollinen. Eri ryhmillä on siten käytössään omat toimintarepertuaarinsa ja niille on tyypillistä hidaskuultaisuus. (Tilly 1997, 10–11; Siisiäinen 1990, 96.) Repertuaareissa ei kuitenkaan ole kyse vain siitä, mitä ihmiset tekevät osallistuessaan konfliktiin, vaan myös siitä, mitä he tietävät toimintatavoista ja siitä, mitä muut toimijat olettavat heidän tekevän (Tarrow 1998, 30).

Repertuaarien kannattajia voisi arvostella siitä, että he näyttävät jättävän vähälle huomiolle inhimilliseen – ja siten myös poliittiseen – toimintaan väistämättä liittyvän epävarmuuden ja kontingenssin (vrt. esim. Palonen 1993b, 12). Tässä työssä lähdetään tyylien tilannesidonnaisuudesta eli väitän, että Natura-kiistan toimijoiden poliittiset tyyliä muotoutuivat tietyssä ainutkertaisessa tilanteessa ja muutuivat kiistan edetessä. Uskon toisaalta, että toimijoilla on myös pysyvämpi retoristen keinojen valikoima, repertuaari, ja tapa toimia. Esimerkiksi Luonnonsuojeluliiton toiminta on sen erityisesti metsäkiistoissa profiloituneeseen nuorisjärjestöön Luonto-Liittoon verrattuna ollut huomattavasti maltillisempaa kuin Natura- kuin muissakin ympäristökiistoissa. Natura oli kuitenkin ainutkertainen poliittinen kiista, jossa toimijat toimivat ja reagoivat toisten toimintaan ainutkertaisella tavalla. Toisaalta, kuten Jarmo Rinne (1999, 160) muistuttaa, minkä tahansa tilanteen ajallisen keston ja avaruudellisen sijainnin tarkka rajaaminen on hankalaa, ja siksi puhuminen tilanteesta totalisoivana käsitteenä on jossain määrin harhaista. Tilanne muodostuu erilaisista ajallisella jatkumolla toisiaan seuraavista akteista, jotka saavat vasta jälkikäteisessä määrittelyssä kokonaisvaltaisen tilanteen aseman ja vaikuttavuuden.

Lappalainen (1997, 368) pitää poliittisten tyylien kriteerinä jonkin asian tai tilanteen määrittelemistä ongelmaksi ja ratkaisujen esittämistä tuohon ongelmaan. Murray Edelmanin (1988) mukaan yhteiskunnalliset ongelmat ovat ennen kaikkea konstruktioita. Ne tulevat keskusteluun ja siten olemassa oleviksi ideologioiden ilmentyminä, eivät pelkästään siksi, että ne olisivat tärkeitä ihmisten hyvinvoinnille. Kuten johtajat ja viholliset, myös ongelmat määrittävät sosiaalisen maailman ääriä, jotka eivät ole samanlaiset kaikille. Ne määrittyvät erilaisissa tilanteissa, joista käsin ihmiset reagoivat poliittiseen spektaakkeliin. (Mt., 12–13.) Yhteiskunnallisten liikkeiden ja protestien perusta on kollektiivisessa toiminnassa, joka tekee kysymyksistä kiistan-

alaisia. Kollektiivinen toiminta ilmenee monenlaisissa muodoissa: lyhytkestoisena tai pysyvänä, institutionalisoituneena tai häiritsevänä, vakaana tai dramaattisena. Kollektiivisesta toiminnasta tulee kyseenalaistavaa, kun sitä käyttävät ihmiset, joilla ei ole säännöllistä pääsyä instituutioihin ja jotka toimivat uusien hyväksymättömien väitteiden puolesta ja jotka käyttäytyvät muita toimijoita ja auktoriteetteja perustavasti haastavalla tavalla. Konfliktin avulla liikkeet hyödyntävät poliittisia mahdollisuuksia, luovat kollektiivisia identiteettejä, houkuttelevat ihmisiä organisaatioihin ja mobilisoivat heitä vastustajia vastaan. (Tarrow 1998, 3.)

Tarrow'n mukaan kollektiivinen toiminta riippuukin aina sille tarjoutuvista mahdollisuuksista ja rajoitteista eli yhteiskunnan mahdollisuusrakenteesta, ei pelkästään asioista, jotka ihmiset kokevat epäoikeudenmukaisiksi. Pelkät avautuvat mahdollisuudet eivät kuitenkaan välttämättä saa aikaan yhteiskunnallisia liikkeitä. Siihen vaaditaan haastavia toimijoita, jotka osaavat hyödyntää tunnettuja repertuaareja dynaamisesti ja saavat joukot liikkeelle. Toisaalta liikkeet luovat itsekin mahdollisuuksia omille kannattajilleen ja toisille toimijoille, puolueille ja eliiteille. Ne levittävät kollektiivista toimintaa ja mahdollistavat siten koalitioiden syntymisen luomalla poliittista tilaa liikkeille ja vastaliikkeille. Tarrow'n mahdollisuusrakenteen määritelmässä on neljä ulottuvuutta: osallistumismahdollisuuksien paraneminen, kansalaisten poliittisen suuntautumisen epävarmuus, liikkeiden mahdollisuus saada liittolaisia ja yhteiskunnan eliittien sisäinen jakautuneisuus. (Mt., 71–72.)

Palonen kutsuu ongelmaksi määrittelemistä ja tilanteen kiistanalaiseksi tekemistä politisoimiseksi, jota seuraa politikoiminen. Hän käyttää nimitystä politisoituminen viitatessaan ”uuden toiminnallisen pelivaran eli kontingenssin avaamiseen tai avautumiseen”. Retoristen ja lingvististen ulottuvuuksien korostaminen poliittisessa kamppailussa voidaan ymmärtää eräänlaisena politiikan irtaantumisenä ”valmistamismallista” (policy-making) kohti toiminnallista mallia, jonka tulokset myönnetään arvaamattomiksi. Palosen mukaan poliittisuuden reunaehdot ovat pluraalisuus, konfliktisuus ja kontingenssi, joita policy-konseptio ei täytä. Kontingenssi voidaan kontekstista riippuen kääntää satunnaisuudeksi, katoavaisuudeksi tai arvaamattomuudeksi. Palosen mielestä arvaamattomuus on politiikan välttämätön edellytys: jos toisin ei voisi olla, mitä merkitystä toiminnalla olisikaan? Naturan vastustajat politisoivat toiminnallaan Natura 2000 -luonnonsuojeluohjelman ja tekivät siitä po-

liittisen kiistakysymyksen. Toimintaa tällaisessa kiistakysymyksessä Palonen kutsuu politikoinniksi ja toteaa, että ”politiikka on politisoinnin ja politikoinnin kontingentti tulos”. (Palonen 1993a, 91–97; Palonen 1997, 66–69.) Politikoinnissa on kysymys performanssista, jonka merkitys on itse esityksessä, kun taas politisointi on pelinavausliike, joka luo uusia mahdollisuuksia performatiiviselle toiminnalle (Palonen – Summa 1996, 13). Poliitikassa kaikki ”saavutukset” ovat tilapäisiä, ehdollisia ja katoavaisia. Toimijan intentioilla voi suunnata toimintaa, mutta ei hallita sitä tilannetta, jossa toimitaan. Seurausten ennakoimattomuus ja kontrolloimattomuus merkitsevät sitä, että politiikassa ”tulokset” ovat suhteellisia. (Palonen 1993a, 98–99.)

Tyyliin liittyy läheisesti retoriikka ja asioiden esitystapa. Toiminta muotoutuu tilannesidonnaisen poliittisen arvioinnin tuloksena. Tilanearvioinnin tuloksena muotoutuneessa tyyliässä on kyse myös retorisisista keinoista, koska tyyli on pystyttävä perustelemaan. (Lappalainen ym. 1999, 22.) Tyyliä voidaankin pitää tietynä retoristen keinojen kokonaisuutena. John S. Nelsonin (1998) mielestä juuri retoriikka sitoo tutkimusmenetelmät konkreettisiin tutkimusongelmiin. Retoriikka korostaa puhumisen ja kirjoittamisen laatua, erilaisten genrejen ja ilmaisutapojen roolia sekä tyylien ja ”todellisen olemuksen” vuorovaikutusta. Nelson määrittelee retoriikan tyyllilliseksi suostutteluksi (stylized persuasion). Hänelle tyyliä ovat toimintastrategioita. Retoriikassa on kyse kommunikaatiosta eli siitä, mitä, miten, kenen toimesta, kenelle, millä vaikutuksella, missä olosuhteissa ja millä vaihtoehdoilla kommunikoidaan. (Mt., xiv–xv.) Erilaisten poliittisten tyylien yhteinen nimittäjä onkin se, että niillä kaikilla on omaleimainen retoriikkansa (Lappalainen 1997, 368).

Aristoteleen klassisen jaottelun mukaan puhujan käytettävissä olevat suostuttelun keinot voivat nousta puhujan luonteesta (eetos), tai puhuja voi johdattaa kuulijoita haluamaansa tunnetilaa kohti (paatos). Puhuja voi myös käyttää argumentaatiota osoittaakseen asiansa todeksi tai todelta näyttäväksi (logos). (Haapanen 1996, 31.) Nelson tuo Aristoteleen tuttuun kolmijakoon neljännen komponentin, myytin (mythos), jonka merkitystä hän korostaa nimenomaan tyylien tunnistamisessa. Tyyli ilmenee toimijoiden argumentteina kaikissa neljässä luokassa. Juuri massojen suostuttelu vaatii Nelsonin mielestä myyttiä. Myytti on kaiken järjestelmässä tapahtuvan kommunikaation summa. Kommunikaatiotilanteessa väline voi välittää viestejä lähettäjältä vastaanottajalle vain silloin, kun lähettäjällä ja vastaanottajalla on jo ennestään

jotain yhteistä. Minkä tahansa yksittäisen kommunikaation vaikutukset riippuvat siis aikaisempien kommunikaatioiden vaikutuksista. (Nelson 1998, 159.) Myytit voidaan nähdä prosessina, joka selittää nykyisyyttä historian avulla. Myytin välityksellä historia vaikuttaa nykyhetken ratkaisuihin, mutta myös hallitsevaan ja eteenpäin katsovaan ideologiaan. Siten myytti myös kääntää historiaa ideologian kielelle. (Männistö 1997, 107–108.)

Myytti tunkeutuu kaikkialle inhimillisiin järjestelmiin, joita kutsumme kulttuureiksi ja alakulttuureiksi. Yksittäinen myytti on symbolinen kertomus kokonaisuudesta, koko järjestelmästä, asiasta, henkilöstä, käytännöstä tai kulttuurista. Siten mikä tahansa kulttuuri tai alakulttuuri on mythos, toisiinsa kytkeytyneiden tarinoiden verkosto, jolle ovat yhteistä hahmot, asetukset, juonet, symbolit, rytmit ja tyyli. Koko yhteiskunta koostuu siten erilaisista myyteistä, jotka kannattavat ja kritisovat toisiaan vuoronperään. Media rakentaa myyttejä esimerkiksi esittämällä, että maailma koostuu ongelmista ja tapahtumista, jotka on käsitettävä toiminnaksi (toiminnan myytti), ja antaa ymmärtää, että tapahtumat ovat erillisiä draamoja tai tarinoita (narratiivisuuden myytti). (Nelson 1998, 157.) Nelsonin mukaan juuri myyttianalyysi paljastaa tyyliä, joita harjoitetaan tai vastustetaan poliittisissa argumenteissa. Julkiuus on tila, jossa toiminnan luomat käyttäytymistyyliä tulevat näkyviksi. Postmoderni kulttuuri on Nelsonin mielestä alkanut vähitellen oppia, että politiikka koostuu tyyleistä. Sillä on silti vieläkin tapana estetisoida oppinsa ja jättää tyylin merkitys aivan liian pinnalliseksi ja pelkästään muodikkaaksi. (Mt., 145.)

Nelson lähtee jäljittämään argumentaation suostuttelevia piirteitä trooppianalyysin kautta. Tällöin on selvitettävä, miten esimerkiksi metaforat ja muut kielellisen ilmaisun tavat suostuttelevat ja muokkaavat tietoisuuttamme. Trooppiretoriikkaa voidaan tarkastella taidonilmaisuna tai argumentoinnin välineenä, mutta siinä voidaan nähdä myös avaimia jonkin tekstin, kirjoittajan tai aikakauden kielen tyypillisten tai yksilöllisten ajatusmuotojen tai tyylien tutkimiseen. Kenneth Burken idea neljästä perustroopista (metafora, metonymia, synekdoke, ironia) eräänlaisina ajattelun ja ymmärtämisen peruslottuvuuksina on trooppiretoriikan tunnettu esimerkki. Metafora tarkoittaa tietyn asian ymmärtämistä jonkin toisen asian kautta. Metonymiassa jokin immateriaalinen, abstrakti asia ilmaistaan toisen, käsin kosketeltavan ja materiaalisen asian avulla, esimerkiksi tunteita kuvataan sydämellä. Synekdoke on ilmaisu, jossa

kahden toisiinsa liittyvän ilmiön jokin piirre edustaa koko ilmiötä, osa kokonaisuutta, muoto sisältää, merkki tarkoitusta. Ironia on puolestaan synekdokeen vastinpari, ilmaus, jossa yhden näkökulman edustavuus kielletään kyseenalaistamalla se ja tuomalla kuvaan täysin vastakkaisen näkökulman mahdollisuus. Kielikuvat ovat osin päällekkäisiä, esimerkiksi metonymiaa voidaan pitää synekdokeen erikoistapauksena ja metafora voi olla vain yksi näkökulma kaikille troopeille yhteiseen merkitysten siirtämisen periaatteeseen. (Palonen – Summa 1996, 10–11; Summa 1996, 54–55.)

Nelson kiinnittää huomiota politiikan ja politiikan tutkimuksen trooppien erityispiirteisiin. Myyttianalyysi pureutuu trooppeihin, joita poliittinen argumentointi ja toiminta käyttävät tai välttelevät. Esimerkkejä vakiintuneista troopeista ovat maksimoinnin käsite taloustieteissä, regressio sosiologiassa, päätöksenteko demokratiatutkimuksessa ja traditio konservatismissa. (Nelson 1998, 144.) Kielikuvat eivät ole pelkkiä merkityksettömiä koristeita tai järjenvastaisia manipuloinnin välineitä. Nelsonin mukaan troopit ovat välttämättömiä luonnollisten kielten ilmaisulle ja luovuudelle. Trooppeja voi myös käyttää väärin tai hyväkseen. Trooppien analysoimiseksi tulee jäljittää niitä suostuttelevia keinoja, jotka saavat aikaan metaforan, hyperbolan (liioittelun), apostrofin (kääntymisen poissaolevan puoleen kuin hän olisi läsnä) tai oksymoronin (sanonnan, joka sisältää kaksi näennäisesti vastakkaista käsitettä, esim. puhuva hiljaisuus) kaltaiset kielelliset ilmaisut. Argumentaation troopit sisältävät kaikkien yhteisöjen episteemisen ja poliittisen perustan ja ovat siten myyttisiä. Koska kaikki troopit ovat symbolisia, argumentaation troopit sopivat yhtä hyvin myytin käsitteeseen kuin symbolisiksi kertomuksiksi kokonaisuudesta. Troopeilla on myös taipumus sekoittua toisiinsa. (Mt., 28–30.) Argumentoinnin taide on sitä, että järjestää ja välittää informaatiota esittämällä sen positioina, relevantteina todisteina ja kriittikkinä. Argumentti etenee trooppeina, oli sen tavoite sitten suostuttelu, tutkimus tai joku muu. (Mt., 112–113.)

3.2. Yleisö argumentoinnin lähtökohtana

Tekstuaalista tuotetta, puhetta tai kirjoitusta tarkastellaan retoriikan teorioissa aina osoitteellisena kommunikaationa. Teksti on puhujan ja joko oletetun tai todellisen yleisön vuorovaikutusta, josta voidaan jälkikäteenkin paikallistaa jokin yleisökon-

struktio. Perelmanin määritelmän mukaan yleisö muodostuu yksinkertaisesti niistä ihmisistä, joihin puhuja pyrkii argumentoinnilla vaikuttamaan. Pakkokeinojen käytöstä, loogisesta päättelystä tai puhtaasti intellektuaalisesta pohdiskelusta argumentaation erottaa juuri suhde esityksen kohteeseen eli yleisöön. Argumentaation kulku ja lähtökohdat määrittyvät aina yleisön kautta. Jokainen puhuja ajattelee enemmän tai vähemmän tietoisesti niitä, jotka hän haluaa vakuuttaa. Yleisö ei välttämättä koostu niistä, joiden puoleen puhuja välittömästi kääntyy. Yleisöön kuuluvat kaikki ne, joihin puhuja haluaa argumentaatiollaan vaikuttaa. (Perelman – Olbrechts-Tyteca 1971, 19; Perelman 1996, 21.)

Yleisökonstruktioiden päätyypit ovat erityinen yleisö ja universaaliyleisö. Argumentoinnin kohteena oleva joukko vaihtelee huomattavasti puhujasta itsestään aina koko ihmiskuntaan tai ainakin sen päteviin ja järjellisiin jäseniin, joiden joukon Perelman määrittelee universaaliyleisöksi. Näiden ääripäiden väliin jää lukematon määrä erityisyleisöjä. Puhuja voi olettaa, että erityisyleisö tunnustaa tietyt vallitsevat väitteet ja menetelmät, jolloin tästä ei ole tarpeen erikseen eksplisiittisesti varmistua. Universaaliyleisölle puhuttaessa tulisi puolestaan löytää yleispäteviä tosiseikkoja, totuuksia ja arvoja, jotka jokaisen kohtuullisen valistuneen ihmisen oletetaan ilman muuta hyväksyvän, vaikka itse esitetyt väitteet eivät voikaan saada kaikkien universaaliyleisön jäsenten kannatusta. Väitteiden tueksi on vedottava terveeseen järkeen tai yleiseen mielipiteeseen, intuitioon tai itsestäänselvyyksiin, ja oletettava puhuvansa universaaliyleisölle, jonka kaikki jäsenet jakavat samat intuitiot ja uskovat samoihin selviöihin. (Perelman 1996, 21–24.)

Jos politikointi rinnastetaan Hannah Arendtin tapaan esittävään taiteeseen ja virtuoosisuuteen, voidaan ajatella, ettei politikointi viittaa mihinkään erityisiin operaatioihin tai taitoihin, vaan operaatioiden virtuoosimaiseen esitykseen. Palosen mukaan esittävän taiteen metaforalla on politikoinnille myös toinen ulottuvuus, julkisuus- tai yleisöaspekti. Siinä politikointi viittaa potentiaaliseen retoriseen konfliktiin yleisön kanssa. Itse artistinen suoritus edellyttää yleisöä, joka arvioi suoritusta; virtuoosi ei ole vain taitava vaan myös vakuuttava esityksessään. Hänen toimintansa provosoi yleisön huomiota itseensä. Virtuoosi on toimija, jonka suorituksen mukana myös itse toimija ja hänen nimensä jäävät mieleen. Poliitikassa ei esitetä vain mitä-kysymyksiä, vaan niiden kautta välittyy myös kuka-kysymys. (Palonen 1993a, 111–112.)

Michel Maffesolille (1995, 61) tyyli ei ole näkökulma toimintaan, vaan esteettinen olemisen tapa, joka pyrkii pääsemään voitolle yhteiskunnissamme. Tyyli on tapa, jolla yksilö kiinnittyy yhteisöönsä. Postmodernissa kulttuurissa tyylin ominaispiirre on variaatio, monenlaisten elementtien yhtäaikaisuus. Huomion kiinnittäminen tyyliin voi tuoda paremmin esiin kaikki mikrotapahtumat, huomaamattomat mutaatiot ja näennäisen anekdoottiset tilanteet, jotka alusta loppuun muodostavat kulttuurin eli ”toimivat kasvualustana ja ruokamultana luomiselle, jota koko sosiaalinen elämä on”. Tyyli on kollektiivisen tunteen olennainen piirre ja erikoistuntonmerkki. Se synnyttää olemisen tavat, tottumukset, representaatiot ja muodit, joiden kautta yhteisöllinen elämä ilmenee. Ero tyylien välillä ei ole ehdoton, vaan niissä on päällekkäisyyksiä. Tyyleille ovat ominaista heterogeenisuus ja jopa ristiriitaisiin tendensseihin perustuminen. Esimerkkinä Maffesoli mainitsee kristinuskon, jonka oli alussa vaikea erottautua erilaisista pakanallisista käytännöistä. Alustavan sekoittumisen jälkeen tyylien vuorovaikutus johtaa kokonaiseen tyyliin, joka on kuitenkin dynaaminen, liikkuva ja notkea, mutta määrittää Maffesolin mielestä tietyn aikakauden kulttuurisen mallin rajat. Määrätyn ihmisen tai ryhmän tyyli kiteyttää aikakauden, jota he elävät. (Mt., 34–38.) Tyyli onkin aina sidoksissa aikaan ja paikkaan.

Nelsonin mukaan yleisö pitää varta vasten tehdä tai kehittää. Yleisöä ei kuitenkaan tulisi pitää passiivisena kuulijoiden joukkona, vaan aktiivisena ja osallistuvana. Myytit ”sijaitsevat” yhtä paljon lähettäjänsä, viestissä ja välineessä kuin vastaanottajassakin. Lisäksi sosiaalinen tai kulttuurinen konteksti määrittää myyttiä. Myytti yhdistää lähettäjiä, vastaanottajia, viestejä ja välineitä konteksteihinsa. (Nelson 1998, 146.) Yleisö koostuu monista todellisista ja potentiaalisista puhujista, joista jokainen tuottaa eetoksen. Laajimmassa merkityksessään eetos sisältää koko sen suhdeverkoston, joka muodostaa yhteisön. Eetos ilmentää puhujan asemaa yleisössä, puhujan ja yleisön välisiä suhteita sekä yhteisön sisäisiä suhteita. Moderni kulttuuri pitää eetosta yleensä vain ilmapiiriin tai luotettavuuteen liittyvänä asiana. Modernissa kommunikaatiomallissa eetokseen verrattava elementti on preteksti (veruke, tekosyy), se mikä tulee ennen viestiä kommunikoituna ja synnyttää viestin. Eetos voitaisiinkin rinnastaa motivaatioon kysymällä, mikä saa puhujan puhumaan kuten hän puhuu sekä milloin ja missä hän puhuu. Nelsonin mielestä pitäisi myös kysyä, kuka puhuja on yleisölle, miksi ja millä mahdollisilla vaihtoehdoilla, mitä tuntemuksia puhuja

yleisössä herättää ja miten tuntemukset ovat keskenään vuorovaikutuksessa. Modernin puhujalähtöisen eetoksen lisäksi tulisi kysyä, miten osallistuvat yleisöt näkevät puhujansa toimijoina ja itsensä interaktiivisena yhteisönä ja yhteisön lähteinä tai mahdollisuuksina. (Mt., 138–139.)

Logos korostaa puhujan järkisyitä ja todisteita, jotka hän jakaa yleisön kanssa tiukan dialektiikan kautta. Se pyrkii kohti antiikin totuuden kategoriaan. Nelson kritisoi loogiikan palvontaa modernissa kulttuurissa; hänen mielestään logos on nostettu jumalan asemaan yhdeksi ainoaksi Logiikaksi, joka korostaa pelkkää järkeä. Eettinen, paatoksellinen ja myyttinen vetoaminen ovat yleisesti ottaen aivan yhtä järkeenkäyviä kuin looginen vetoaminen. Looginen järkeily harvoin, jos koskaan, tehoaa hyvin ilman eetosta, paatosta ja myhosta. Postmoderni logos tarkoittaa Nelsonin mielestä argumentaation aiheiden ja trooppien verkostoja. Modernin kommunikaatioteorian kategoria, joka löyhästi vastaa logosta, on itse teksti, se mikä tulee viestinä ja kommunikoi viestin. Paatos puolestaan tähtää tiettyjen tunteiden herättämiseen yleisössä. Postmoderni näkemys päätoksesta pitäisi järkeilyä moninaisten intohimojen ja mielikuvien yhdistelmänä. Nelson rinnastaa päätöksen kontekstiin, siihen mikä tulee viestin mukana ja ympäröi viestiä. Poliittisista argumenteista kiinnostuneet retorikot kiinnittävät huomiota tunteisiin, joihin kukin argumentoija vetoaa. Päätöksen pitäisi osoittaa erityisen merkittävaksi meidän aikamme poliittiselle toiminnalle ja argumentoinnille. Julkisten sitoumusten analyysinä paatos voi sisältää poliittisen mobilisaation, sosialisointia, obligaation ja revolusion lähteet ja kysymykset. Kaikki nämä ovat myöhäis- ja postmodernin politiikan merkittäviä osatekijöitä. (Mt., 140–143.)

Koska puhujalla ja kuulijalla on jo ennestään oltava jotain yhteistä, kutsuttiin sitä sitten Nelsonin tapaan myyteiksi tai Perelmanian seurailen esisopimuksiksi, on luonnollista, että tyyli on läheistä sukua myös identiteetin käsitteelle, koska identiteetti vaikuttaa toimintaan ja toiminta tuottaa identiteettiä. Tyyli on kuitenkin identiteettiä rajatumpi käsite, koska se ei kiinnitä huomiota toimijan pelkkään ”olemiseen”, vaan on nimenomaan näkökulma toimintaan. (Lappalainen ym. 1999, 6.) Identiteetin ja tyylin lähtökohtaa voidaan etsiä myös yleisöstä, jolloin voidaan Kenneth Burken retoriikkateorian tapaan puhua identifikaatiosta, samastamisesta. Identifikaatio on keskeinen politiikan prosessi, jonka avulla toimija pyrkii vakuuttamaan yleisönsä. Identifikaatiosta on kysymys esimerkiksi silloin, kun maanviljelijöille puhuva poliitikko

aloittaa puheensa toteamalla, että ”minäkin olen maatalon poika”. Sosiaalinen järjestys syntyy ja sitä ylläpidetään identifioinnin kautta. Retorinen identifikaatio on väistämätön prosessi, koska se kompensoi ihmisten erillisyyttä. Jos ihmiset olisivat yhtä, ideaalinen ja täydellinen kommunikointi olisi mahdollista, eikä retoriikkaa tarvittaisi. Retoriikkaa on kaikessa, missä identifioituminen ja sen vastinpari, erottautuminen, esiintyvät rinnan. Retorisuus kuuluu kaikkeen, missä tarjoutuu tilaisuus kilpaileviin identifiointeihin ja erotteluihin. (Summa 1996, 56–57.)

Maffesolin (1995) mielestä ihmisillä on luontainen tarve yhteisöllisyyteen. Kyse on ”yhteisöllisen ihanteen paluusta yhdistyksellisyyden ihanteen kustannuksella”. Yhteisöllisyyden vietti tavataan ilmiössä, jota Maffesoli kutsuu postmoderniksi heimollisuudeksi; ryhmittymät perustuvat haluun olla samankaltaisten kanssa, vaikka se edellyttäisi erilaisten poissulkemista. (Mt., 63.) Kaikkein oleellisinta retoriikan esiintymiselle onkin, että osapuolten välillä on jonkinlaista yhteenkuuluvuutta ja/tai eroa, mutta ettei ero tai yhteys ole täydellistä. Sen paremmin absoluuttinen erillisuus kuin puhdas yhteyskään eivät anna tilaa suostuttelulle, riitelylle ja identifikaatiolle. Suostuttelu, joka onnistuu päämäärässään, väistämättä kuolee. Yksi retoriikan paradokseista onkin se, että vastustuksen jatkuvuus on suostuttelulle ja identifikaatiolle sekä olemassaolon ehto että epäonnistumisen merkki. (Kuusisto 1998, 29.)

Identifikaatio retoriikalle ominaisen yleisölähtöisyyden osana tarkoittaa puhujan pyrkimystä omien ja yleisön intressien samastamiseen niin, että suostuttelevuus kävisi mahdolliseksi. Puhujan ja yleisön keskinäiseen suhteeseen liittyvillä identifikaatioilla luodaan perusta yleisön yhteistyöhalukkuudelle. Identifikaatio on myös tyylillisten keinojen, kuten trooppien, retorisen tehon yleinen selitys. Yksi poliittisessa puheessa usein toistuva retorinen tekniikka on meidän ja muiden eri tavoin muodostettava vastakkainasettelu. Me/muut-vastakkainasettelu identifioi puhujan ja yleisön sisällöllisesti johonkin yhteiseen ja muodostaa samalla ajatuskulun, johon yleisön on helppo samastua sen ennustettavuuden vuoksi. Kaikenlainen joukkoon kuuluminen on pohjimmiltaan retorista ja edellyttää samalla erottautumista jostain muusta. Retoriset identifikaatiot ovat siis poliittisuutta puhtaimmillaan. (Summa 1996, 58–59.)

3.3. Natura-kiistan argumentoijat, yleisöt ja tyyli-intensiivisyys

Natura 2000 -luonnonsuojeluohjelmasta käytyä poliittista kiistaa voidaan pitää erityistapauksena tilanteesta, jossa kiistan osapuolet suuntaavat argumentointinsa erilaisille yleisökonstruktioille. Erilaiset instanssit tuottavat tiedotteiden muodossa informaatiota lähinnä tiedotusvälineiden käyttöön, ja suuri osa median välittämästä informaatiosta onkin peräisin julkisen vallan organisaatioista. Media tulkitsee ja tuottaa itse informaatiota ja välittää sitä ”suurelle yleisölle”. (Suhonen 1994, 18.) Ympäristöviranomaisten julkisuuteen antamalla informaatiolla tavoitellaan ”kaikkia järkeviä ihmisiä”, kun taas etujärjestö MTK:n tärkeintä yleisöä ovat pääasiassa maanomistajat ja muut maaseudun tärkeäksi kokevat kansalaiset. Myös Luonnonsuojeluliiton voidaan olettaa kohdistaneen argumentointinsa tietylle, luonnon säilyttämistä ensiarvoisen tärkeänä pitävälle joukolla. Kokoomuksen toiminnalla lienee ollut eniten kaikupohjaa paitsi puoluetta kannattavien maatalousyrittäjien ryhmässä, jota populistisella argumentoinnilla koskeltiin, myös muissa ”viherpipertäjien” ja ”tupajuminsuojelijoiden” ylivaltaan kyllästyneissä kansalaisissa. Erilaiset yleisökonstruktioit ilmenevät siinä, miten yksityiskohtaisiin kysymyksiin otettiin kantaa, ja siinä, mihin sävyyn luonnonsuojelun tavoitteista, maanomistajien oikeuksista ja muista kiistan keskeisistä teemoista puhuttiin.

Politikoinnin tyyli-intensiivisyys perustuu siihen, että toimija kohdistaa sanomansa erityisyleisölle, jolloin hän voi argumentoida sen omalla poikkeuksellisella kielellä. Tyyli-intensiivisyys nousee, kun taivutellaan tietoisesti tarkoin määriteltyä erityisyleisöä. Tyylin intensiteetti puolestaan laskee, kun halutaan saavuttaa mahdollisimman laajan yleisön kannatus. Tällöin politiikka neutraloituu ja harmonisoituu, mutta tämä ei tarkoita tyylistä vapautumista. Myös pyrkimys harmoniaan, konformismiin ja normaaliuteen on yksi poliittinen tyyli muiden joukossa. (Lappalainen ym. 1999, 26–28.) Määrittelemättömään, yleiseen yleisöön vaikuttaminen edellyttää järkeen vetoavaa, vakuuttavaa argumentaatiota. Hilikka Summa (1989) tutki väitöskirjassaan hyvinvointipolitiikan suunnittelun retoriikkaa ja totesi, että sitäkin voidaan pitää tiettyjen puhujien ja tiettyjen yleisöjen välisenä suostuttelevana kommunikaationa, vaikka sen julkikuva korostaa järjestelmämäistä ja objektiivista päätöksenteon valmistelua (mt., 167–168).

Myös ympäristöministeriön tiedotustoimintaa voidaan näennäisestä objektiivisuudesta huolimatta pitää yleisön vakuuttamiseen tähtäävänä, tyyllisenä argumentointina. Objektiivisen ja asiantuntevan kuvan antaminen onkin olennainen osa YM:n tyyliä. Objektiivisuuden tunne korostuu, koska tiedotteet ovat varsin persoonattomia tekstuaalisia tuotteita. Niissä ei esimerkiksi mainita kirjoittajan nimeä tai käytetä voimakkaita ilmaisuja. Ympäristöviranomaisten toiminnasta kerrotaan passiivimuodossa, jolloin aktiivinen toteuttaja jää tuntemattomaksi. Joissain teksteissä kuitenkin vedotaan auktoriteettiin lainaamalla suoraan ympäristöministeri Pekka Haaviston tai luonnonsuojelujohtaja Ilkka Heikkisen sanoja. YM:n tiedotteista näkyy myös yleisön äänekkäimmän osan, Naturan vastustajien, kritiikin huomioon ottaminen. MTK:n ja muiden kritisoijien julkisuuteen nostamiin kysymyksiin vastataan ikään kuin vaivihkaa ohjelman tarpeellisuutta perustellen ja puolustautuen.

Erityisyleisölle suunnattava argumentaatio on erityisen tyyli-intensiivistä. Siinä vedotaan kuulijoiden tunteisiin, ja argumentaatiossa korostuvat paatokselliset keinot. Perelmanin argumentaatioteorian pohjalta tätä voitaisiin perustella puhujan ja kuulijan välisillä esisopimuksilla. Nelson puolestaan puhuisi myytistä, joka muodostaa metakommunikaation kaiken argumentoinnin yläpuolelle. Esisopimusten joukko ja myytti puolestaan tekevät identifikaation helpommaksi. Erityisyleisön voi suostutella sitoutumaan johonkin väitteeseen vetoamalla yleisön erityisiin intresseihin ja taipumuksiin. Etujärjestö MTK kohdistaa argumentointinsa erityisyleisölle, joka on varsin homogeeninen maaseudun asukkaiden ja maanomistajien ryhmä. Luonnonsuojelujärjestö SLL:n erityisyleisöä ovat tietysti suojelua kannattavat suomalaiset. Kokoomus tavoitteli argumentoinnillaan osittain samaa yleisöä kuin MTK:kin, mutta vetosi maanomistajien lisäksi varmasti myös kaupunkilaisiin äänestäjiinsä.

Koska yleisö on tietty, MTK, SLL ja kokoomus voivat perustaa argumentointinsa tiettyihin sanattomiin esisopimuksiin. Näihin yleisön yhteisiin arvoihin ja mielipiteisiin sekä erityisyleisön tunteisiin vetoamalla ja suostuttelemalla toimijat voivat luottaa siihen, että niiden kannanotoilla ja toiminnalla on kaikupohjaa. Tätä esisopimusten joukkoa ja siitä johdettavissa olevaa retoristen keinojen valikoimaa pidän toimijoiden pysyvänä tyylinä, tyylin infrastruktuurina. Sen sijaan yksityiskohtaisemmat retoriset keinot vaihtelevat tilanteesta ja muiden osapuolten toiminnasta riippuen ja muodostavat ”tilapäisen” tyylin. Mitä yhtenäisempi yleisö on koostumukseltaan, sitä

helpompi puhujan on sitä lähestyä ja sitä voimakkaampaa on yleisön identifikaatio. Viholliskuvan rakentaminen vahvistaa yhtenäisyyden tunnetta entisestään. Maanomistajia ei ollut vaikea saada vastustamaan Natura, kun ympäristöviranomaisista rakennettiin yhteinen vihollinen ja ohjelmaa tulkittiin yksityisomistukseen kajoamisena, jopa ”sosialisointina” (esim. MTK-tiedote 17.8.1998). MTK:n kannanotoissa nostatetaan voimakkaasti tunteisiin vedoten maanomistajien ”me-henkeä” ympäristöviranomaisia eli ”heitä” vastaan.

On pidettävä mielessä, että Natura oli nimenomaan ympäristökonflikti, johon liittyy tyypillisesti myös paljon arvokysymyksiä. Keskustelu luonto- ja ympäristökäsitteiden kulttuurisidonnaisuuksista alkoi vauhdittua 1980-luvulla. Ympäristökysymys nähtiin yhteiskunnallisena ja kulttuurisena kysymyksenä, jossa kamppailaan ajan ja tilan määrittelyasemista ja -vallasta. Ympäristökamppailut ovatkin yhä useammin kamppailuja mielikuvista, ja vaikuttavat iskulauseet ovat keskustelun olennaisia ja välttämättömiä piirteitä. Luonnontieteellisestä maailmankuvasta johdettu, lajiston uhanalaisuuteen perustuva suojelumotiivi nojaa perinteiseen käsitykseen alkuperäisestä luonnosta ihmisen ulkopuolisena todellisuutena, joka toimii omien lakiansa mukaan. Kuitenkin ajatus luonnon alkuperäisyydestä on varsin ongelmallinen lähtökohta. Ulkoinen luonto on tullut yhä riippuvaisemmaksi kulttuurisista määreistä ja ehdoista, joihin olemme kasvaneet. Ympäristökiistojen taustalla voidaan nähdä myös herkimättömyys tälle seikalle. Erityisesti erilaiset paikalliset äänenpainot luonnon hyödyntämisen ja suojelun kysymyksissä ovat saaneet pontta ”ulkoa ohjatuista” ratkaisuista ja saaneet aikaan kansallisen jännitteen etelän ja muun Suomen välille. (Lehtinen 1994, 275–279.)

Kimmo Saariston (2000, 12) mielestä ympäristökysymys pakottaa meidät keskustelemaan moderniteetin mukanaan tuomista muista kysymyksistä, kuten yhteiskunnallisesta oikeudenmukaisuudesta, teknologian roolista yhteiskunnassa, demokratiasta, vastuusta ja myös ihmisenä olemisesta. Esimerkiksi vanhan metsän puolustamisessa ei ole kysymys vain ekologiasta, vaan myös sananvapauden rajoista, laista ja oikeudesta. Kysymykset luonnonsuojelusta, EU-direktiiveistä ja omistusoikeudesta liittyvät yhteen. Ympäristöongelmien monimutkainen luonne, aistein havaitsemattomuus ja globalisoituminen ovat Saariston mukaan johtaneet toisaalta ympäristökysymysten tieteellistymiseen ja muuttumiseen yhä vahvemmin asiantuntijapainottuneiksi, mutta

samalla ne ovat mahdollistaneet uusien toimijoiden nousemisen kilpailemaan asiantuntijuudesta ja avanneet tilaa vastatiedolle. (Mt., 22.) Natura-luonnonsuojeluohjelmassa onkin kysymys paljon muusta kuin vain luonnonsuojelusta: sopeutumisesta EU-lainsäädäntöön ja EU-direktiivien noudattamisesta, suomalaisesta hallintokulttuurista ja asiantuntijuudesta ja siitä, mitä on asua ja elää maaseudulla (mt., 103).

Asiantuntijuuden merkitys ympäristökonflikteissa lienee kiistämätön. Logoksen lisäksi erityisyleisöihin vetoamisessa ja toiminta-alttiuden synnyttämisessä tarvitaan kuitenkin myös yhteistä identiteettiä. Vilho Harle ja Sami Moisio (2000) pitävät identiteettiäkin muuttavana ilmiönä, joka on sosiaalisen konstruoinnin tulos, sosiaalinen luomus. Heidän mielestään viime vuosina identiteettien tarve on lisääntynyt, koska ihmiset ja ryhmät ovat kadottaneet olemassa olevan sosiaalisen järjestyksen eivätkä enää tiedä, keitä ja missä ovat. (Mt., 12.) He eivät kuitenkaan jaa Maffesolin näkemystä siitä, että ryhmä olisi olemassa toiminnastaan riippumatta; Harlen ja Moisio mukaan ryhmä on nimenomaan rakennettu jotakin tiettyä tarkoitusta varten. Natura-kiistassa maaseudun asukkaiden ainakin julkisuudessa vahva yhteinen identiteetti on helppo ymmärtää, sillä postmoderni kaaos näyttää suorastaan konkretisoituvan suomalaisen maaseudun viime vuosien mullistuksessa. Sopeutuminen nopeaan rakennemuutokseen ja EU-jäsenyyteen on koskenut kaikkein kipeimmin niihin, jotka vielä asuvat tyhjenevissä kylissä ja yrittävät puolustaa elinkeinoaan. Kuten Martti Siisiäinen (1999) huomauttaa, ”virallisen” EU-Suomen ja maataloustuottajien tulevaisuuden näkymät poikkeavat toisistaan täysin. Virallinen puhe lähtee siitä, että suomalainen yhteiskunta on nykyään vapaampi ja kansainvälisesti suvereenimpi kuin koskaan. Samaan aikaan maaseudun väestö on kokenut kontrollin lisääntymisen, asemansa uhanalaistumisen ja tulevaisuuden synkkenemisen. (Mt.) Maanomistajien Natura-vastustukseen kanavoitui paljon myös maaseudun väestöä jo aikaisemmin jäytäneitä ilmiöitä, kuten EU-kriittisyys, maatalouden tulevaisuuteen liittyvä yleinen epävarmuus sekä alue- ja maatalouspolitiikka laajemminkin (Saaristo 2000, 101).

SLL:n kohdalla tilanne on erilainen, sillä Suomessa maltilliset luonnonsuojelujärjestöt tekevät läheistä yhteistyötä ympäristöviranomaisten kanssa. Viralliset instituutiot kääntyvät usein ensimmäiseksi SLL:n puoleen halutessaan tietää ympäristöliikkeen näkökantoja, ja liiton edustajia kutsutaan jäseniksi virallisiin toimikuntiin ja komite-

oihin (Konttinen 1999, 35). Siisiäinen (1998) on todennut, että suomalaisten ekologisten liikkeiden valtiosuuntautuneisuus on ollut kohtalokasta niiden protestiluonteelle. Talaskankaan metsänsuojelukiistan kaltaisissa suojelijoiden ja viranomaisten yhteenotoissa valtio on koettu päävastustajaksi. Toisaalta valtio on ollut liikkeiden esittämien suojeluvetoomusten kohde. Valtiolla on kuitenkin suhteellisen tehokkaita integrointi- ja uuvutusstrategioita protestiliikkeiden suhteen. Siisiäisen mukaan muun muassa monet hyvinvointivaltiota ideoineet liikkeet ovat kesyyntyneet nojattessaan valtion tukeen. (Mt., 230.)

Ympäristökysymyksissä keskustelualoite on kuitenkin 1960-luvulta lähtien ollut kansalaisliikkeillä, jotka ovat nostaneet ympäristöongelmat yhteiskunnallisen päätöksenteon asialistalle. Vaikka ympäristöliike on vuosien varrella osittain keskiikäistynyt, institutionalisoitunut ja professionalisoitunut, se on edelleen keskeinen äänenavaaja ja vakavasti otettava asiantuntija ympäristökysymyksissä ja ympäristöpolitiikassa. (Saaristo 2000, 23–25.) SLL ja muut luonnonsuojelujärjestöt aloittivatkin Natura-verkoston arvostelun jo vuonna 1996, koska ne pitivät ohjelmaa riittämättömänä. Luonnonsuojelijoiden protestihenki saavutti kuitenkin vain pienen erityisyleisön eikä levinnyt laajalti yhteiskunnalliseen keskusteluun. Potin räjäytti vasta MTK tehokkaalla julkisuuskampanjallaan, ja kokoomus tuli mukaan hankkimaan irtopisteitä, kun kiista oli kuumimmillaan kesällä 1997. Seuraavassa kappaleessa tarkastelen kiistan alkuvaihetta, jossa SLL ja MTK politisoivat omilla tyyleillään Naturen erityisyleisöilleen.

4. Byrokratiasta poliittiseksi kiistakysymykseksi

4.1. Ympäristöministeriö: byrokraattista vaihtoehdottomuusretoriikkaa

Kun ympäristöministeriö asetti 15.4.1994 erityisen Natura 2000 -työryhmän verkoston valmistelua varten, virkamiehet tuskin osasivat aavistaa ohjelmasta nousevan kohun laajuutta. Työryhmän tehtävänä oli valmistella verkostoon ehdotettavien alueiden valintaa ja järjestää alueita koskevan tiedon kerääminen. YM alkoi tiedottaa Naturasta laajemmin vasta alkuvuonna 1996, kun valtionmaiden alustava kartoitus oli jo tehty. 12.1.1996 päivätyssä tiedotteessa todetaan muun muassa ykskantaan, että ”[I]opullinen ehdotus tulee käsittämään muilla kuin valtion alueilla olevia kohteita”

ja että ”[I]opullista ehdotusta laadittaessa järjestetään asianosaisten ja sidosryhmien kuuleminen”. Ensimmäisissä tiedotteissa mikään ei viittaa mahdolliseen konfliktiin Naturan vastustajien kanssa.

Suomen kielessä on Palosen mukaan mahdollisuus tehdä ero politisoinnin ja politisoitumisen välillä. Kysymys on aktiivisen ja passiivisen politisoinnin erosta. Politisoituminen on jotain toisten aikaan saamaa, kun taas intentionaalisenä pyrkimyksenä tai vaatimuksena voidaan puhua ainoastaan politisoinnista. Myös politisoituminen-termi voidaan irrottaa halventavasta sävystä ja katsoa, että tietty kysymys tai tilanne on jo toisen politisoima, jolloin siinä ei voi toimia muuten kuin poliittisesti. (Palonen 1993a, 125.) Natura-kiistassa YM:n ”kohtalo” oli toimia poliittisesti toisten politisoimassa tilanteessa ja pyrkiä retoriikallaan vakuuttamaan mahdollisimman suuri ihmisjoukko yhtäältä luonnonsuojeluohjelman tarpeellisuudesta ja toisaalta suojelualueiden riittävästä kattavuudesta.

YM:n argumentointi vaikuttaa ensilukemalta neutraalilta hallintokieleltä. Tämä perustuu siihen, että argumentoinnilla pyritään mahdollisimman suuren ihmisjoukon vakuuttamiseen, jolloin myös tyylin intensiteetti on alhainen. Konventionaalisissa ja laitostuneissa politikoinnin tavoissa tyyliaspektia ei usein tiedosteta, vaikka se onkin olemassa. Automatisoituneen ja yhdenmukaisen, alhaisen intensiteetin tyylikoodiston puitteissa tyylistä ei tule kiinnostavaa puheenaihetta. (Lappalainen ym. 1999, 22–23.) Nelsonin suostuttelukeinoista YM tuntuukin vetoavan ennen kaikkea asiantuntijuutta korostavaan logokseen eikä tunteisiin vetoavaan paatoksellisuuteen tai yhteisöllisyyttä korostavaan myyttiin. Tämä eetoksen ”objektiivisuus” on YM:n tyylin tehokas piirre. Varsinkin Natura-prosessin alkuvaiheessa teksteistä saa kuvan, että YM vain kertoo ”tosiasioita”, vaikka se samalla koko ajan perustelee Naturan toteutuksen tarpeellisuutta. YM:n teksteissä esiintyy Perelmanin osoittamia argumentaation tekniikoita ja vakuuttelukeinoja siinä missä tyyli-intensiivisemmissäkin teksteissä. Teksteissä puhutaan abstraktilla tasolla lakipykäläistä ja säännöksistä, mutta ainakaan alkuvaiheessa YM ei juurikaan kiinnitä huomiota siihen, mitä Naturasta todellisuudessa seuraa maanomistajille.

Kun valtioneuvosto on hyväksynyt ehdotuksen Natura 2000 -verkostoksi, tulevat alueilla sovellettaviksi luonnonsuojelulain Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkostoa koskevat erityissäännökset (luonnonsuojelulain 10. luku). Näistä johtuu, että kaikkien sellaisten hankkeiden,

joilla on vaikutuksia suojelun perusteena oleviin luonnonarvoihin, vaikutukset on arvioitava.
(YM-tiedote 4.4.1997.)

YM antaa Naturasta kuvan pelkkänä byrokraattisena toimenpiteenä, jonka lopputulos on Suomen luonnonsuojelutilanteen parantuminen. YM:n vaihtoehdottomuusretoriikka käyttää argumentteja, joita Perelman kutsuu kvasiloogisiksi: argumenteilla pyritään sulkemaan pois inhimilliseen toimintaan erottamattomasti kuuluvat kilpailevat tulkinnat, yksilölliset arviointiperusteet ja muuttuvat ympäristötekijät. Kvasiloogisissa argumenteissa jäljitellään formaalin logiikan täsmällistä päättelyä. Ne eroavat muodollisesta päättelystä sikäli, että niissä edellytetään aina tiettyjen luonteeltaan ei-muodollisten väitteiden hyväksymistä, jotka vasta mahdollistavat argumentin soveltamisen. (Kuusisto 1996, 280.) YM:n ”loogisessa” päättelyketjussa Suomen EU-jäsenyydestä seuraa väistämättä, että Suomen on implementoitava luontodirektiivi ja toteutettava Natura-verkosto. EU-jäsenyyteen liittyvä peruuttamattomuus koskisi siis myös Naturaa, eikä ”suojelupakkoa” kyseenalaisteta missään vaiheessa.

Natura 2000 -verkostoon osallistumista Suomelta edellyttää Euroopan unionin jäsenyys. EU:n jäsenmaana Suomenkin on sovellettava unionin luonnonsuojeludirektiivejä eli ns. luontodirektiivejä ja lintudirektiivejä. Natura 2000:n avulla pyritään säilyttämään EU:n tärkeänä pitämien luontotyyppien ja eliölajien ns. suotuisa suojelutaso. (YM-tiedote 12.1.1996.)

Todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit lähtevät liikkeelle todellisuuden eri osien välisistä suhteista. Usko tällaisten objektiivisten rakenteiden olemassaoloon voi koskea monenlaisia seikkoja kuten syysuhteita tai ilmiöiden ”todellisia” olemuksia. Tärkeää on niiden olemassaoloa koskeva vankkumaton yksimielisyys, johon puhuja voi perustaa argumentaationsa. (Perelman 1996, 60.) Argumentit luovat luonnollisen kaltaisia yhdyssiteitä todellisuuden elementtien välille ja perustavat tiettyyn yksittäistapaukseen liittyvän argumentoinnin näihin siteisiin. Useimmissa todellisuuden perustuvissa argumenteissa vedotaan peräkkäisyysiteisiin kuten syy ja seuraus. Ns. pragmaattinen argumentti eli elementtien kytkeminen keskinäiseen syy-seuraus-suhteeseen on tavanomainen ja tehokas tapa vakuuttaa. Jos seurauksen arvo ei ole kiistanalainen, syyn tai keinon oikeuttaminen tapahtuu sen kautta luonnollisella tavalla. Elementtien välinen riippuvuussuhde voidaan muodostaa myös viittaamalla niiden rinnakkaiseen esiintymiseen, kuten kytkemällä toisiinsa henkilö ja hänen tekonsa. (Perelman 1996, 93; Summa 1989, 107.)

YM:n argumentaatiosta syy–seuraus-suhteet ovat helposti nähtävissä: Natura on toteutettava, koska EU:n luontodirektiivissä niin määrätään ja koska sanktiona Euroopan komissio voi haastaa Suomen Euroopan yhteisöjen tuomioistuimeen. Syy Naturan olemassaoloon on puolestaan luonnon moniarvoisuuden säilyttäminen EU:n alueella. Rio de Janeirossa vuonna 1992 allekirjoitettu yleissopimus biologisesta monimuotoisuudesta ”muodostaa kehyksen Euroopan unionin ohjelmille elinympäristöjen ja lajien suojelemiseksi unionin rajojen sisällä ja niiden ulkopuolella” (Euroopan komissio 1998, 13) ja velvoittaa unionin jäsenmaita. Syy–seuraus-suhteita muistuttavat keino–päämäärä-argumentit. Natura on perusteltavissa päämäärällään, harvinaisten luontotyyppien ja lajien säilymisellä. Rinnakkaisuussiteistä YM käyttää auktoriteettiin liittyvää argumenttia, ei niinkään henkilöön liittyvänä, vaan EU:iin. EU säätelee ikään kuin erehtymättömänä auktoriteettina sitä, miten YM:n ja Suomen on toimittava Natura-asiassa.

YM:n perustelut Natura-verkoston tarpeellisuudesta liittyvät ennen kaikkea uhanalaisten luontotyyppien suojelun ja luonnon monimuotoisuuden tärkeyteen sekä EU-jäsenyyden velvoituksiin. Argumentointi perustuu pitkälti oletukseen, että luonto ja sen suojelu ovat tärkeitä suomalaisille. Luonnolla on arvoa sinänsä, eikä arvo määriyty pelkästään ihmisen toiminnan kautta. Ympäristöhallinnon tehtävä on huolehtia arvokkaiden luontokohteiden säilymisestä. Natura-verkoston laajuuden vaikutuksia selvittäessään YM teetti kyselyn, jonka mukaan valtaosa vastaajista kannatti suojelun pitämistä nykyisellä tasolla tai maltillista lisäämistä. Suojelun kannatus kuitenkin väheni, jos suojelu oli kyselylomakkeessa yhdistetty Natura-ohjelmaan. (Ympäristö 3/1998, 11.) Perelmanin (1996, 34) mukaan arvoilla onkin todellisuudessa universaali hyväksyntä vain sikäli kuin niitä ei määritellä. Heti kun arvoja pyritään täsmentämään soveltamalla niitä tiettyyn tilanteeseen tai konkreettiseen toimintaan, syntyy erimielisyyttä ja erityisryhmien vastakkainasettelua.

YM:n tulkinnan mukaan luonnon säilyminen on turvattava hallinnollisin keinoin ja lakeja säätämällä. Kunnallisia ympäristövirkamiehiä haastatelleen Saariston (2000) mukaan virkamiehet ovatkin eräänlaisia laillistettuja asiantuntijoita: lakien ja säästösten mukaiset päätökset ovat viranhaltijoiden työtä keskeisimmin ohjaava periaate. Ympäristövirkamiehet perustelevat päätöksiään ja konstruoivat asiantuntijuuttaan

useimmiten juuri lainsäädännöllä. Byrokratian toiminta perustuu oikeusnormeihin, mutta ympäristöhallinnon varsinainen toimintatavoite on ympäristönsuojelu, pyrkimys mahdollisimman hyvään ja turvalliseen elinympäristöön. Lain avulla virkamies kuitenkin turvaa oman asiantuntija-asemansa, sillä hän on asiantuntija lain nojalla. (Mt., 78–82.) Näkemystä hallinnollisten keinojen ensisijaisuudesta tukevat mielipidemittaukset, joiden mukaan suomalaiset eivät koe ympäristönsuojelua ensisijaisesti yksilötason asiana. Suhonen (1994, 158) toteaaakin eri tutkimusten tuloksia yhteen vetäessään, että valtaenemmistö suomalaisista kannattaa valtiovallan kollektiivisia ja kaikkia yhtäläisesti kohtelevia toimia ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. ”Kollektiivinen luonnonsuojelu” vapauttaa yksilön toisaalta henkilökohtaisesta vastuusta ja toisaalta pelosta, että muut pääsevät helpommalla tai hyötyvät hänen väivännäöstään.

Poliittiset toimijat rakentavat tyylin infrastruktuuria myös odotusten avulla. On kiinnitettävä huomiota siihen, millaisena poliittiset toimijat näkevät tulevaisuuden: onko odotettavissa kenties uusia ongelmia, joiden torjuminen on aloitettava välittömästi. Tyylejä tutkittaessa voidaan kiinnittää huomiota aikatauluun. Voidaan erottaa perinteinen reformistinen politiikka, joka suunnitelmallisesti hallinnoiden pyrkii tavoitteisiin, ja radikaalia muutosta välittömästi ajava vaihtoehtoliikkeiden politiikka. Jos tulevaisuuden väitetään olevan täynnä kipeästi ratkaisua vaativia ongelmia, odotukset ovat uhkakuvia, abstrakteja vihollisia, joita vastaan meidän on yhdessä taisteltava. Tämä korostuu ennen kaikkea tyyli-intensiivisessä argumentoinnissa. On myös katsottava, miten toimijat koettavat valloittaa tulevaisuuden. Tämä tapahtuu esittämällä vetoavia myönteisiä ja toivoa herättäviä odotuksia. Poliittiset toimijat pyrkivät niillä erottautumaan toisistaan ja kamppailevat siitä, kuka pystyy hallitsemaan tulevaisuutta, eli kenen odotukset ovat kaikkein pätevimpiä. (Lappalainen ym. 1999, 15.)

YM:n reformistisen hallinnointikäsitteiden tulevaisuusodotukset liittyvät harvinaisten luonto- ja lajityyppien suojeluun. Naturalla luodaan myönteisiä odotuksia koko tulevaisuuden luonnonsuojelulle. Samoin teksteistä saa käsityksen, että Naturen toteuttaminen nostaa Suomen arvostusta EU:n kuuliaisena jäsenmaana. YM:n tiedotteissa yleisin Naturea kuvaava metafora onkin edistys entiseen suojelutilanteeseen verrattuna. Natura toisi suojeluun uusia lajeja ja ikään kuin nostaisi Suomen EU-kelpoisuutta, kun direktiivi olisi implementoitu ja harvinaiseksi luokiteltujen lajien

tulevaisuus turvattu. YM:n argumentoinnissa on tässä kohdassa myös selvä ristiriita: yhtäältä korostetaan, miten Natura merkitsee edistysaskelta luonnonsuojelulle, mutta toisaalta muistutetaan jatkuvasti, että suojeltujen alueiden pinta-ala ei itse asiassa lisääntynyt dramaattisesti.

Metafora on yksi niistä argumentaation tekniikoista, joita Perelman kutsuu todellisuuden rakennetta luoviksi argumenteiksi. Niissä jostakin yksittäistapauksesta tehdään ennakkotapaus, malli tai yleinen sääntö, johon päättely sitten voidaan nojata. Esimerkkien käytöllä pyritään yleistykseen, hyväksytyjä yleistyksiä havainnollistetaan yksittäistapausten avulla ja mallin/antimallin antamisella pyritään saamaan aikaan mallin mukaista/vastaista toimintaa. Analoginen päättely ja metaforien käyttö puolestaan perustuvat kahden erilaisen asian välisen suhteen samankaltaisuuden näyttämiseen ja hyödyntämiseen. (Perelman – Olbrechts-Tyteca 1971, 350–410.) YM käyttää paljon esimerkkejä perustellessaan Naturan tarpeellisuutta. Uhanalaisten luontotyyppien ja lajien luetteleminen tuo abstraktin suojeleohjelman lähemmäs tavallisen ihmisen elinympäristöä.

Natura 2000 -verkosto on yksi niistä keinoista, joilla EU:ssa pyritään luontodirektiivin edellyttämällä tavalla luontotyyppien ja lajien suotuisan suojelun tason turvaamiseen. Tällaisia luontotyyppisiä ovat esimerkiksi vanhat metsät, lehdot, keidassuot, eräät rannikon luontotyyppit, erityyppiset sisävedet ja lintuvedet. (YM-tiedote 4.4.1997.)

YM esittää Naturaan yksityismaiden osalta lähes 1500:aa kohdetta, joista järjestetään asianosaisten ja sidosryhmien kuuleminen 7.4.–6.6.1997. Yksityismaiden kartoituksen ovat tehneet alueelliset ympäristökeskukset. Kuulemisvaiheen alussa ympäristöministeri Pekka Haavisto vastaa kevään aikana kohotettuun kapinahenkeen toteamalla, että Natura-kohteista on ehditty herätellä jo turhaa pelkoa ja mielenkuohuntaa (HS 5.4.1997). Näin Haavisto tekee pesäeroa arvostelijoihinsa ja pyrkii erottautumaan verkostoehdotusta kritisoineista tahoista. Rauhoittelu ei kuitenkaan tehoa: Natura-alueista jätetään alueellisille ympäristökeskuksille lähes 14 000 muistutusta. YM:n eetos korostaa kiistan alkuvaiheessa epäpoliittisuutta. Harvalukuisten tiedotteiden kieli on hallinnollista ja pelkästään toteavaa. Naturaa aletaan perustella tarkemmin vasta kritiikin kiihtyessä kesää 1997 kohti. Kuten edellä todettiin, myös objektiiviseen ”tyylittömyyteen” pyrkivä toiminta on tyyli sinänsä. Palosen mukaan epäpoliittisoiva politikointi sysää kysymykset syrjään esityslistalta tai muuten peittää

kysymysten poliittista luonnetta. Poliittisen luennan perspektiivissä epäpolitisointi ei ole itsenäinen ajatusfiguuri, vaan pelkkä politikoinnin strategia, joka haluaa rajata politikoinnin tietyille pelikentille. Ilmiön politisointi yritetään kiistää pyrkimällä kumoamaan tulkinta, jolla tietty asia politisoidaan, esimerkiksi puolustamalla vakiintuneen linjan paremmuutta tai sen väitetyin toimintavaihtoehtojen epärealistisuutta. Mutta tähän puolustukseen ryhtyminenkin merkitsee kysymyksen poliittisuuden tunnustamista: se on erikoistapaus politisointiin politikoinnilla vastaamisesta, joka ei useinkaan ole kovin vakuuttavaa. (Palonen 1993a, 133.)

4.2. Luonnonsuojeluliitto: ekologista asiantuntemusta

Politiikalle tyypillinen pluraalisuus ja kontingenssi ovat intentionaalista: politiikan alkeismuoto on tietoinen vastustaminen, joka voi kohdistua sekä olemassa olevaan todelliseen asiantilaan että toisenlaisiin pyrkimyksiin. Tilanteen poliittisuudelle vastustamisen intentio on etusijalla kaikkiin sisällöllisiin päämääriin verrattuna. Konfliktiperspektiivi ei edellytä todellisen vastarinnan olemassaoloa. Se viittaa ainoastaan siihen, että minkä tahansa toiminnan on oltakseen tietoisesti poliittista varauduttava siihen, että se kohtaa vastustusta. Konfliktisuus politiikan reunaehtona edellyttää tilanteiden luentaa vastustuksen mahdollisuuksien, aktualisoinnin ehtojen, ilmenemismuotojen ja mahdollisten vastustajien identifioinnin perspektiivistä. (Palonen 1993a, 100.) YM ei Natura-kiistan alkuvaiheessa osaa lukea tilannetta mahdollisen konfliktin näkökulmasta. Toisaalta luonnonsuojelujärjestöjen kritiikki verkostoa kohtaan alkuvuodesta 1996 ei varmaankaan tule virkamiehille suurena yllätyksenä. SLL:n toiminnan repertuaariin ja tyylin infrastruktuuriin on kuulunut myös ympäristöviranomaisten arvostelu, vaikka keinot ovatkin olleet maltillisia. Ympäristöliikkeen laajentuessa sen vanhat ”vastustajat” ovatkin pyrkineet ennakolta varautumaan ja hillitsemään mahdollisia spontaaneja protesteja (Lappalainen 1999, 139). Tällaisia ”osallistavia” varotoimia ovat viime vuosina olleet esimerkiksi ympäristövaikutusten arviointimenettely (YVA) ja luonnonsuojelijoiden vanhan vihollisen Metsähallituksen alueelliset luonnonvarasuunnitelmat, joiden laatimisvaiheessa on kuultu paikallisia intressiryhmiä.

Ongelmasta tulee ongelma kullekin toimijalle, koska kilpailevat toimijat määrittelevät sen eri tavalla. Tässä mielessä ongelman muodostavatkin sen erilaiset määrittelyt. (Edelman 1988, 15.) YM määritteli Naturan pelkäksi byrokraattiseksi toimenpiteeksi, mutta SLL:n mielestä se olisi voinut olla vieläkin enemmän – suuri edistysaskel maamme luonnonsuojelulle. Poliittisessa tyyliässä on aina kysymys myös siitä, miten toimija pyrkii erottautumaan muista toimijoista. Tällä on merkitystä yleisön identifi-kaation kannalta. Luomalla kuva ”meistä” ja ”heistä” vahvistetaan yleisön yhtenäisyyden tunnetta. Identiteetin näkökulma korostaa liikkeiden erityislaatuista poliittisuutta: ryhmät eivät ole vain tehokkaita organisatoris-poliittisia välineitä päämäärän tavoittamiseksi, vaan persoonallisen samastumisen kohteita, jotka nähdään jäsenil-leen identiteetin rakentamisen ympäristöinä (Konttinen 1999, 21).

Vaikka SLL periaatteessa kannattaa Naturaa, se ilmaisee alusta asti selvästi, ettei YM:n ehdotus ole ekologisessa mielessä riittävä. Erottelu on myös yksi Perelmanin argumentaation tekniikoista. Erottelulla on perustava merkitys argumentaatiokeinona aina, kun arkiajattelussa syntyneitä ongelmia ratkottaessa joudutaan tekemään todellisuuden osatekijöitä koskevia erotteluja ja siten jäsentämään tietoa uudella tavalla. Kahden asian erottamiseen pyrkivä argumentointi perustuu ns. filosofisten parien termien erottamiselle. Argumentoinnissa väitetään, että esimerkiksi ulkomuoto ei vastaa syvempää olemusta, teoria käytäntöä, näennäinen todellisuutta tai suhteellinen absoluuttista. Parien ensimmäinen termi selitetään virheelliseksi tai näennäiseksi ja toisen termin sanotaan edustavan syvempää totuutta tai pohjimmaista järjestystä. (Perelman – Olbrechts-Tyteca 1971, 411–459; Perelman 1996, 61.) Palosen mielestä poliittisesti merkittävät kielelliset resurssit liittyvät olennaisesti juuri dissosiatiiviseen retoriikkaan, kyseenalaistamisen ja selviöiden hylkäämisen taitoon. Erottelun avulla voi kritisoida tai panna syrjään toisten yleisesti hyväksymiä käsityksiä, tulkintoja ja arviointeja ja tätä kautta luoda itselle peliaikatilaa siellä missä sitä ei nähdä tai uskota olevan olemassa. (Palonen 1993a, 205.)

Luonnonsuojeluliiton argumentoinnissa korostuu alusta asti ennen kaikkea ekologinen asiantuntijuus vastakohtana YM:lle, jonka ehdotus ei SLL:n mielestä riitä suojelemaan riittävästi erilaisia luontotyyppejä. Saariston (2000) mukaan erityisesti ympäristökonflikteissa ongelmien taustalla ovat usein asiantuntijuuden erilaiset määrittelyt: on useita toimijoita ja intressiryhmiä, joilla jostain tietystä näkökulmasta katsoen

saattaisi olla hyvä ja perusteltu syy väittää olevansa asiantuntija. Kysymykset ovat useimmiten niin monimutkaisia, että institutionaalisten toimijoiden lisäksi näin voisivat yhtä hyvin väittää paikalliset, ”oman elämänsä” asiantuntijat. Käytännössä määrittelyvalta jää usein niille, joille se on hallinnollisesti annettu. Saariston mielestä perinteistä asiantuntijakäsitystä voisi laventaa toteamalla, että esimerkiksi ympäristöliikkeet, kunnalliset virkamiehet ja maanomistajatkin edustavat yhdenlaista asiantuntijuutta. (Mt., 36–37.) Natura-kiistassa professionaalista asiantuntemusta edustavat ympäristöhallinnon virkamiehet tekivät Natura-esityksen, mutta professionaalille tasolle rinnakkaisena esiintyi yhtäältä luonnonsuojeluliikkeen ja toisaalta MTK:n esittämä semi-professionaalinen tieto (mt., 107).

SLL käyttää syy–seuraus-argumentteja vetoamalla EU:n direktiivien velvoitteisiin lähes samalla tavalla kuin YM:kin omassa argumentaatiossaan, mutta SLL:n mielestä YM tulkitsee luontodirektiiviä ”kustannussyistä” liian löyhästi. Siinä missä YM yrittää rauhoitella Naturan vastustajia korostamalla, että ohjelma koostuu pääosin jo olemassa olevista suojelualueista, SLL:n mukaan juuri tästä syystä lintu- ja luontodirektiivien tavoitteet uhkasivat jäädä täyttymättä. SLL ja muut luontojärjestöt jopa tekevät maaliskuussa 1997 EU:n komissiolle kantelun lintu- ja luontodirektiivien laiminlyönneistä (Luonnonsuojelija 4/1997). Erityisesti SLL kyseenalaistaa vanhan metsänsuojelukiistoista tutun vihollisensa Metsähallituksen asiantuntijuuden (esim. SLL-tiedote 19.9.1996). YM antaa tiettyjen valtionmaiden inventoinnin Metsähallituksen tehtäväksi, mutta SLL:n mielestä Metsähallituksen luotettavuus ja asiantuntijuus on asetettava kyseenalaiseksi. ”Pukki kaalimaan vartijana” on SLL:n mielestä suojeluvastainen ja kiinnostunut vain suojelualueiden taloudellisesta puolesta.

Pohjois-Karjalassa sijaitsevien arvokkaiden luontokohteiden kohtalo antaa erittäin ikävän kuvan siitä, millaista esitystä Suomi on esittämässä tammikuussa 1997 EU:lle. Mikäli Pohjois-Karjalan suojelemattomien luontokohteiden kaltaisia ensisijaisesti suojeltavia luontotyyppisiä ja lajeja sisältäviä valtion maiden kohteita ei esitetä suojeluverkostoon, ei esityksen ekologinen uskottavuus nouse kovin korkealle. Kansalaisjärjestöt tai EU tuskin tulevat hyväksymään sellaista kansallista esitystä, josta tämänkaltaiset luonnonaarteet jätetään pois. (SLL-tiedote 19.9.1996.)

SLL:n tyyli on jo kiistan alkuvaiheessa varsin intensiivinen. Teksteissä on jonkin verran paatoksellisia elementtejä, mutta SLL:n eetos korostaa ennen kaikkea ekolo-

gista asiantuntijuutta, joka päihittää YM:n asiantuntemuksen. SLL:n argumentaatio-osa on tärkeä osa logoksella, tietoon ja järkeen vetoavalla suostuttelulla. SLL:n erityisyleisö on kuitenkin varsin pieni, vaikkakin yhtenäinen. Varsinaisia jäseniä järjestöllä on noin 30 000, joista suuri osa on akateemisesti koulutettuja keski-ikäisiä ja kuuluu usein myös esimerkiksi lintuyhdistyksiin tai vihreisiin. Greenpeacesta ja WWF:stä Luonnonsuojeluliitto eroaa siinä, että liitolla on koko maan kattava paikallisyhdistysten ja -toimijoiden verkosto, ei pelkästään tukijäseniä. (Vihreä Lanka 23.2.2001.) SLL:n argumentaation kohdeyleisöä ei kuitenkaan voi rajoittaa jäsenmaksun maksaneisiin, vaan siihen kuuluvat myös muut luontoarvoja sympatiseeraavat suomalaiset.

SLL:n 205 paikallisyhdistyksen toimintaa tutkineen Esa Konttisen (1999) mukaan liiton paikallistoimijat eivät halua olla minkään erityisen väestöryhmän puolestapuhujia, vaan ymmärtävät itsensä koko paikallisen yhdyskunnan ja laajemmin ihmis-kunnan ja luonnon etujen ajajiksi. He hakevat kannatuspohjaa kaikista ihmisryhmistä eivätkä halua leimautua esimerkiksi johonkin poliittiseen ryhmään, vaan toimivat itsenäisesti. (Mt., 84.) Konttisen mukaan SLL edustaa luonnon- ja ympäristönsuojelun valtateemoja ja jatkuvuutta, eikä kiinteän organisaationsa ja vakiintuneiden toimintamuotojensa takia ole kovin altis lyhyen aikavälin suhdanneluontoisille heilah-teluille. SLL reagoi muutoksiin vakiintuneena ja laajalti tunnustettuna järjestönä ja omaksuu perustavanlaatuisia uusia vaikutteita vasta perusteellisten keskustelujen ja sisäisten kriisienkin kautta. (Mt., 34.) Näin Konttinen tulee väittäneeksi, että Luonnonsuojeluliiton toiminnan repertuaari ja tyylin infrastruktuuri ovat melko staattisia ja säilyvät samanlaisena tilanteesta toiseen. Natura-kiistassa on kuitenkin huomatta-vissa, että argumentoinnin keinot ja vetoamiskohteet joustavat tarvittaessa, vaikka perusta pysyisikin samanlaisena. Universaaliyleisön vakuuttaminen on kuitenkin vai-keaa, sillä luonnonsuojelun toteutuksen tavoista ja oikeutuksesta ei vallitse univer-saaleja esisopimuksia.

Sitä vastoin SLL:n ja sen erityisyleisön välisiin esisopimuksiin kuuluu luonnonsuo-jelun ensiarvoisuus arvohierarkiassa esimerkiksi taloudellisiin näkökohtiin verrattu-na. Luonnonsuojeluliittoa, sen argumentointia ja viestin vastaanottajia yhdistää myytti alkuperäisen luonnon pelastamisen tärkeydestä. Riikka Kuusisto (1996, 278) totesi sodan retoriikkaa tutkiessaan, että retorin on usein tärkeämpää tuntea yleisön

arvohierarkiat kuin yksittäisiä yleisölle tärkeitä arvoja. Lokukset ovat argumentoinnin varsinaisesta sisällöstä riippumattomia arviointiperusteita, jotka yleisö entuudestaan tunnistaa ja hyväksyy. Tuttu lokus, kuten viattoman puolustamisen tärkeys, antaa Kuusiston mukaan uskottavuutta vieraammallekin perustelulle, esimerkiksi että on välttämätöntä puolustaa voimallisesti jotain kaukaista kansaa². Vastaavasti voitaisiin perustella päättelyketjua, jossa vaikkapa uhanalaisen saimaannorpan säilyminen on suomalaisille tärkeämpää kuin muutaman maanomistajan edut suojeltavilla alueilla, ja siksi Natura on toteutettava mahdollisimman laajana.

Yksi tyylin tunnistamisen kriteeri on, miten poliittinen toimija määrittelee itsensä erityisesti suhteessa muihin. Myös vastustajien tai vihollisten osoittaminen ja niiden konstruointitapa on intensiivinen keino profiloitua tyyllillisesti. Yksi tapa tunnistaa tyylejä on kysyä, rakentavatko poliittiset toimijat ystävä–vihollinen-suhteita ja miten ne sen tekevät. Kuvaa voi täsmentää kysymällä, millaisena ne näkevät vihollisen tai kohteen, josta ne haluavat sanoutua selkeästi irti ja millaisen toimintatyylin ne täten itselleen muokkaavat. (Lappalainen ym. 1999, 22–29.) Viholliskuvat tarjoavat tehokkaan välineen erottautumiseen ja omien rivien tiivistämiseen. Myös SLL käyttää erottelua meihin ja muihin. Ympäristöhallintoa kohtaan erottelu ei ole alussakaan kovin jyrkkää, mutta valtion hallinnoima liikelaitos Metsähallitus saa kritiikkiä sitäkin enemmän. Metsähallituksen arvostelua voidaan mielestäni pitää jo osana SLL:n tyylin infrastruktuuria, koska luonnonsuojelujärjestöt näyttävät ajautuvan Metsähallituksen kanssa törmäyskurssille varsin usein. Vahvaan yhteiskunnalliseen asemaan painoarvonsa perustavan metsäsektorin ja uudenlaisia arvoja edustavien luonnonsuojelijoiden näkyvät kiistat ovat suomalaisen yhteiskunnan erityispiirre; muualla läntisessä Euroopassa vastaavanlaisia taisteluja metsien käytön ja suojelun välillä ei 1990-luvulta lähtien enää juuri ole käyty (Rannikko 1994, 20–21).

Tyylin ainutkertaisuuden ilmentymänä on mielenkiintoista havaita, että MTK:sta tulee Luonnonsuojeluliiton vihollinen vasta sitten, kun se itse tulee mukaan Natura-keskusteluun ja saa mediajulkisuuden heräämään ohjelman epäkohtiin. Tällöin Metsähallitus SLL:n ”vakiovihollisena” saa väistyä taka-alalle odottamaan tulevia suojelukiistoja. Poliittisissa konflikteissa vihollinen ei olekaan pelkästään kilpailija tai

² Kuusisto tutki länsijohtajien retoriikkaa Persianlahden sodassa ja Bosnian sodassa. ”Kaukainen kansa” viittaa tässä Kuwaitiin Saddam Husseinin hyökkäyksen uhkaamana.

mikä tahansa konfliktin osapuoli. Vihollinen on olemassa vain silloin, kun taisteleva ihmiskollektiivi joutuu vastatusten toisen samanlaisen kollektiivin kanssa. Vihollinen on täten vain julkinen vihollinen. (Lappalainen 1992, 122.)

Natura 2000 -ohjelman vastainen hysteria ei ollut spontaani. [...] MTK:n harjoittama agitaatio synnytti luonnonsuojelun vastaisen massahysterian. MTK:n propagandan uhriksi joutuivat muutamat järkevinäkin pidetyt ihmiset toimittajia ja kansanedustajia myöten. [...] MTK:n eri puolilla maata järjestämien Natura-muistutustalkoiden tarkoituksena oli ympäristöviranomaisten asiantuntemuksen kiistäminen. (SLL-tiedote 4.6.1997.)

SLL ”vaihtaa vihollista” myös siten, että sen arvostelu ympäristöviranomaisia kohtaan laimenee entisestään kiistan alkuvaiheiden jälkeen. SLL alkaa jopa vaivihkaa puolustaa YM:tä MTK:n hyökkäystä vastaan. Harle (1991, 11) muistuttaakin, että vihollinen luodaan aina poliittisia tarkoituspieriä varten ja mieluiten hahmoista, jotka näyttävät antavan siihen täyden aiheen. Kysymys ei ole aina totuudesta, vaan yhtä hyvin myös mielikuvista. Vihollisen voi määritellä sanomalla, että se on syvällisesti erilainen kuin minä tai me. Tällöinhän on kysymys nimenomaan erottautumisesta. ”Me” edustamme yleensä oikeutta, lakia ja moraalisuutta, kun taas vihollinen edustaa vääryyttä, ei-oikeaa ja jotakin sellaista, joka jää meistä jälkeen. (Mt., 16–17.) Natura-kiistassa tyyli-intensiivisesti toiminut MTK oli lopulta luonnonsuojelun ja siten myös SLL:n ilmeisin vihollinen.

Toimijat tekevät vihollisen suhteen selkeitä tietoisia valintoja poliittisia tarkoituspieriä varten. Harlen ja Moision (2000) mukaan esimerkiksi Suomen kansallinen identiteetti-projekti on perustunut valintaan negatiivisen Toisen (Venäjän, venäläisten ja yleensä slaavien) ja positiivisen Toisen (ruotsalaisten ja yleensä germaaniensa) välillä. Näin Venäjä on saanut kansallisessa identiteetti-projektissa Vihollisen roolin ja länsi (Ruotsi, Saksa, EU) Ystävän aseman. Identiteettipoliittinen ystävän ja vihollisen erottelu, ei maantieteellinen sijainti sinänsä, on vastannut kysymykseen, missä on Suomi. (Mt., 134.) Samalla tavalla SLL poliittisena toimijana valitsee vihollisensa ja ystävänsä tietoisesti. Perusteena ovat toisaalta toki samansuuntaiset tavoitteet suoje-luohjelman toteutuksesta, mutta vihollisen vaihtaminen retoriikassa kertoo vahvasti siitä, että lopulta vihollinen synnytetään erottautumisesta varten. Ulkoinen uhka tiivistää omat rivit ja yhteinen vihollinen yhdistää muuten keskenään heterogeenisiäkin ryhmiä.

Kysymys SLL:n yleisökonstruktiosta on mielenkiintoinen, koska siihen liittyy kysymys koko Naturan laajemmasta politisoitumisesta ja ns. yleisestä mielipiteestä. Suomen kaltaisessa pienten erityisyleisöjen maassa liikkeet joutuvat hankkimaan universaaliyleisön kannatuksen ollakseen edes jossain määrin vakuuttavia ja siten ainakin jonkinlaisia vallankäyttäjiä (Lappalainen 1999, 142). Ympäristökonflikteissa osapuolille on tärkeää esiintyä tiedotusvälineissä luotettavina tiedontuottajina. Ympäristöjärjestöt tekevät monenlaista työtä hyvin suurelta osin paikallisesti ja mediajulkisuuden ulkopuolella. Tiedotusvälineet ovat kuitenkin usein olleet ympäristöliikkeiden päänäyttämö silloinkin, kun suojelukamppailuja on fyysisesti käyty syvällä suomalaismetsissä. (Saaristo 2000, 40.) Ilmosen (1998) mukaan luonnonsuojelujärjestöjen kaltaiset uudet liikkeet säilyttävät identiteetin varaan perustuvan asemansa niin kauan kuin ne ovat oppositioasemassa olemassa oleville asioiden tiloille. Niiden ote luomaansa toimintatilaan säilyy kuitenkin vain, mikäli ne kykenevät saamaan julkisuutta edustamilleen näkökulmille. Julkisuuteen pääseminen takaa myös sen, että niillä on ainakin mahdollisuus luoda mielikuvaa itsestään ja vastustajastaan. Julkisuuden välityksellä liikkeet pääsevät osallistumaan identiteettimarkkinoille ja kasvattamaan luottamusta asiantuntemukseensa ajaa edustamiin asioita. (Mt., 37.)

Miksi SLL ei sitten onnistunut tekemään Naturasta laajaa poliittista kiistakysymystä, mutta MTK onnistui? Mediajulkisuus tarjoaa areenan kilpaileville tulkinnoille. Eri toimijat määrittelevät ongelmaa eri tavoin, ja niiden tulkinnat vaativat erilaista asiantuntijuutta, joka samalla konstruoituu julkisuudessa. Ratkaisu siitä, kuka on oikea asiantuntija, jää kulloisellekin yleisölle. Silloin sellainen tulkintakehys, joka sopii parhaiten yhteen yleisön, osayleisön tai yksilön tulkinnallisen kehyksen kanssa, on vahvoilla. (Saaristo 2000, 60.) Kysymys on toisin sanoen yleisöjen ja puhujien välisistä esisopimuksista. Voidaan olettaa, että niiden suomalaisten, joiden arvohierarkiassa luonnonsuojelu on yksityisomaisuuden suojan yläpuolella, määrä ei ole kovin suuri. Kuten edellä (ks. 3.1.) todettiin, suomalaiset ilmoittavat mielipidetiedusteluissa kannattavansa lähinnä kollektiivista luonnonsuojelua. SLL eikä liioin YM onnistunut ”myymään” Natura universaaliyleisölle pelkillä luonnontieteellisillä perusteluilla ja vetoamalla EU-jäsenyyden velvoitteisiin. Toisaalta MTK:n argumentointi oli niin tehokasta, että erityisyleisölle suunnattu retoriikka sai julkisuuden ansiosta kannatusta laajemminkin. Niin SLL kuin MTK:kin olivat Naturassa oppositioasemassa ympäristöministeriöön

nähdän, mutta vain toinen järjestöistä onnistui kyseenalaistamaan viranomaisten harjoittaman politiikan.

Koska identiteettikin on konstruktio, taitava argumentoija osaa vedota yleisössään piirteisiin, jotka tiivistävät identiteetin tunnetta kaikkein tehokkaimmin. Erkki Karvosen (1997) mukaan puhuja voi valita yleisön identiteettien moneudesta jonkin puolen, johon hän vetoaa ja samoin hän voi yleisössä vallitsevista uskomuksista ja arvoista valita erilaisia vetoamisen perusteita. Retoriikallaan toimija pyrkii aktualisoimaan tai tuottamaan yleisön esimerkiksi maanviljelijöinä. Aristotelisessa ja perelmanilaisessa retoriikan teoriassa reettori mukautuu yleisönsä asettamiin ehtoihin ainakin siinä mielessä, että kohdeyleisössä vallitsevat premissit on otettava huomioon. Karvosen mielestä retoriikka voidaan kuitenkin nähdä myös yleisön tietynlaiseksi tuottamisena. Reettorilla on valinnanvaraa sen suhteen, mihin ihmisten puoleen hän vetoaa tai missä suhteessa hän heihin vetoaa. Samalla kun yleisö aktualisoidaan jossakin suhteessa, pyritään sen muut mahdolliset puolet työntämään taka-alalle, mikäli ne eivät palvele puhujan tarkoituksia tai toimivat niitä vastaan. Asiat tulevat aktualisoiduksi jossakin valossa, samalla kun ei-toivotut puolet lakaistaan maton alle. Karvosen mielestä tämä on retoriikan peruspiirre. (Mt., 222.)

Natura-kiistan alkuvaiheessa SLL pyrkii aktualisoimaan yleisönsä keskuudessa vallitsevan epäluulon Metsähallitusta ja sitä kautta todellisuuden rakenteeseen perustuva rinnastusargumenttina myös ympäristöviranomaisia kohtaan. Samalla SLL lakaisee maton alle maanomistukseen liittyvät kysymykset, joita ei mainita alkuvaiheessa sanallakaan. Toisaalta täytyy muistaa, että alkuvaiheessa olikin kysymys valtion omistamien maiden kartoittamisesta ja että omaisuudensuoja oli MTK:n konstruoima ja politisoima ongelma, johon SLL:kin joutui kiistan myöhemmissä vaiheissa ottamaan kantaa. SLL:n käyttämät Natura-metaforat liittyvät uhkaan ja vaaraan, mutta niissä uhkaksi nähdään Naturan puutteet, ei itse ohjelma. Naturaa sinänsä pidetään edistyksenä nykyiseen suojelutilanteeseen verrattuna.

Jokainen meitä ympäröiviä tapahtumia tutuiksi ja johdonmukaisiksi muokkaava metafora peittää samalla alleen ne asioiden piirteet, jotka eivät sovi sen logiikkaan. Metafora korostaa ja vahvistaa niitä tilanteen aspekteja, jotka luontevasti istuvat sen rakenteeseen ja juoneen ja vähättelee ja estää näkemästä niitä mahdollisuuksia, joita

se ei pysty selittämään. Kun tietty metafora kerran hyväksytään tilanteeseen sopivaksi, kaikki aiheeseen liittyvät tapahtumat ja teot saavat merkityksensä nimenomaan sen kautta ja vahvistavat sitä edelleen. Muut vaihtoehdot marginalisoituvat vähitellen samalla kun yhä uudet käänneet hahmotetaan tietyistä näkökulmasta tiettyjen odotusten mukaisesti. (Kuusisto 1998, 38.) Naturan vastustajien todetaan lietsovan hysteriaa ja harjoittavan propagandaa.

Natura 2000 uhkaa vesittyä. [...] Esityksestä onkin tulossa torso, joka ei useimpien luontotyyppien suhteen täytä direktiivien velvoitteita. (SLL-tiedote 17.11.1996.)

Pohjois-Karjalan arvokkaiden luontokohteiden tuhoutuminen vaarantaa Suomen Natura 2000 -esityksen uskottavuuden. (SLL-tiedote 19.9.1996.)

SLL korostaa asiantuntijuuttaan luettelemalla runsaasti esimerkkejä lajeista ja luontotyypeistä, joille Naturan mahdollisimman laaja toteuttaminen olisi tärkeää. Tiedotteista saa sen kuvan, että kun on kyse ekologiasta, SLL tietää, mistä puhuu. Myös Natura-alueita ja niiden erityispiirteitä luotellaan yksityiskohtaisen tarkasti. Tämänkaltainen järkeen perustuva argumentaatio vetosi varmasti SLL:n omaan erityisyleisöön, mutta sitä suurempaan joukkoon yksityiskohtainen luetteleminen ei tehnyt vaikutusta. Kvalitatiivinen lokus liittyy SLL:n argumentaatioissa harvinaisiin lajeihin ja niiden ainutkertaisuuteen. Kuten ympäristöministeriön, myös SLL:n perusteluissa saimaannorpalla on tärkeä sympatia-arvo. SLL:n mielestä norpalle ei kuitenkaan voi laskea hintaa.

Ympäristöjärjestöt toteavat, että erityisvastuulajimme saimaannorpan samoin kuin kansainvälisesti arvokkaan Saaristomeren kansallispuiston täysimääräinen suojeleminen on perusteltua pyrkiä toteuttamaan erillisrahoituksen avulla. (SLL-tiedote 28.11.1996.)

Tarrow'n (1998) mukaan ekologisten, feminististen ja ihmisoikeuksia ajavien liikkeiden menestys perustuu siihen, että ne ovat onnistuneesti yhdistäneet protesteissaan vallitsevan järjestelmän haastamisen, solidaarisuuden ja epävarmuuden. Ne ovat säilyttäneet kannatuksensa ja kasvaneet, koska niillä on ollut käytössään tunnettu ja hyvin ymmärretty toimintamuotojen repertuaari, jonka varaan rakentaa toimintaa. Ne ovat sopeutuneet hyvin muutokseen, koska niiden johtajat ovat onnistuneet muokkaamaan toimintamalleja ja tuottamaan protesteja, jotka ovat houkuttelleet kannattajia ja muiden toimijoiden huomiota ja haastaneet vastustajia. (Mt., 105.) Ainakaan Natura-kiistan alkuvaiheessa SLL ei argumentoinnistaan päätellen halua lähteä haasta-

maan järjestelmää, vaan pitäytyy pitkälti repertuaarinsa mukaisessa, logosta ja asiantuntemusta korostavassa roolissa. Saariston (2000) mukaan luonnonsuojelijat eivät Naturassa esiintyneet niinkään vasta-asiantuntijoina, vaan hallinnon liittolaisina, vaikka pitävätkin esitystä riittämättömänä. Sitä vastoin MTK on vasta-asiantuntijan asemassa ja tuo julki toisenlaisia lukuja ja tulkintoja. (Mt., 107.) Myöhemmissä vaiheissa myös Luonnonsuojeluliitto omaksuu paatoksellisempia keinoja ja pyrkii mukaan MTK:n masinoimille myyttimarkkinoille.

4.3. MTK: tyyli-intensiivistä agitointia

Erityisyleisölle suunnattua argumentointia voidaan pitää erityisen tyyli-intensiivisenä. Koska MTK kohdistaa argumentointinsa erityisryhmälle, se voi perustaa sanomansa tiettyyn toimintatyyliin, jonka ei tarvitse pyrkiä vakuuttamaan mahdollisimman monia. MTK aloittaa Naturan vastaisen julkisuuskampanjansa alkuvuodesta 1997 ja on politisoimisessaan tehokas. Järjestön toiminta on alusta asti tyyli-intensiivistä ja muuttuu myöhemmissä vaiheissa jopa aggressiiviseksi. Maakunnissa järjestetyistä tupailloista Natura-vastaisuus leviää mediajulkisuuden suosiollisella avustuksella laajemmankin yleisön asenteeksi. MTK onnistuu aktualisoimaan yleisön mielissä Naturan ne seuraukset, joita voidaan MTK:n mielestä pitää kansalaisten perusoikeuksiin puuttumisena. Luonnonsuojeluun liittyvät näkökohdat ja se tosiseikka, että valtaosa Natura-alueista oli jo ennestään suojeltu, lakaistaan tehokkaasti maton alle. Edelmanin (1988, 17) mukaan vallitsevan ongelman tietty selitysmalli saa todennäköisesti suuren yleisön kannatuksen, jos se heijastaa ja vahvistaa aikakauden hallitsevaa ideologiaa ja ilmapiiriä. MTK:n tehokas argumentaatio vetoaa kansalaisissa kytevään EU-epäluuloon. ”Sosialisoinnista” puhuminen puolestaan tuonee maanomistajien lisäksi monelle muullekin suomalaiselle mieleen suuren ja mahtavan naapurivallan nykytilanteen.

Erityisen yleisön voi suostutella sitoutumaan johonkin väitteeseen vetoamalla yleisön erityisiin intresseihin tai taipumuksiin. Puhujan on aina poimittava argumentaationsa lähtökohdat yleisön jo hyväksymien väitteiden joukosta. Tämä merkitsee välttämättä valintaa. Jokainen argumentti edellyttää määrättyjen tosiseikkojen ja arvojen valitsemista ja niiden tietynlaista kuvaamista annetulla kielellä ja itse kunkin merkitystä

ilmentävällä painolla. (Perelman 1996, 41–42.) Yleisön jäsenten kesken täytyy vallita konsensus yhteisistä intresseistä, jotta potentiaali muuttuisi toiminnaksi, ja tähän tarvitaan yleisön solidaarisuuteen ja identiteettiin vetoamista (Tarrow 1998, 6). Suotavuutta koskevat argumentit oikeutetaan useammin juuri suhteessa erityisyleisöön. Argumentoinnissa tärkeässä osassa ovat tällöin arvot, hierarkiat ja lokukset eli vakiintuneet arviointiperusteet. Mitä yhtenäisempi yleisö on koostumukseltaan, sitä helpompi puhujan on lähestyä sitä. Esimerkiksi yksinomaan tietyn ammattiryhmän edustajista koostuvan yleisön voi olettaa olevan valmis hyväksymään tiettyihin auktoriteetteihin ja perusteluihin nojaavat väitteet muita todennäköisemmin. (Kuusisto 1996, 275–276.) ”Luonnollinen” tai peritty identiteetti onkin usein yhteiskunnallisten liikkeiden synnyn perusta. Kollektiiviseen toimintaan vaaditaan kuitenkin myös solidaarisuutta, jonka voi saada aikaan luomalla väitteiden ympärille identiteettejä. Kollektiivinen identiteetti ei kuitenkaan välttämättä johda mobilisaatioon, vaan se edellyttää identiteettien muokkaamista siten, että ne johtavat toimintaan, liittoutumiin ja kontakteihin. (Tarrow 1998, 119.)

Jokainen toimija joutuu yhä uudestaan kysymään, missä me olemme, mihin me olemme menossa, mihin me kuulumme ja keitä me ylipäättään olemme. Kollektiivisen sosiaalisen todellisuuden järjestämiseksi ei ole yhtä ainoata mielipidettä tai näkökulmaa. Vastaukset kysymyksiin ovat alituisesti vaarassa liukua konfliktiin toisiaan vastaan. (Harle – Moisio 2000, 14.) Yhtenäisemmän yleisön identifikaatio on kuitenkin selkeämpi, eikä yhtenäisyyttä tarvitse enää koko ajan perustella. MTK:n kannanotoissa Naturaa tarkastellaankin maanomistajan asemasta käsin. Maanomistaja on MTK:n tulkinnan mukaan hallinnollisten toimien kohteena joutunut oikeudellisesti epäselvään tilanteeseen, jonka seurauksena hänelle nähdään koituvan merkittäviä taloudellisia haittoja. On kiinnostavaa, että MTK:n tulkinnat ja argumentaatio vastaavat pitkälti 1990-luvun alun rantojensuojeluohjelmasta syntyneitä konflikteja, jota Matti Nieminen (1994) on tutkinut. Myös rantojensuojelulain katsottiin muun muassa vaarantavan maanomistajan toimeentulon ja rakentamiskiellon kajoavan maanomistajan perusoikeuksiin. Menettelytapoja pidettiin puutteellisina ja tiedotusta epäonnistuneena. Maanomistajien kuulemismenettelyä MTK piti silloinkin tökerösti toteutettuna. (Mt., 36–39.) Näiden tapausten yhtäläisyydet kertovat MTK:n tyylin infrastruktuurista ja pysyvämmistä toiminnan repertuaareista. Vaikka tyylin hienosäätö vaihtelee, sen jotkut piirteet voivat säilyä vuodesta ja vuosikymmenestä toiseen.

MTK voi pitää varmana tai äärimmäisen todennäköisenä, että kohdeyleisö arvostaa suomalaista maaseutua ja sen perinteisten elinkeinojen säilymistä. Hilka Vihinen (1996) totesi eri EU-maiden maatalouspoliittista retoriikkaa tutkiessaan, että maaseutuun haluttiin enimmäkseen liittää myönteisiä konnotaatioita ja idealisoida maata ja maaseutua. Suomalaisten puolueiden³ 1990-luvun alun ohjelmateksteissä oli painotuseroja pääasiallisesta äänestäjäkunnasta riippuen, mutta kaikkiin liittyi vahvasti metsän, maaseudun ja talonpoikaisuuden myönteinen arvostus. (Mt., 221–241.) Maanviljelijät suhtautuvat omaan työhönsä velvollisuudentuntoisesti: isien ja esisien työtä pitää jatkaa ja siirtää maat, tietämys ja taidot tulevillekin sukupolville (Nieminen 1994, 72–73). Suomessa talonpojat ovat olleet perinteisesti itsenäisiä, ja heillä on ollut vahva asema myös politiikassa. Maanomistajien suhdetta ympäristön-suojeluun voisi sanoa talonpoikaiseksi; siihen liittyy romanttisuuteen saakka läheinen suhde maahan ja luontoon. (Saaristo 2000, 101–102.) Voidaankin ajatella, että maaseutuun liitetään yleisesti myyttisiä merkityksiä, jotka eivät nykypäivänä välttämättä pidä enää paikkaansa. Yksi Nelsonin (1998, 120–121) nimeämistä argumentaation troopeista onkin mielikuvituksellinen (imaginative) etymologia, jossa sanoille tai käsitteille keksitään tarkoituksia tai sisältöjä poliittisia tarkoituksia varten.

Uhkakuva liittyy erityisesti käsitykseen yhteisöstä ja varsinkin siitä, miten yhteisöä jatkuvasti rajataan, uusinnetaan ja tuotetaan. Yhteisöä kyseenalaistavia voimia voi tulla myös sen sisäpuolelta, mutta yhteisön hallittavuuden ja homogeenisuuden kannalta on tärkeää, että uhka koetaan nimenomaan yhteisön ulkopuolelta tulevaksi. (Harle – Moisio 2000, 49.) Dick Hebdige (1979) pitääkin tyyliä nimenomaan hallitsevan ideologian vastustamiseen liittyvänä ilmiönä ja määrittelee sen koodatuksi tavaksi vastata muutoksiin, jotka vaikuttavat koko yhteisöön (mt., 80). Alakulttuurien haaste hegemonialle ilmenee juuri tyyliä (mt., 17). ”Meidän” ja ”heidän” erottaminen ja viholliskuvan rakentaminen korostuvat MTK:n argumentoinnissa (vrt. Jyry 1998, 61). ”He” ovat luonnosta vieraantuneita kaupunkilaisia, kasvottomia EU-henkisiä virkamiehiä, jotka laista ja viljelijän perusoikeuksista piittaamatta ”maksattavat Naturen maanomistajilla” ja joihin ”ei enää kerta kaikkiaan luoteta”

³ Vihisen aineistoa olivat kokoomuksen ohjelma ”Suomalaisen maatalouselinkeinon turvaaminen”, keskustan ”Kansakunta uuteen nousuun” ja SDP:n puoluetoimikunnan kannanotto ”Maaseudun kehittäminen vaatii yhteistyötä”.

(MTK-tiedote 30.4.1998) sekä luonnonsuojelijoita, jotka eivät välitä maaseudun ihmisen tulevaisuudesta.

Argumentaatiolla ei tavoitella pelkästään älyllistä hyväksyntää, vaan usein myös toimintaa tai ainakin toiminta-alttiutta (Perelman 1996, 19). MTK yllyttääkin maanomistajia valitusten tekoon ja muistuttamaan naapureitakin valitusmahdollisuudesta, että kaveria ei jätettäisi tässä suomalaisen maaseudun kannalta ratkaisevassa taistelussa. Kuvaavaa järjestön suhtautumiselle on ympäristöviranomaisten tuomitseminen ”vanhasta muistista” jo ennen kuin yksityismaiden kartoitus on edes alkanut.

Luonnonsuojelussa on onnistuttu töykeällä ja salailevalla käyttäytymisellä pilaamaan ilmapiiri suojelualueiden suunnittelijoiden ja maanomistajien välillä heti alusta lähtien. (MT:n pääkirjoitus 25.1.1997.)

Koska YM:n argumentoinnin teho perustuu asiantuntijuuteen, MTK:n tavoite on kyseenalaistaa tämä asiantuntijuus. Saaristo (2000) huomauttaa, että silloin kun kiistaa käydään julkisuudessa, eri toimijoiden viestit ovat usein ristiriitaisia. Asiantuntijuuteen vetoaa moni, mutta lopullista asiantuntijaa ei tahdo löytyä. Asiantuntijan ja vasta-asiantuntijan välinen suhde on lähtökohtaisesti tasa-arvoinen, koska kummallakin on tietoa ja erityisosaamista. Käytännössä vasta-asiantuntemus on kuitenkin yleensä alistetussa asemassa, jolloin vastatietoa ei haluta kuulla tai sen merkitys halutaan mitätöidä. (Mt. 60–61.) Jos asiantuntija-auktoriteetti määritellään laissa, yksityisen kansalaisen hallinta omassa asiassaan siirretään usein eksperteille. Asiantuntijoiden merkittävä asema jokapäiväisen elämän vaikuttajina koskee useimpia elämänalueita. Esimerkiksi maanviljelijät on sopeutettu EU-lainsäädäntöön ja ympäristökeskusten tarkkailuun. Oma tieto tilan ja eläinten hoidosta ei enää riitä, vaan esimerkiksi lehmän korvamarkin on oltava paikallaan juuri tietyllä, viranomaisten määräämällä tavalla. (Mt., 85.) On yleisesti tiedossa, että EU ei nauti suurta kannatusta viljelijöiden keskuudessa. Naturaa tulkitaankin alusta asti MTK:n teksteissä tarpeettomana, huonosti toteutettuna, yksityisomaisuuteen kajoavana ja laittomana salaliittona. Ympäristöviranomaisten ”mielivallan” uhreja ovat maanviljelijä ja hänen toimeentulonsa. Lisäksi verkosto on MTK:n mielestä tavoitteisiinsa nähden liian laaja.

Ympäristöministeriö on hakemassa luonnonsuojelulla vahvaa niskalenkkiä maaseudusta. Ministeriötä ei näy kiinnostavan, miten yksittäinen maa- tai metsätila tahi maaseutuyrittäjä voisi

selvitä tulevaisuudessa eikä edes se, minkälaisia taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia luonnonsuojelulla on maakuntien elämään. [...] Tavalliset ihmiset ovat menettämässä uskonsa ympäristöministeriöön. Ministeriö koetaan luonnonsuojelujärjestöjen jatkeeksi, joka yksiselitteisesti ajaa vain yhden asian etua. (MT:n pääkirjoitus 15.4.1997.)

MTK:n näkemyksen mukaan järjestö itse jäsenineen edustaa oikeaa luonnonsuojelua. Sen lisäksi, että päävihollinen ympäristöhallinto ei tiedä, mikä luonnolle oikeasti on hyväksi, se vielä kaiken lisäksi loukkaa maaseudun ihmisen oikeusturvaa. MTK:n kannanotoissa käytetään isänmaallisuuteen ja maanpuolustukseen liittyviä metaforia. Viholliskuva rakentuu ympäristöhallinnosta, joka ei tiedä, mikä luonnolle ja maaseudulle on hyväksi. Tiedotteissa muun muassa esitetään, että YM käyttää luonnon monimuotoisuutta ”poliittisena aseena maanomistusta ja maaseutua vastaan” (MTK-tiedote 30.4.1998). Viholliskuva konkretisoituu metaforissa, joissa YM tulkitaan hyökkääjäksi ja Natura hyökkäykseksi suomalaista maaseutua vastaan. Suomalaisen talonpojan taistelu ympäristöviranomaisia vastaan saa myyttisiä piirteitä, joilla vedotaan vahvasti maanomistajien tunteisiin. Taistelumetaforat ovatkin tehokas tapa rakentaa viholliskuvaa. Siinä missä ohjelma YM:lle merkitsee edistystä ekologisessa mielessä, ”Naturasta uhkaa tulla metsästä eläjän tragedia” (MT 14.1.1997).

YM:n järkeen ja logokseen vetoavat perustelut jäävät etäiseksi tavalliselle kansalaiselle, mutta MTK:n leirissä hallitaan tunteisiin vetoava suostuttelu. Esimerkiksi Maaseudun tulevaisuuden (14.1.1997) reportaasissa kerrotaan sydäntä särkevästi yksittäisestä maanviljelijästä, joka kokee, että ”Natura tuhoaa koko hänen elämänsä” ja jolle ”tieto suojelusta tuli kuin yllätyshyökkäys”. Varsin mielenkiintoinen on Maaseudun tulevaisuuden ratkaisu 15. huhtikuuta 1997. Lehdessä on ympäristöministeriön koko sivun maksettu ilmoitus siitä, mitä kaikkea Natura Suomelle ja yksittäiselle maanomistajalle merkitsee. Ilmoituksen perässä on kaksi sivua lehden omaa toimituksellista materiaalia, jossa opastetaan, mitä kaikkea Natura-muistutuksessa kannattaa mainita.

Poliittiset toimijat rakentavat tyyliään odotusten avulla. Tällöin on kiinnitettävä huomiota siihen, millaisena toimijat näkevät tulevaisuuden. Jos tulevaisuuden väitetään olevan täynnä kipeästi ratkaisua vaativia ongelmia, odotukset ovat uhkakuvia, abstrakteja vihollisia, joita vastaan on taisteltava. MTK:n käsitys Naturan mukanaan tuomasta tulevaisuudesta on selkeä uhkakuva, eikä se arkaile pelotella maanomistajia

Naturan vaaroilla. Ohjelman nähdään uhkaavan koko suomalaista maaseutua ja sen elinkeinoja, yksittäisestä maanomistajasta ja hänen oikeusturvastaan puhumattakaan. Suomalaisen maaseudun ja talonpojan myyttiset merkitykset törmäävät YM:n ja EU:n rakentamaan tulevaisuuteen, joka tuhoaisi maatalouselinkeinon, mutta vihollisia vastaan voidaan vielä taistella valittamalla Natura-alueista oikeusistuimiin. Itseen MTK tuo esille maaseudun ainoana puolestapuhujana. Maaseudun tulevaisuudessa Natura-uutisten kärki on alusta lähtien se, että ”Natura-ohjelmaan voi jättää muistutuksen” (esim. MT 18.2.1997) ja se, miten muistutuksen teko tapahtuu.

Arvoja koskevan argumentaation analyysissä on Perelmanin (1996) mukaan painottava erottelua abstraktien (kauneus, oikeus) ja konkreettisten (isänmaa, kirkko) arvojen välillä. Konkreettinen arvo liittyy aina johonkin erityiseen olioon, esineeseen, ryhmään tai laitokseen ainutkertaiseksi ymmärrettynä. Olion ainutkertaisuuden korostaminen merkitsee samalla sen arvottamista sekä kaiken vaihdettavan kyseenalaistamista. (Mt., 34–36.) MTK:n ja sen yleisön väliseen esisopimukseen kuuluu suomalaisen talonpojan ja maaseudun arvostaminen ja olemassaolon ainutkertaisuus ja tärkeys. Luonnolla on arvoa, mutta ei itsessään, vaan pelkästään välineellisesti talonpojan leivän antajana ja työväliseinä. Tällainen arvottaminen nostaa ihmisen luonnon yläpuolelle ja valtiaaksi ”viljelemään ja varjelemaan maata”, jolloin luonto saa arvonsa sen mukaan, miten se hyödyttää ihmistä. Jonkin lajityypin säilyminen suojelun ansiosta ei voi korvata maanomistajan ansionmenetystä.

Päivi Jyry (1998, 58) kuvaa maanomistajien suhdetta luontoon osuvasti sanalla ”puutarhurimainen”. Tämän näkemyksen mukaan luonto tulee olevaksi vasta ihmisen ja ihmisen toiminnan kautta. Ympäristöetiikassa keskeinen kiistan kohde ja samalla tutkimusongelma onkin ollut kysymys, voiko luonnolla olla jotain muuta arvoa kuin se, joka liittyy luonnon kykyyn tyydyttää ihmisen haluja. MTK:n kannanotot voidaan sijoittaa ekonomistiseen ”koulukuntaan”, jonka mukaan luonnon arvo muodostuu ihmisen preferensseistä, eikä luonnolla ole niistä riippumatonta arvoa. Vastakohtana tälle antroposentrisyydelle monet pitävät luonnon arvon palauttamista pelkästään ihmisen mieltymyksiin moraalisesti kestävämmänä. Biosentrisen kannan mukaan luonnon arvo on ensisijaista, ja ihmisen tulee rajoittaa toimintaansa siten, ettei tuhoaisi luontoa. Tämän näkemyksen mukaan luonnolla on arvoa riippumatta siitä, miten me sitä arvotamme. (Oksanen 2000a, 14.)

MTK käyttää erottelua tehdessään eroa ”todellisen” ja ”näennäisen” luonnonsuojelun välille. Merkittävän erilaisuuden ja samanaikaisesti oman ryhmän identiteetin kommunikoiminen kuuluu kaikkien alakulttuurien tyyleihin. Erottautuminen on viesti, jonka läpi kaikki muut viestit kulkevat. (Hebdige 1979, 102.) YM:n asiantuntemus kyseenalaistetaan väittämällä, että se ”käyttää poliittisia ja biologisesti epätieteellisiä arvioita” (MTK-tiedote 30.4.1998). ”Poliittisuuteen” liittyy vahvasti negatiivinen konnotaatio. MTK:n mielestä YM:n virkamiehet politikoivat ja käyttävät luonnon monimuotoisuutta tekosyynä maanomistajien alistamiselle. Vastustajan asiantuntemuksen vähättelyllä korostetaan omaa kompetenssia asiassa. Tämäkin on keino profiloitua. MTK:n tulkinta luonnon arvosta ja suojelun tarpeesta on ainoa oikea, joten myös vihollisten kaavaileman Naturan täytyy olla väärä keino suojella ihmisen elinympäristöä.

Luonto on maanviljelijän ja puuntuottajan tärkein tuotannontekijä. Sen elinvoima, puhtaus ja kestävät hoito- ja viljelyperiaatteet ovat meille kunnia-asia. [...] Me emme usko pakkokeinoihin. Kutsumme kaikki luontoystävät yhdessä etsimään ratkaisumalleja luontomme ja hyvinvoinnin ympäristömme säilyttämiseksi. (MT 5.4.1997.)

Rinnakkaisuussiteitä MTK käyttää nimeämällä ympäristöministeri Pekka Haaviston Natura-farssin pääarkkitehdiksi.

Ministeri Pekka Haaviston johdolla toimiva ympäristöministeriö on ottanut linjakseen viedä ympäristökysymyksissä ylimitoitettuja suunnitelmia ja muita järjestelmiä läpi tämän hallituksen toimintakauden aikana. [...] On selvää, että ympäristöviranomaisten toiminta on pystyttävä kohtalaisen nopeasti normalisoimaan. (Maataloustuottajan 5/1997 pääkirjoitus.)

MTK määrittelee siis itsensä ja tyyliinsä vihollisen kautta, jonakin toisena ja erilaisena. Kun YM:stä on rakennettu yhteinen vihollinen, myös ryhmähenki kasvaa. Maanomistajien tapauksessa ryhmä on jo kiinteä erityisyleisö, jolle yhdistäviä tekijöitä ei tarvitse keksimällä keksiä. Vihollisen tehtävä ryhmän muodostajana ja kiinteyden rakentajana ei kuitenkaan ole sidoksissa ryhmän omaan luonteeseen. Vihollisen ja viholliskuvien hyväksikäyttöön voi syyllistyä kuka tahansa; jopa rauhanliike on Harlen mielestä aseidenriisun myötä joutunut vihollisen puutteessa identiteettikriisiin. (Harle 1991, 43.) YM:n lisäksi MTK:lla on selkeästi toinenkin vihollinen, Euroopan unioni, joka ei nauti maaseudulla kovinkaan suurta kannatusta. Kun tiedetään,

että Natura on EU:n luonnonsuojeluohjelma, myös maaseudun väestössä valmiiksi oleva vihamielisyys EU:a kohtaan on helppo siirtää Naturaa kohtaan. Iisa Räsänen (1997, 7) totesi EU-vastustajien retoriikkaa tutkiessaan, että EU-vastustuksen kaikkein voimakkain argumentti liittyi Suomen itsenäisyyden säilyttämiseen päätöksenteon ja itsemääräämisen mielessä. Tämä näkyy myös Naturan vastustuksessa. Vaikka suurin osa Natura-alueista kuului jo vanhojen suojeluohjelmien piiriin, ohjelmaa vastustetaan fanaattisesti. Taustalla on pelko, että kun alueet suojellaan kansallisen ohjelman sijaan ylikansallisella tasolla, määräysvalta omaan maahan siirtyy entistä kaukaisempiin ja epämääräisempiin instansseihin. MTK:n avoimessa kirjeessä Luonnonsuojeluliitolle todetaankin:

Hämmästelemme Suomen luonnonsuojeluliiton uskoa Brysselin byrokratian viisauteen EU:n Natura 2000 -suojeluverkon toteuttamisessa. [...] Ihmettelemme, miksi suomalaiset haluavat luovuttaa luonnonsuojellisen päätösvallan mahdollisimman suuressa määrin Naturaehdotusten myötä Brysseliin. Voimme itekin tehdä suojeluratkaisumme. Suomalaiset viljelijät ovat satojen vuosien ajan huolehtineet luonnosta ja kantaneet vastuun sen hoidosta. Miksi emme jatkossakin selviytyisi ilman pakkokeinoja ja kansallisen päätöksenteon ulkopuolisia voimia. (MT 5.4.1997.)

5. Poliittista draamaa parhaimmillaan

5.1. Ympäristöministeriö: ”herrasmiestä” puolustustaistelua

Kevään 1997 kuulemisaikana alustavasta Natura-ehdotuksesta jätetään alueellisille ympäristökeskuksille lähes 14 000 muistutusta ja noin 1000 lausuntoa. Tarkistetustakin verkostoehdotuksesta tehdään alkuvuodesta 1998 vielä yli 6000 jatkuhuomautusta. Määrä lienee Suomen ennätys. Natura alkaa kevätkesällä 1997 esiintyä tiuhaan päivänpoliittisissa keskusteluissa, ja siitä kiinnostuvat sellaisetkin tahot, jotka eivät yleensä juuri ole ympäristöasioissa profiloituneet. Pelkästään Helsingin Sanomien yleisönosastossa saattaa samana päivänä olla kolme Natura-aiheista mielipidekirjoitusta (Saaristo 2000, 100). Politikoinnillaan saavat julkisuutta MTK:n ja SLL:n lisäksi muun muassa kokoomus – niin puheenjohtajansa Sauli Niinistön kuin liikenneministeri Matti Aurankin suulla –, maa- ja metsätalousministeri Kalevi Hemilä ja lukuisat, etenkin porvaripuolueiden kansanedustajat.

Loppukesällä 1997 kiista saa yllättäviä piirteitä, kun Pohjois-Satakunnassa Karvialla neljä isäntää menee Natura-protestiksi nälkälakkoon. Asianosaisten kuulemisen jälkeen perustetaan ministerityöryhmä, jonka tarkoitus on käydä läpi koko aineisto ja valmistella verkostoehdotus valtioneuvoston päätettäväksi vuoden 1997 loppuun mennessä. Aikataulu pettää kuitenkin pahasti. Marraskuussa 1997 uskotaan vielä, että valtioneuvosto voi tehdä päätöksensä maaliskuussa 1998. Aivan loppumetreillä tai -hehtaareilla muun muassa MTK ja kokoomus alkavat vaatia Natura-ehdotuksen jakamista kahteen osaan, kiistattomiin ja kiistanalaisiin alueisiin. Lopulta työryhmän ehdotus valmistuu huhtikuussa 1998, ja kompromissiratkaisu saadaan aikaiseksi elokuussa. Siinä vaiheessa Suomi on jo myöhästynyt EU-komission asettamasta takarajasta, joka oli maaliskuussa 1998.

YM siirtyy valtavan vastustuksen kohdattuaan uudenlaiseen tiedotustaktiikkaan viestintäkonsulttien neuvosta. Poliitikassa ”tuotteella” on arvoa vain siinä määrin kuin se on tyylitelty ja näyttäytymiskykyinen. Yritykset, poliittiset puolueet ja erilaiset instituutiot tarvitsevat imagoja ja logoja, niiden omaleimaisuutta tai tunnusmerkillisyyttä esitteleviä symboleja. Imagokonsultit ja mainostoimistot pyrkivät tekemään näkyväksi heihin turvautunutta instituutiota elävöittävän voiman. (Maffesoli 1995, 165.) YM yrittää muuttaa omaa toimintaansa Natura-kiistassa jo vuoden 1997 alussa. Ministeriö palkkaa konsultin kertomaan itselleen, että Natura-asiassa kannattaa puuttua vain asiakysymyksiin. Ministeriön vt. tiedotuspäällikkö myöntää aikaisemmat virheet Suomen Kuvalehdessä, mutta tekee samalla selvää pesäeroa Naturan vastustajiin:

Olemme odottaneet pölyn laskeutuvan. [...] emme ole halunneet mennä mukaan siihen sirkukseen, joka liittyy tunnekysymyksiin. Asiavirheitä olemme kyllä yrittäneet oikoa.[...] *maanomistajilla on vahva tunnelataus mukana tässä asiassa eikä yleinen tiedotus siksi heitä tyydytä.* (SK 34/1997, kursivointi MM.)

Tiedotuspäällikön lausunto on mielenkiintoinen, sillä koko Natura-sopan ydin saattaa piillä viimeisessä kursivoidussa lauseessa: ympäristöhallinnon ”yleinen tiedotus” jäi totisesti kakkoseksi MTK:n myyttiseen ja tunteisiin vetoavaan argumentointiin verrattuna. Jos ohjelman vastustajien pääargumentti on tiedon puute ja ristiriitaisuus, voisi myös olettaa, että kritiikki johtaisi päinvastoin tiedotuksen tehostamiseen, mutta YM valitsee tässä vaiheessa vastakkaisen strategian. MTK:n päätös menee paljon paremmin läpi ns. suurelle yleisölle, koska vaikka YM:n asiantuntijuuteen ja

universaaliyleisöön vetoava argumentointi onkin asiallista ja eetos ”herrasmiesmäistä”, se ei ole erityisen mediaseksikästä. Suureksi osaksi MTK:n kampanjan seurauksena voitaneen pitää kesäkuussa 1997 julkaistua mielipidekyselyä, jonka mukaan peräti 40 prosenttia suomalaisista piti Natura-ylimitettuna. Sopivan laajana Natura piti vajaa kolmannes vastaajista, ja lähes joka kolmas ei ottanut kantaa. Liian pienenä ehdotusta piti vain kaksi prosenttia vastaajista. (HS 21.6.1997.)

YM:n omien tiedotteiden osalta järkisyiden perustelut ja todellisuuden rakenteeseen perustuvat argumentit eivät juurikaan muutu kiistan kiihtyessä. Teksteissä voi silti havaita pientä perääntymistä EU:n velvoitteiden ja siihen liittyvän vaihtoehdotto-
muusretoriikan suhteen. Luonnonsuojelujohtaja Ilkka Heikkinen vakuuttaa Helsingin Sanomien (23.2.1998) haastattelussa, että Suomi voi lakkauttaa Natura-alueen suo-
jeluun, jos se on yleisen edun kannalta välttämätöntä ja korostaa, että ”[s]iihen ei tar-
vita EU-komission hyväksyntää”. Kovaan henkilökohtaiseen ryöpytykseen joutunut
ympäristöministeri Haavisto myöntää kesällä 1997 lehtihaastattelussa, että ministeri-
ön valitsema tyyli ei ole ollut onnistuneemmasta päästä:

On meidän virhe, että olemme korostaneet näitä EU:n luonto- ja lintudirektiivejä. Yhtä hyvin olisi voitu kulkea Jussi-paita päällä ja kirveenvarsi repusta pilkottaen ja sanoa, että Suomen Natura, perkele. (HS 2.7.1997.)

Haavisto leimaa siis Naturan vastustajat pelkiksi kansallismielisiksi karikatyyreiksi, pohjalaisiksi uhoajiksi. Hebdigen (1979) mukaan ”Toisen” voi tukahduttaa ideologi-
sesti kahdella tavalla. Sen voi trivialisoida, naturalisoida tai kesyttää, jolloin sen eri-
laisuus yksinkertaisesti kielletään ja toiseus latistetaan samuudeksi. Vaihtoehtoisesti
Toisesta voidaan puhua pelkkänä tarpeettomana speaktaakkelinä tai klovnina, jolloin
erilaisuudesta tehdään jotain, jota ei edes tarvitse analysoida ja ottaa vakavasti. (Mt.,
97.) YM:n yleinen argumentointi säilyy kuitenkin ”objektiivisena” ja virkamiesmäi-
senä. Virallisissa tiedotteissa asiantuntijuudella erottautuminen säilyy YM:n tyylin
keskeisenä piirteenä. MTK:n esiin nostamiin epäkohtiin vastataan tiedotteissa otta-
malla useammin huomioon toimenpiteiden vaikutukset yksittäisten maanomistajien
elämään ja oikeusturvaan. Toisaalta samaan aikaan MTK:n arvostelu hallinnon tie-
dotustoimintaa kohtaan vain kiihtyy, mikä taas YM:n mielestä johtuu aivan muusta
kuin virkamiesten virheistä. Haavisto valittaa julkisuudessa, että
”herrasmiesmäisyys” on Naturan myötä hävinnyt suomalaisesta politiikasta (esim.

HS 19.5.1997 ja 2.7.1997). Herrasmiesmäiseksi Haavisto ilmeisesti määrittelee saman ministeriönsä virkamiesten toiminnan, jota MTK pitää salailuna ja aggressiivisena ylisuojeluna. Tämän hän haluaa sanoa erottautuakseen kiistan muista (ainakin YM:n näkökulmasta katsottuna) huonosti käyttäytyvistä toimijoista.

YM korostaa omaa rooliaan luonnonsuojelun ylimpänä auktoriteettina. Yksi viranomaisten virheistä saattoikin olla se, että he jostain syystä olettivat kansalaisten, erityisesti maanomistajien ja maanviljelijöiden, luottavan ympäristöhallintoon ja sen toimiin automaattisesti. Natura osoittautui kuitenkin konfliktiksi, joka kyseenalaisti luottamuksen ja sai kansalaiset kysymään, ovatko ympäristöhallinnon virkamiesasiantuntijat oikeassa ja voiko heihin luottaa. (Saaristo 2000, 136–137.) YM:n ajattelu perustuu siihen Saariston havaitsemaan seikkaan, että kun esimerkiksi maanviljelijän osaaminen ja tieto on ”hiljaista” tietoa, kontekstiin sidottua ja toimintakeskeistä, sen asema on perinteisesti ollut aliarvostettu ja sopinut huonosti eksaktia ja laskennallista tieteellistä tietoa painottaviin suunnittelujärjestelmiin. Paikallinen tieto olosuhteista saattaa jäädä käsittelemättä, koska sitä pidetään epätarkkana, epäluotettavana ja epämääräisenä. Niin Naturen kuin aikaisempienkin luonnonsuojeluohjelmien valmistelussa on lähdetty siitä, että oleelliset toimijat ovat tieteellistä tietoa hallitsevat ympäristöasiantuntijat. Luonnontieteellinen tieto on nähty merkittävämpänä kuin sosiaalinen tieto, esimerkiksi miten jonkin alueen muuttaminen suojelualueeksi vaikuttaa alueen asukkaiden elinkeinoon. (Mt., 110–111.)

Naturen tarpeellisuus luonnon säilymiselle on YM:n asiantuntijuuden perusteella kiistämätön. YM pyrkii näin erottautumaan Natura-vastustajien molemmista ääripäistä, pienempää ohjelmaa vaatineesta MTK:sta ja laajempaa suojelua vaatineesta SLL:sta, ja julistautuu itse puolueettomaksi asiantuntijaksi ja ristiriitojen sovittelijaksi.

Eräät tahot halusivat olennaisesti pienentää verkostoa, kun taas toiset pitivät ehdotusta riittämättömänä. YVA:ssa oli tärkeää valottaa näkemyseroja mahdollisimman puolueettomasti. (Ympäristö 3/98, 10.)

YM:n tiedotteissa käytetään erottelumuotoisia argumentteja, kun korostetaan, mistä Naturessa ei ole kysymys. Natura ei merkitse ”mullistusta” eikä ratkaisevasti heikennä maanomistajien oikeuksia. Erottelua käytetään vastauksena maanomistajien syy-

töksiin: Natura on suojeluohjelma, mutta ”ei merkitse tiukkaa suojelua” (YM-tiedote 20.8.1998).

Suojelu on ensisijaisesti tarkoitus toteuttaa vapaaehtoisin keinoin. [...] Tarkoituksena ei ole suojella alueita ihmisen kaikelta toiminnalta, vaan varmistaa alueilla sijaitsevien luontotyyppien säilyminen. [...] Vaihtoehtoisista toteutustavoista asetetaan etusijalle maanomistajien kannalta lievin keino, joka kuitenkin turvaa luontotyyppien suojelun. (YM-tiedote 16.4.1998.)

Saatuun valtavan määrän muistutuksia ympäristöhallinnon on pakko myöntää, että alueiden rajauksissa on tehty virheitäkin, mutta suurelta osin valitus on virkamiesten mielestä turhaa.

Valtaosa metsästämistä ja kalastamista koskevista huomautuksista perustuu *aiheettomaan* huoleen, koska Natura 2000 -verkostolla ei rajoiteta lain mukaista metsästäystä tai kalastusta. [...] Useissa muistutuksissa pelätään, että saimaannorpan suojelutoimet vaikeuttavat alueen asukkaiden jokapäiväistä elämää. Näistä kannanotoista osa johtuu *virheellisistä* käsityksistä ja osa *epätietoisuudesta* siitä, miten Natura 2000 vaikuttaa alueiden käyttöön. (YM-tiedote 1.10.1997, kursivoinnit MM.)

MTK saa julkisuudessa hyvin läpi kantansa, jonka mukaan Natura-tiedotus on ollut puutteellista. YM ottaa taktiikakseen tämän virheen myöntämisen ja yrittää seuraavaksi saada yleisön uskomaan, että virheistä on nyt opittu. Ohjelman toisessa kuulemisvaiheessa, huhti–toukokuussa 1998, YM perustaa erityisen palvelevan puhelimen, joka on ”tarkoitettu kaikille, jotka haluavat tietoa Naturasta” (YM-tiedote 16.4.1998). Idea puhelimeen ei ole aivan oma: MTK harrasti maanomistajien puhelinneuvontaa jo ensimmäisen kuulemisvaiheen aikana. YM:n alkaa korostaa aikaisempaa enemmän kvalitatiivisiin lokuksiin perustuvia väittämiä, kuten ”Natura pelastaa norpan” (YM-tiedote 20.4.1998). Toivottavaa asioiden tilaa koskevat esisopimukset perustuvat yleisön tärkeinä tai tavoittelemisen arvoisina pitämiin arvoihin, arvohierarkioihin ja lokuksiin eli vakiintuneisiin arviointiperusteisiin.

YM:n argumentoinnissa esiintyvät esimerkiksi määrän, harvinaisuuden ja ainutlaatuisuuden lokukset. Määrän lokukseen vedotaan toistelemalla, että 96 prosenttia Natura-ehdotukseen sisältyvistä maa-alueista on jo aikaisemmin kuulunut jonkin suojeluohjelman piiriin, eikä ehdotuksen toteuttaminen siten muuta olennaisesti tilannetta aikaisempaan suojelutilanteeseen verrattuna. Laatuun liittyvässä lokuksessa seikkaa

suositaan, koska se on ainutlaatuinen, harvinainen tai korvaamaton. Natura-verkostolla suojellut alueet ja niiden käsittämät luontotyytit on suojeltava juuri niiden harvinaisuuden takia. Erityisesti yksin suomalaisten suojeluvastuulla olevaa saimaannorppaa käytetään usein suostuttelun välineenä. Norpalle on jopa laskettu hinta: toteutukseltaan kalleimman yksittäisen suojelualueen Saimaan Pihlajaveden kustannuksiksi on laskettu 17,5 miljoonaa markkaa. Pihlajavesi on mukana ehdotuksessa ensisijaisesti juuri norpan takia (YM-tiedote 16.4.1998).

Pekka Haaviston mukaan useiden harvinaisten tai uhanalaisten eläinlajien suojelutilanne paranee huomattavasti Natura 2000 -verkoston avulla. [...] Naturaa tarvitaan norppakannan saamiseksi uudelleen nousuun. (YM-tiedote 20.4.1998.)

Suomen osuus verkostossa on erityisen merkittävä maamme luonnonmaantieteellisen sijainnin vuoksi. Yhdessä Ruotsin kanssa Suomi vastaa boreaalisen havumetsävyöhykkeen luonnon säilymisestä Euroopan unionissa. (YM-tiedote 16.4.1998)

Luonnonsuojelun toteuttamista ylhäältäpäin näyttävät tukevan kansalaisten mielipiteet kollektiivisen luonnonsuojelun suotavuudesta. YM:n auktoriteetti Naturakysymyksessä voidaan kuitenkin kyseenalaistaa myös ideologisin perustein. Luontojä ja ihmiskeskeisten arvohierarkioiden lisäksi Naturassa oli lopulta kysymys myös valtiofilosofien ikuisuusongelmasta: missä määrin valtiovallalla on oikeus rajoittaa yksilön toimintaa. Kun useimpiin länsimaihin alettiin 1970-luvulta lähtien perustaa ympäristöhallintoa, se merkitsi samalla sitä, että julkinen valta otti vastuun ympäristön tilasta. Suomeen ympäristöministeriö saatiin vasta vuonna 1983 puoluepoliittisten ristiriitojen takia. Oman hallinnon alan perustaminen muutti merkittävästi ympäristönsuojelun lakeja koskevaa ajattelutapaa, kun ympäristökysymykset siirtyivät yksityisten henkilöiden keskinäisiä suhteita säätelevästä yksityisoikeudesta yhteiskunnan keskinäisiä asioita säätelevän julkisoikeuden piiriin. Ympäristön saastumisen torjuminen nojautuu yleisiin sääntöihin, joiden noudattamista valtiovalta valvoo. (Haila 2001, 34.)

Markku Oksasen (2000b) mukaan Natura-kohu ja lukuisat metsäkiistat 1980- ja 1990-luvuilla osoittavat, että käsitykset ympäristöpoliittisten toimenpiteiden tarpeellisuudesta eroavat toisistaan jyrkästi. Joidenkin mielestä valtion harjoittama ympäristöpolitiikka on laajentunut niin paljon, että se uhkaa yksilöiden perinteisiä oikeuksia. Toisten mielestä ympäristöhallinto on liian kapea-alaista ja sitä tulee edelleen

laajentaa. Siitä missä kulkee raja yksityisen ja julkisen välillä ja millaisissa tapauksissa yksilöiden käyttäytymiseen tulee puuttua, ei ole yksimielisyyttä. Valtion roolia kollektiivisen luonnonsuojelun toteuttajana voidaankin tämän perusteella MTK:n ja kokoomuksen tapaan kutsua yksityisomaisuuteen kajoamiseksi tai ”sosialisoimiseksi”. (Uus)liberalistisen ajattelun mukaan julkisella vallalla ei ole oikeutta puuttua yksilön arvovalintoihin. Oksasen mukaan näyttäisi kuitenkin siltä, että varsinaisen ympäristöpolitiikan rakentaminen ilman liberalismien perusteiden rikkomista ei ole mahdollista. ”Moniarvoisessa” yhteiskunnassa suojeltavan alueen tulevaisuudesta voivat lausua yhtä pätevän mielipiteen maanomistaja ja ympäristöviranomaisen. Jos esimerkiksi Natura-alue on joidenkin ”objektiivisesti” määriteltyjen kriteerien mukaan suojeltava siinä esiintyvien luontotyyppien säilymiseksi, onko oikeutettua, että ulkopuoliset rajoittavat alueen hyötykäyttöä? Toisaalta voidaan ajatella, että juuri puolueettoman valtion tehtävä on puuttua haitantekoon ja varmistaa, että yksilöt saavat käyttöönsä resurssit, joiden avulla he voivat pyrkiä toteuttamaan käsitystään hyvästä elämästä. Siten valtio toimisi puolueettomasti, kun se suojelee terveyden ja hyvinvoinnin yleisiä fyysisiä ehtoja, kuten ilman, maaperän ja juomaveden puhtautta – tai Naturalla luontomme monimuotoisuutta. (Mt., 86–89.)

YM:n vaihtoehdottomuusretoriikka ja logokseen vetoaminen ei siis vakuuta universaaliyleisön kaikkia jäseniä, koska kollektiivisen luonnonsuojelun toteuttamisen oikeutuksesta ei vallitse esisopimuksia yleisön ja toteuttajien kesken, vaan kysymys on hyvinkin kiistanalainen. Erilaisten arvojen hierarkiaa kuvastaa hyvin kiistanalainen jako ensisijaisiin ja toissijaisiin luonnonarvoihin. Maa- ja metsätalouden ajattelutapojen mukaan ensisijaista on se, mikä antaa elannon ihmisille, ja toissijaista se, mikä tyydyttää kansallisen suojelutarpeen. Viranomaiset puolestaan pitävät nykykäytännön mukaan ensisijaisen arvokkaina luonnontilaisten soiden ja vanhojen metsien tai boreaalisten metsien luontaista rakennetta jäljittelevien talousmetsien verrattuna ”puupeltoihin” ja turvesoihin. (Hiedanpää 2000, 165.)

Maatalouspolitiikan toimijat, joihin MTK kuuluu, liittävät maatalouden ympäristökysymykset osaksi kansallisen maatalouden jatkuvuuden turvaamista ja maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämistä ja pitävät ympäristöongelmia ”suhteellisina” ja ympäristövaikutuksia ”väistämättöminä”. Ympäristöpolitiikan toimijat, joihin YM:kin voitaneen lukea, puolestaan näkevät maatalouden ympäristökysymykset ympäristön-

ja luonnonsuojelun asiaksi ja absoluuttiseksi, ei suhteelliseksi ongelmaksi. Erilaiset ongelmanmäärittelyt heijastuvat myös käsityksiin ongelmien ratkaisusta. Maatalouspolitiikan toimijat pitävät taloudellista ohjausta parhaana keinona edistää ympäristöpolitiikkaa, eli suojelun kustannukset on korvattava viljelijöille kattavasti. Hallinnollisiin määräyksiin toimijat suhtautuvat kielteisesti, koska ympäristöpoliittinen kontrolli loukkaa itsenäisen elinkeinon harjoittajia. Ympäristöhallinnon ja luonnonsuojeluliikkeen edustajat puolestaan suhtautuvat rahalliseen tukeen ristiriitaisemmin ja näkevät hallinnollisissa määräyksissä myös hyviä puolia. (Jokinen 2001, 94–95.)

Yleensäkin poliittisten kysymysten määritelmästä ja merkityksestä ei tyypillisesti vallitse yksimielisyyttä. Tässä työssä omaksutun, politiikan kontingenssiin, konfliktisuuteen ja pluralistisuuteen perustuvan, ajattelun perusteella muunlaiset kysymykset eivät edes ole poliittisia! Konfliktiperspektiivi ei edellytä todellisen vastarinnan olemassaoloa, vaan viittaa siihen, että toiminnan on ollakseen tietoisesti poliittista vaurauduttava siihen, että se kohtaa vastustusta. Jo ongelmien tunnistaminen vaatii tulkintaa ja arviointia, eikä tietoa voi käyttää yksiselitteisesti. Poliitikoilla ja virkamiehillä voi olla erityistä tietoa siitä, miten hallinto järjestetään ja päätökset pannaan toimeen tehokkaasti, siis vain keinoista ja menettelytavoista. Heillä ei ole ylintä tietoa myös ongelmien eettisestä puolesta. Vallalla ollut rationaalisen politiikan ideaalia voidaankin arvioida kriittisesti sen tietositoumuksesta käsin. On perusteltua epäillä, miten pitkälle poliittisia ongelmia on mahdollista tai syytä lähestyä tiedon näkökulmasta. Ongelmien ratkaiseminen välineellisellä tiedolla edellyttäisi, että ongelmat ovat tarpeeksi yksimerkityksisiä ja yksinkertaisia. (Rättilä 1999, 52–54.) Sellainen Natura ei todellakaan ollut.

Vaikka YM alkaa korostaa enemmän Naturan kansallisia erityispiirteitä, se käyttää eurooppalaista luonnonsuojelua ja Naturaa yleensä mallina siitä, miten Suomenkin luontoa tulisi suojella. Antimallina toimii vastustajien karsittu verkostoehdotus, jossa ennestään suojeltuihin alueisiin ei olisi tehty lisäyksiä ja jossa ”Natura-verkoston biologisen monimuotoisuuden suojelutavoitteet [eivät] näin toteutuisi” (Ympäristö 3/98, 10). Esimerkin avulla tapahtuvassa argumentaatiossa oletetaan tiettyjä säännönmukaisuuksia, joiden konkretisointeina esimerkit toimivat. Uhanalaisten luontotyyppien ja lajien luetteleminen tuo abstraktin suojeluohjelman lähemmäs tavallisen ihmisen elinympäristöä. Tunnettuja tosiasioita voidaan havainnollistaa yksittäisten

suojelukohteiden avulla. Ympäristönsuojelusta on viime vuosina puhuttu paljon, mutta suojeleminen jää kuitenkin helposti pelkän puheen tasolle. YM yrittääkin tarkentaa, mitä Naturaalla tarkoitetaan ja mitä sen puuttumisesta itse asiassa voisi seurata.

Natura 2000 -verkosto toisi suojelun piiriin meillä toistaiseksi vaille riittävää huomiota jääneitä luontotyyppisiä. Näitä ovat muun muassa meren saariston ja rannikon vedenalaiset luontotyyppit, järvet, suuret joet ja pienvesistöt luontotyyppinä sekä kalliot elinympäristönä. (YM-tiedote 16.4.1998.)

Jos verkostoon esimerkiksi otettaisiin vain jo vahvistettujen luonnonsuojeluohjelmien alueita, lisäkustannuksilta vältyttäisiin, mutta muun muassa saimaannorpan suojeleminen olisi vaikea säilyttää. (Ympäristö 3/98, 10.)

5.2. Luonnonsuojeluliitto: yleisön laajentamisyrityksiä

Yhteiskunnallisten liikkeiden tutkijat (esim. Tarrow 1998, Siisiäinen 1990 ja 1998, Rannikko 1994) näyttävät olevan jokseenkin yhtä mieltä siitä, että kollektiivinen toiminta tai liikehdintä esiintyy aaltona tai sykleinä. Kollektiivisen toiminnan kehitys ei etene tasaisesti, vaan sille ovat ominaista nousut ja laskut, joiden aikana protesti leviää laajemmalle yhteiskuntaan, vakiintuu tai tukahdutetaan. Myös suomalaisen ympäristöliikkeen historiaa voidaan Rannikon (mt., 12–18) mukaan jaksottaa tällä tavalla. ”Nykyaikainen” ympäristöliike sai varsinaisesti alkunsa Kojjärvellä vuonna 1979, kun aktivistit käyttivät ensimmäistä kertaa väkivallatonta suoraa toimintaa lintujärven suojelemiseksi. 1980-luvun lopussa puolestaan alkoi metsiensuojelun uusi radikaalimpi aalto Talaskankaalta, ja metsiensuojeluun liittyvät suoran toiminnan mediatempaukset jatkuivat koko 1990-luvun. 1990-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa uusi suojelejasukupolvi, ympäristöliikehdinnän neljäs aalto, on jälleen halunnut erottua edellisistä kehittämällä itselleen oman, aikaisempaa radikaalimman toimintatyylin.

Esimerkiksi uuden eläinliikkeen aktivistien mielestä perinteiset eläinsuojelujärjestöt toimivat rutiininomaisesti kuin virkamiehet ja pyrkivät suojelemaan mainettaan ja asemaansa, joiden ansiosta ne tekevät suojeleutyötä lähinnä työryhmissä, lobbaavat eduskunnassa ja ovat yhteistyössä eläintaloustuottajien kanssa, eivätkä halua vaarantaa asemaansa radikaalilla toiminnalla. (Lappalainen 1999, 130.) Uusi aktivistisukupolvi haluaa erottautua perinteisistä reformisteista, koska heidän mielestään perin-

teisten järjestöjen toiminta ei riitä ”todelliseen” julkisen keskustelun herättämiseen. Aktivistien mukaan eläimiä alistavien käytäntöjen muuttamiseksi tarvitaan voimakasta arvokeskustelua, joka kyseenalaistaa koko ihmisen ja eläimen välisen hyödyn-tämissuhteen ja joka vaatisi ”todellisia” muutoksia eläinten kohteluun, ei vain pieniä viilauksia. (Tuomivaara 1998, 29–33.) Vastaavasti perinteisemmät eläin- ja luonnon-suojelujärjestöt ovat voimakkaasti sanoutuneet irti eläinaktivistien toiminnasta, eli halunneet erottautua mielestään kyseenalaisia keinoja käyttävistä toimijoista. Luonnon-suojeluliiton aktivisteista suuri enemmistö on kuitenkin valmis hyväksymään sellaisen suoran ympäristöprotestin, jossa ei aiheuteta vahinkoa ihmiselle tai omaisuudelle. Suoraa toimintaa vastustetaan enemmän pienissä alkutuotantoon nojautuvissa kunnissa. (Konttinen 1999, 146–148.) Samoissa kunnissa MTK ja SLL kävivät luultavasti lähitaistelua Natura-tulkintojensa pätevyydessä ja yleisön kannatuksesta.

Ilmosen (1998, 26) mukaan ”vanhat” yhteiskunnalliset liikkeet ovat ajan kuluessa kiinnittyneet valtiorakenteisiin ja jopa vastustajiinsa ja muuntuneet osaksi näitä ongelmia. Ilmonen viittaa tässä yhteydessä lähinnä ay-liikkeeseen, mutta sama poliittisen toimintatilan pieneneminen uhkaa myös perinteistä, Kojjärven pohjalta ponnistavaa ympäristöliikettä. Luonnonsuojeluliitto on vuosikymmenten varrella ainakin lähestynyt valtiorakenteita, sillä sen edustajia kuullaan laajalti ympäristönsuojelun valmistelutyössä. SLL:n suhtautuminen yhteistyöhön on varsin pragmaattista ja vaikiintunutta. Ns. uudet liikkeet pyrkivät ankkuroimaan toimintansa perinteisen politiikan ”alapuolelle” arkielämään ja esiintymään hyvän elämän puolustajina. Samalla ne kuitenkin esiintyvät myös perinteisen politiikan ”yläpuolella” metapoliittisina voimina ja vaativat muutoksia länsimaiseen elämäntapaan, sen vinoutumiin ja epäkohtiin – asioihin, joita mikään poliittinen voima ei kykene yksin muuttamaan. (Mt., 26–27.) Yksi julkisuuden käyttötapa on imago- ja mielipidevaikutusten aikaansaaminen yhteiskunnassa (Luostarinen 1994, 56). Julkisuuden valtaamisesta onkin tullut erilaisten kansalaisaktiivisuuden muotojen keskeinen toimintatyyli (Lappalainen 1999, 129). Juuri Naturan kaltaiset yksittäiset ja konkreettiset, suhteellisen helposti rajattavat yhteiskunnalliset ongelmat tarjoavat liikkeille ja toimijoille oivan kohteen profiloitua ja saada julkisuudessa tilaa omille mielipiteille ja intresseille.

Tyyli on myös eräänlainen yhteinen kieli, ja kuuluminen johonkin ryhmään tapahtuu kielen välityksellä. Kokonaisuus ilmenee erityisissä rituaaleissa ja antaa muodon ar-

kielämälle kokonaisuudessaan. Tyyli merkitsee ennen kaikkea sitä, että ihminen on olemassa vain toisen katseessa ja puheessa tai niiden kautta, siis julkisuudessa. (Maf-fesoli 1995, 43–45.) Rannikon (1994) mukaan metsätaisteluissa luonnonsuojelijat ovat yleensä osanneet käyttää julkisuutta hyväkseen huomattavasti taitavammin kuin heidän vastustajansa. Suojelijat ovat myös vedonneet vastapuolta useammin arvokysymyksiin, kun vastustajat ovat pääasiassa turvautuneet taloudellisiin perusteisiin. Nykyään kuitenkin lähes kaikki haluavat kantaa huolta ympäristöstä vähintäänkin retoriikan tasolla, eikä enää ole tilausta ryhmille, jotka tuovat ympäristöasiat esille uutena kysymyksenä, kuten ympäristöliikkeen alkuaikoina. Toisaalta ympäristöriidat ovat arkipäiväistyneet, ja niitä käydään erilaisten rakennus- ja investointihankkeiden yhteydessä jo rutiininomaisesti ilman julkista kohua. (Mt., 20–26.) Naturan ja rantojensuojeluohjelman kaltaiset hankkeet ovat kuitenkin politisoituneet ja saaneet aikaan valtavan kohun, mikä saattaisi selittyä sillä, että ne eivät ole mahtuneet yhteiskunnan lokeroon ”ympäristö”, vaan ovat sivunneet myös omistusoikeuksia ja yksilön autonomiaa, joihin liittyy vahva arvolataus.

SLL:n tyyli oli kiistan alkuvaiheessa intensiivistä, mutta vielä asiallista verrattuna MTK:hon. Mitä pidemmälle kiistassa mennään, sitä enemmän SLL pyrkii erottautumaan MTK:sta järjestönä, mutta yrittää samalla päästä lähemmäs MTK:n vähemmän kiihkeää yleisöä ja sen arvostamia asioita. Luonnonsuojeluliitto muistuttaa, että MTK:n edustaja on alusta asti ollut mukana valtakunnallisessa Natura-työryhmässä, eli MTK:lla on SLL:n mukaan ollut tietoa Naturasta jo varsin varhain, mutta sitä ei ole haluttu viedä jäsenistölle asti ”asiallisesti”.

”Koko Natura-hankkeesta syntynyt epäasiallinen ja hysterinen keskustelu Suomessa on MTK:n määrätietoisen kampanjan tulosta”, pääsihteeri Esko Joutsamo toteaa. [...] Maanomistajien asialliseen valistamiseen olisi siis ollut mahdollisuuksia, mutta niitä ei haluttu käyttää, vaan on valittu parjausten ja uhkakuvien esittämisen linja. (SLL-tiedote 1.8.1997.)

MTK:n toiminnassa on SLL:n mielestä ”Natura-hysteria viety hulluuden partaalle” ja keskustelu pitäisi palauttaa asialinjalle. Itse SLL ei sitä kuitenkaan tee, vaan käy vastahyökkäykseen MTK:ta vastaan. Viimeinen pisara on karvialaisisäntien nälkälakko heinäkuussa 1997. Uutisköyhänä aikana tempaus saa paljon tilaa mediajulkisuudessa, ja siihen reagoidaan ministeritasoa myöten.

Hölmöily taisi huipentua Karvian Natura-mielenosoitukseen. Tosin sekin opetti ainakin sen, että lyhytkin paasto kirkastaa ajattelua. Jo päivän syömälakon jälkeen mielenosoittajat pysyivät ympäristöministeriöstä Natura-materiaalia. Mielenosoittajat kun eivät tieneet, mikä on se Natura, jota heidän piti vastustaa! (Luonnonsuojelijan 7/1997 pääkirjoitus.)

SLL ottaa käyttöön lakipykäläretoriikan, alkaa vedota yhteisöoikeuden noudattamiseen ja muistuttaa useaan otteeseen EU-oikeuden uhasta, joka kohtaa Suomen, jos valmistelussa vielä viivytellään. Saariston (2000) mukaan on viitteitä siitä, että ympäristöliikkeet olisivat omaksuneet lakiretoriikkaa tehdäkseen itsestään salonkikelpoisempia. Suuren yleisön saattaa olla helpompaa omaksua selkeä laillinen/laiton-ajattelu kuin epämääräinen puhe luonnonarvoista tai suurennuslasilla nähtävistä eliöistä. Sanoman oikeudellistaminen voi olla myös keino saada uskottavuutta. Samalla vahvistetaan kuitenkin myös sitä vallitsevaa ajattelutapaa, että talous ja oikeus ovat ”oikeasti” tärkeitä asioita ja muut olemassa vain niihin suhteutettuina. (Mt., 128.) EU:lla uhkailu ei muutenkaan ole omiaan kohottamaan suojeluohjelman suosiota. Enemmän sympatia-arvoa on edelleen saimaannorpalla, jonka pelastamiseksi sukupuutolta ”meillä suomalaisilla ja erityisesti valtioneuvostolla” on vastuu (SLL-tiedote 31.10.1997). SLL syyttää ympäristöviranomaisia ja Natura-ministerityöryhmää luonnontieteellisten perusteiden unohtamisesta ja verkoston tinkimisestä poliittisin perustein, mistä johtuu myös ohjelman myöhästyminen (esim. SLL-tiedote 9.4.1998). Koska lähes kaikki Natura-alueet ovat jo ennestään vanhoissa suojeluohjelmissa, Luonnonsuojeluliitto muistuttaa, että ohjelman ”suurin mullistus ovat EU-miljoonat” (SLL-tiedote 18.3.1998). SLL:n Naturaan liittyy myönteinen tulevaisuuden odotus, kunhan YM nyt ei vaan menisi liikaa antamaan periksi muille ministeriöille aluerajauksissa.

SLL:n suhtautuminen kiistan muihin toimijoihin on välillä jopa ylimielinen. MTK:ta se pitää propagandan levittäjänä ja ”syltityhtehtaan”, josta kaikki paha sai alkunsa, ja kyseenalaistaa YM:n ja ministerityöryhmän asiantuntemuksen, koska SLL:n mielestä poliitikot suosivat alueiden rajauksissa poliittisia perusteita luonnontieteellisten sijaan. Poliittisuuteen liittyy vahvasti kielteinen konnotaatio, sillä vain kiistan muut osapuolet tekevät politiikkaa, ei liitto itse. Asennoitumista kuvastaa hyvin tämä liiton Natura-projektisihteerin Tapani Veistolän mielipidekirjoitus:

Keväisen Natura-hysterian uutisankkojen nyt upottua on Naturan valmistelussa aika palata asialinjalle: tunteista järkeen, mielikuvista faktoihin ja pikkupolitiikoinnista oikeusnormeihin. Ympäristöministeriöllä on vielä aikaa viimeistellä esitystään ministerityöryhmälle – ja puhdistaa se yhteisöoikeuden rikkomuksista. (HS 25.9.1997.)

Veistola ottaa myös asiakseen oikoa yksityiskohtaisesti muiden toimijoiden ja tiedotusvälineiden esittämiä vääriä näkemyksiä siitä, mitä Natura todella merkitsee (”Oikaisuja yleisimpiin Naturan vastaisiin väitteisiin” julkaistiin Luonnonsuojelijalehden numeroissa 8/1997, 9/1997 ja 10/1997).

Luonnonsuojeluliiton mielestä monet Naturan vastustajat ovat käsittäneet Naturan täysin väärin. Natura on vanhoja suojeluohjelmiamme väljempi täsmäsuojelukeino, missä maa voi usein jäädä maanomistajan haltuun. Lisäksi Natura on mahdollisuus saada EU-rahoja ja työpaikkoja maaseudulle. (SLL-tiedote 8.6.1998.)

Suomalaiselle järjestötoiminnalle on ollut ominaista valistus ja tiedonvälitys, mikä erottaa sen monista länsi- ja eteläeurooppalaisista liikkeistä. Mielenosoituksetkin on koettu kommunikaation ja yleisön valistamisen keinoiksi. (Siisiäinen 1998, 226.) Konttisen (1999) mukaan SLL:lla ja sen jäsenistöllä on vahvoja jatkuvuuksia kansallisen kulttuurin perinteeseen, ja ne kunnioittavat valtakulttuurin yhdistystoiminnan periaatteita, tähdentävät laillisuutta ja suhtautuvat penseästi väkivaltaisiin toiminnan muotoihin. Toimintaperiaate tähdentää tiedollista rationaalisuutta pätevän toiminnan mittana. Uskottavuuden mitta on paitsi eettinen perustelu, myös tiedollinen pätevyys; julkisen argumentaation tulee perustua tiedolliseen ja tieteelliseen pätevyyteen. (Mt., 199.)

Lappalainen (1999) toteaaakin, että yhdeksi poliittiseksi tyyliksi on muodostunut eräänlainen tietokilpailu, jossa ei kuitenkaan oleteta olevan oikeita ja lopullisia vastauksia. Erityistietoihin tukeutuva argumentointi on kuitenkin vain yksi poliittinen tyyli, eikä poliittinen elämä ole muuttunut täysin tietoeleistiseksi toiminnaksi. (Mt., 129.) Yhteiskunnallisten liikkeiden toiminta on silti vahvasti riippuvaista niiden informaatioresursseista. Liikkeellä pitää olla käytössään tiedotuskanavia diskurssiensa vakiinnuttamiseksi, koska vasta se antaa poliittiselle toiminnalle mahdollisuuden sanotun muuntamiseksi näkyväksi. Liikkeeltä edellytetään asiantuntijuutta, asioista perillä oloa. Toiminta ei kuitenkaan ole pelkästään kognitiivisstrategista, vaan myös

ekspressiivistä. (Ilmonen 1998, 30–32.) Pelkkä logos ei riitä, sillä argumentoinnin sisältöä ei voi erottaa muodosta, jos toimija haluaa vedota yleisön tunteisiin.

Ministerityöryhmän tinkiessä Natura on unohtunut Naturan tavoite: lajien ja luontotyyppien tuhoutumisen estäminen. [...] Naturassa on kysymys uhanalaislajien elämästä ja kuolemasta. (SLL-tiedote 25.11.1997.)

EU-rahast ja Naturan tuomat työpaikat tulevat kiistan myöhemmässä vaiheessa SLL:n keskeisiksi argumenteiksi. Liitto yrittää näin iskeä MTK:ta vastaan sen omilla aseilla ja suuntaa suostuttelunsa osin MTK:n yleisölle. Julkisuuspelissä pärjätäkseen SLL yrittää laajentaa yleisöään myös niihin maaseudulla asuviin kansalaisiin, jotka periaatteessa ovat ”luonnonystäviä”. Konttisen (1999, 68–69) tutkimustulosten perusteella näyttää siltä, että alkutuotantoon nojaavissa pienissä kunnissa SLL:n paikallisyhdistysten toiminta ei ole niin konfliktihakuista kuin teollisuuskunnissa, mikä saattaa viitata näiden yhdistysten toimijoiden muita suurempaan integroitumiseen sosiaaliseen ympäristöönsä. Tämän perusteella voidaan olettaa, että SLL suhtautuu periaatteessa myönteisesti maaseudun väestöön. SLL pyrkii korostaan myös omille kannattajilleen, että esimerkiksi marjastukseen ja metsästyksen Naturalla ei ole mitään vaikutusta. SLL yrittää hyödyntää maaseudulla elävien EU-epäluuloa omassa argumentoinnissaan esittämällä, että EU:sta kannattaa ottaa irti kaikki raha, mikä vain irtoaa.

Suomi on jo saanut EU:lta Natura-alueiden hoitoon 200 miljoonaa markkaa, mikä on enemmän kuin maamme on itse sijoittamassa Naturan uusiin alueisiin. Lisäksi ympäristöhallinnon ympäristöhoitotyöt työllistävät jo nyt yli tuhat ihmistä [...]. Luonnonsuojeluliitto muistuttaa, että EU:n Natura-päätöksen jälkeen maallamme on mahdollisuus saada jopa miljardeja markkoja EU:lta. (SLL-tiedote 2.7.1998.)

Samaan aikaan kun SLL uhkailee EU:n mahdollisesti nostamalla oikeusjutulla ja uhkasakoilla, se alkaa myös vedota yleisön isänmaallisuuteen. MTK:n toiminta Natura-kiistassa on SLL:n mielestä ”näennäistoimintaa” ja ”oopiumia MTK:n jäsenistölle”, koska MTK yritti metelöinnillään peittää sitä tosiseikkaa, ettei sen sana todellisuudessa enää paljon paina, kun päätöksiä tehdään. MTK:n katsotaan toimineen maaseudun etua vastaan, ei sen puolesta (esim. Luonnonsuojelija 4/1998, 2). SLL yrittää antaa itsestään kuvan maaseudun etujen puolestapuhujana, johon maaseudun asukkaat voisivat identifioitua MTK:n sijaan. Esimerkiksi Natura-projektisihteeri Veistola

käyttää ilmeistä identifikaatiotekniikka todetessaan ”maalla syntyneenä ja kasvaneena”, että MTK ja muut suojelunvastustajat toimivat Naturassa maaseudun ”todellisia etuja” vastaan (Luonnonsuojelija 4/1998, 2). Isänmaallisuuden tunteisiin vedotaan myös nostattamalla maajoukkuehenkeä muita EU:n jäsenmaita kohtaan. SLL muistuttaa, että Suomen Natura on vain EU:n keskitasoa eikä ”yllä edes pistesijoille” mitattuna prosentteina maapinta-alasta (SLL-tiedote 10.2.1998). SLL kantaa huolta Naturan ja koko Suomen uskottavuudesta, jos verkostoehdotuksesta tingitään liikaa.

Naturan tehtävä on isänmaallinen: se säilyttää luontomme rikkauden ja elävän maaseudun jälkipolville. Lajien ja luontotyyppien suotuisan suojelutason turvaava Natura auttaa myös uhanalaista maaseutuamme. Sitä tullaan vielä siunaamaan maaseudulla. (Luonnonsuojelija 4/1998, 2.)

Suomen luonnonsuojeluliitto pahoittelee sitä vastakkainasettelua, jonka Natura-ohjelma on synnyttänyt. Nyt on tehtävä kaikki voitava, jotta aikaansaadaan eurooppalaisittain esimerkillinen luonnon monimuotoisuutta turvaava suojeluohjelma, josta Suomi kansakuntana voisi olla ylpeä. (SLL-tiedote 29.3.1998.)

5.3. MTK: syömälakkoja ja muita mielenilmauksia

Tyyleissä on aina kysymys myös siitä, millaisena toimijat näkevät tulevaisuuden. Tehokas myyttinen argumentaatio rakentuu kuitenkin vahvasti todellisen tai kuvitelun menneisyyden varaan. Kollektiiviseen todellisuuteen liittyikin jatkuva mieleen palauttaminen. Sen kohde on todellisuus, jota aina tiedostamatta kaivataan, kuten primitiivinen yhteisö, kohdun lämpö, turmeltumaton luonto, maailma vailla pahaa tai muu utopian muoto. (Maffesoli 1995, 142.) MTK:n tyylin tärkeä ominaispiirre on pyrkimys myytin hyödyntämiseen ja positiivisen menneisyyden suosiminen suhteessa tulevaisuuteen, joka näyttää olevan täynnä uhkia ja rappiota. Argumentoinnissa vedotaan maaseudun ja talonpoikien pitkään perinteeseen, jota viholliset nyt ovat tuhoamassa. MTK pyrkii aktualisoimaan yleisössä maaseutuun liitettävät romanttisen nostalgiset mielikuvat, jotka eivät välttämättä enää pidä paikkaansa, vaan ovat ainakin osittain mielikuvituksen, imaginaarisen, tuotetta. Mielikuvituksen avulla luodaan loistokas menneisyys, josta eteenpäin historia on kehitystä huonompaan päin. Maffesolin (mt., 50–52) mukaan myyttiä ei voida pelkistää yksinomaan rationaaliseen ulottuvuuteen. Immateriaalinen ja mystinen vaikuttavat tiiviisti arkielämässä. Synty-

vä mytologia tulee esiin vähitellen, ja useimmiten se asettuu aikaisempien myyttien päälle.

Kollektiivisen toiminnan edellytys on, että ryhmässä vallitsee solidaarisuus ja kollektiivinen identiteetti. Solidaarisuus liittyy vahvasti ryhmän intresseihin, mutta toiminta edellyttää konsensusta yhteisistä merkityksistä ja identiteeteistä. Merkitykset ja identiteetit ovat osittain perittyjä ja osittain ne rakennetaan konfliktissa muita toimijoita vastaan. Menestyneet liikkeet erottaa epäonnistuneista juuri niiden kyky yhdistää peritty ymmärrys toiminnan imperatiiviin. (Tarrow 1998, 201.) MTK:n poliisoinnissa onkin ehkä osittain kysymys Maffesolin (1995, 18) tarkoittamasta tunneperäisestä yhteisöllisyydestä, ”empatiasta, yhteisöllisyyden halusta, yhteisestä mielenliikutuksesta ja eräänlaisesta samalla aaltopituudella olemisesta”. Maffesoli kysyy, onko demokraattisuuden ihannetta seuraamassa ja uudelleen syntymässä yhteisöllisyyden ihanne, joka suurelta osin palauttaa merkityksen arkaaisille elementeille, joiden kuviteltiin kokonaan hävinneen maailman rationalisoinnin myötä. Erilaiset kiihkouskonnolliset virtaukset, etnisyyden uuden nousun eri ilmaukset, kielelliset vaatimukset ja muut alueelliset takertumiset ovat tämän arkaismin selvimpiä ilmenemismuotoja. Sama pätee kaikkiin intoiluihin, olivatpa ne mitä lajia hyvänsä. (Mt., 24.) Totta onkin, että esimerkiksi uuden eläinliikkeen ja muiden yhden asian ajamiselle omistautuneiden liikkeiden kaikkein kiihkeimpien kannattajien ehdottomuus ja valmius uhrautua aatteen puolesta muistuttavat ulkopuolisten tarkkailijoiden silmissä jossain määrin uskontoa yksine totuuksineen. Toisaalta myös MTK:n ja sen jäsenistön toiminnasta on helppo löytää tällaisia myyttisyyteen vetoavia piirteitä, jotka saavat jotkut maanomistajat jopa nälkälakkoon ”aatteensa” puolesta.

Poliittiset toimijat laskelmoivat, miten eri osapuolet mahdollisesti suhtautuvat tilanteisiin ja millä tyylillä kussakin tilanteessa kannattaa toimia. Toimijoilla on jonkinlainen käsitys toiminnan mahdollisesti aiheuttamista reaktioista yleisön, vastustajien ja omien joukossa. Toiminnan luonne johtuukin toimijoiden reflektiivisestä arvioinnista eri tilanteissa. (Lappalainen ym. 1999, 22.) Liikkeiden mediastrategiat liittyvät usein dramaattisten tapahtumien esille tuomiseen ja korostamiseen sekä osanottajajoukon kasvattamiseen. Toimijoiden ongelma on kuitenkin silloin se, että tiedotusvälineet eivät ole ”puolueettomia” sivustaseuraajia, jotka selostavat tapahtumia eivätkä liioin yhteiskunnallisten liikkeiden puolestapuhujia. Tiedotusvälineet kertovat uuti-

sia, jotka kiinnostavat lukijoita tai katsojia – tai uutisia, joiden toimittajat uskovat kiinnostavan yleisöä. Median kiinnostus liikkeiden dramaattisiin mediatempauksiin loppuu nopeasti, elleivät liikkeet muuta tai kiihdytä rutiinejaan. (Tarrow 1998, 115–116.)

Kesän 1997 yksi näkyvimmistä mediatempauksista oli neljän karvialaisen isännän nälkälakko Naturaa vastaan. Suomessa nälkälakosta on tähän asti kuultu julkisuudessa lähinnä totaalikieltäytyjien protestimuotona. Tavallisten ”kilttien” maanviljelijöiden toteuttamana tempaus oli yllättävä ja tarjosi heinäkuun uutisköyhänä aikana tiedotusvälineiden kaipaamaa dramatiikkaa. Vaikka kyseessä ei ainakaan virallisesti ollut MTK:n järjestämä speaktaakkeli, isännät antoivat muutaman päivän ajaksi sankarimyyttiä hyödyntävät kasvot koko Natura-vastustukselle. Mediassa haastateltiin isäntiä, joiden t-paidoissa luki ”Natura 2000 kiitos ei” tai ”luonto kiehtoo, Natura 2000 haisee”. Näin näkyvään mielenilmaukseen poliitikkojenkin oli reagoitava. Ministeri Hemilä riensi henkilökohtaisesti paikalle tapaamaan isäntiä, ja Haavistokin oli heihin yhteydessä.

Karvian tapahtumia voidaan pitää neljän isännän yksittäisenä reaktiona heitä henkilökohtaisesti koskettavaan ongelmaan. Toisaalta nälkälakko ei ole ainoa merkki MTK:ta lähellä olevan maatalousväestön toimintatyylien infrastruktuurin muuttumisesta. Seuraavan kerran repertuaari näytti laajenevan syksyllä 1999 EU:n Helsinginhuippukokouksen yhteydessä järjestetyssä, MTK:n organisoimassa mielenosoituksessa. Kuolleita eläinten ruhoja, kirveitä ja varsijousia kantaneet, aggressiivisesti käyttäytyneet maataloustuottajat yhdistivät mielenilmauksessaan vanhaa ja uutta: Siisiäisen (1999) mukaan toimintatapa liittyi osaksi ketjua, jota yhdistää menetetyn maailman ja uhatuksi koettujen saavutusten puolustaminen. Keinovalikoiman uutuudet liittävät protestin Keski-Euroopasta tiedotusvälineiden kautta Suomeenkin välittyneisiin talonpoikaisväestön protesteihin, joissa kovemmat keinot ovat olleet käytössä jo pitkään. (Mt.)

Tyyliulottuvuus on keskeinen myös liikkeen itseymmärryksessä ja identiteetissä, sillä tyylin kautta toimija saa uskottavuutta ja pysyvyyttä. Tyyli on myös pysyvämpi ilmiö kuin tilannekohtainen arvio ja muokkaa kollektiivista ja julkista identiteettiä. Liike tulee tunnetuksi tietyn tyyllisenä toimijana ja se heijastuu myös kannattajakunnan

individuaalisiin identiteetteihin. (Rinne 1999, 161.) Keskieurooppalaisilta viljelijöiltä omaksutut protestikeinot osoittavat, että perinteisen talonpoikaisuuden arvostamisesta huolimatta myöskään suomalaisen viljelijäväestön itseymmärrys ja identiteetti eivät ole ikuisesti samanlaisia, vaan muuttuvat pikkuhiljaa. Harlen ja Moision (2000) mukaan ei ole olemassa esimerkiksi annettuja tosiasioita ”Suomi”, ”Eurooppa”, ”suomalaiset”, ”eurooppalaiset”, vaan ne ovat sosiaalisesti rakennettuja ja rakentuneita yhteiskunnallis-poliittisia ilmiöitä ja tulkintoja. Tulkintojen kautta synnytetään mielikuvia, joiden lukumäärä ja sisältö muuttuvat jatkuvasti. (Mt., 56.)

Juha Hiedanpää (2000, 171–172) huomauttaa, että vaikka tunteet ovat yksilön omia, niiden reagoitavat ovat historiallisia aikaisemmista kokemuksista rakentuneita tottumuksia, ja siksi vuorovaikutussuhteilla ja materiaalisilla elinoloilla on suuri merkitys siihen, millaisia tunteita syntyy ja millaiseen toimintaan ne johtavat. Ihmiset ovat ”jäsenenä” samanaikaisesti monissa eri ryhmissä, joiden vaikutus voi olla vahva tai heikko ja joiden vaikutuksesta ihmiset eivät aina edes itse ole tietoisia. Kun julkinen hallinnointi Karvialla häiritsi normaaleja paikallisia ajattelu- ja toimintatapoja, vahvat metsätalouteen liittyvät suhteet selittivät, miten maanomistajien kollektiivinen toiminta kasvoi niin voimakkaaksi. Ryhmät tuottavat sosiaalisen ryhmästä, ja sosiaaliset ajattelu- ja toimintatavat uusintavat sen tietyt piirteet toimijasukupolvesta seuraavaan. Näin ajattelu- ja toimintatavat ikään kuin periytyvät seuraaville sukupolville. (Mt., 167–168.) Kuitenkin täytyy muistaa, että tästä tyylin infrastruktuurista huolimatta toiminta on reagoimista ainutkertaiseen tilanteeseen. Vaikka toimintatapojen ”raakamateriaali” periytyy osittain yhteiskunnan aikaisemmista kehitysvaiheista, toiminta liittyy aina historialliseen kontekstiin. Jokaiseen erilliseen tilanteeseen, tiettyihin ongelmiin ja ristiriitoihin esitetään oma tilanteesta riippuva ratkaisunsa, joka konstruoidaan osin todellisista ja osin ideologisista aineksista. (Hebdige 1979, 81.)

MTK:n Natura-kannanotoissa ohjelma vertautuu vieraan valloittajan hyökkäykseen, ja näin saadaan aikaan puolustushenkisyyden siirto Naturaa vastaan. Mielikuvaa vahvistaa myös ns. talvisodan henkeen viittaava sanonta ”[k]averia ei saa jättää.” (MTK-tiedote 30.4.1998). Viljelijöille luodaan ikään kuin yhteinen kansallinen velvoite taistella EU:a ja ympäristöhallintoa vastaan ja puolustaa maaseutua hyökkääjää vastaan tekemällä Natura-ehdotuksesta vielä jatkohuomautuskin ja viimeisenä keinona valittamalla KHO:lle. Vihollinen ei ole olemassa ennen kuin se ”aktivoituu” vihollis-

seksi. Poliittisia tarpeita varten vihollinen voidaan myös keksiä uudelleen Toisaalta voi olla olemassa positiivinen, tärkeä ”toinen”, johon toimija voi samastua (Harle – Moision 2000, 92–94.) Esimerkiksi suomalaisten venäläisiä kohtaan tuntema epäluuloisuus ja ”ryssäviha” itsenäistymisen ja talvisodan välillä oli poliittisia tarpeita palveleva rakennelma, joka syntyi ja synnytettiin suomalaisen kansallisen identiteetin ylläpitämiseksi. Ulkoista vihollista tarvittiin yhdistämään sisällissodassa hajonnutta kansaa. (Mt., 67.)

Natura 2000 on suuri uhka maanomistukselle ja Suomelle. [...] Ympäristöministeriön suunnitelma [...] on maanomistajan oikeuksien kannalta vaarallinen [...] Maanomistajien on oltava nyt tarkkana, että jos ympäristökeskukselta saatu vastaus ei tyydytä, tulee maanomistajien olla nopealla aikataululla valmiita kirjoittamaan ympäristöhallinnolle jatkamuistutus [...] (MTK-tiedote 30.3.1998.)

Uhkakuvan olemassaolo perustuu nimenomaan siihen, että yhteisön sosiaalinen todellisuus ja järjestys ovat vaarassa tuhoutua joidenkin yhteisön ulkopuolisten seikkojen takia. Yhteisön logiikkaan sisältyy pelko yhteisön järjestystä uhkaavien seikkojen tunkeutumisesta yhteisön sisälle. Uhkakuva voi olla selkeä tai hyvin monisäikeinen ja heterogeeninen kuvaus tilanteesta tai tapahtumaketjusta, jonka seurauksena yhteisö kohtaa ulkoisen uhkan, joka on vaarassa tuhota yhteisön vakiintuneet arvot ja oletukset, tavat ja käytännöt, ja viedä koko sosiaalisen todellisuuden kaaokseen. Toisaalta voidaan väittää jopa, että vihollinen ei ole yhteisön olemassaololle läheskään niin vaarallinen kuin sen häviäminen, sillä häviäminen tarkoittaisi myös uhatun yhteisön perustan liukenemistä. (Harle – Moision 2000, 50.) Ympäristöviranomaisten arvostelu kiihtyy sitä mukaa, kun nämä yrittävät sovittaa kiistaa ja antaa vastauksia MTK:n kysymyksiin. Naturen epäonnistumisen syy–seuraus-suhde ei jää epäselväksi: ”Natura 2000 -ohjelman teko on ollut ympäristöhallinnolta suuri farssi” (MTK-tiedote 30.3.1998). Viranomaisten katsotaan tulkinneen EU:n direktiiviä väärin ja valmistelleen koko ohjelman taitamattomasti. Lainsäädäntökään ei takaa maanomistajille oikeussuojaa ja korvauksia. Ympäristöhallinnon lisäksi syyttävä sormi osoittaa myös hallitusta ja varsinkin sen porvaripuolueita:

Hallitus epäonnistui Naturassa. [...] Ministerienkin olisi hyvä tiedostaa, minkälaiset tunteet riehuvat sellaisen kansalaisen sydämessä, jonka oikeuksia ja etuja Naturassa poljetaan. Hallitus antaa kuitenkin ympäristöviranomaisten ylivalan jatkua. (MTK-tiedote 24.4.1998.)

Ympäristöviranomaisilla on MTK:n mielestä liikaa valtaa, jota he kaiken lisäksi käyttävät väärin. YM:n toiminnasta on MTK:n tulkinnan mukaan suojelulle enemmän haittaa kuin hyötyä. Koska maanomistajien tulkinnan mukaan luontoa ei ole ilman ihmistä, he kokevat epäoikeudenmukaisena ulkopuolisen tahon puuttumisen heidän omistamansa luontoalueen hoitoon. Kiistan alkuvaiheessa viranomaisten toiminta aiheuttaakin hakkuita ”varmuuden vuoksi”, ettei maaomaisuus joutuisi suojelun piiriin (Jyry 1998, 59). MTK käy taisteluun viranomaisia vastaan heidän omilla aseillaan eli ottaa esiin harvinaisia lajeja, joita YM:n toimet voivat vahingoittaa.

Ympäristöhallinto on osoittautunut äärisuojelijoiden linnakkeeksi [...] Ympäristöministeriön toiminta on normalisoitava [...] Naturan salamyhkäinen ja ylimielinen valmistelu on jo nyt aiheuttanut luonnonsuojeluasenteiden huononemisen sukupolvien ajaksi. Tarpeettoman moni tikka ja orava on kohdannut tiensä pään, koska ihmiset pelkäävät ympäristöhallinnon puuttuvan tavalliseen, lailliseen elämänmenoon, jos tilan metsästä löytyy direktiivin tuntema laji. (MTK-tiedote 30.4.1998)

Esimerkin käyttäminen argumentissa pyrkii osoittamaan jonkin säännönmukaisuuden olemassaolon. MTK käyttää esimerkkejä kuvaillessaan, mikä kaikki Naturassa on pielessä: alueiden valinta ja valintaperusteiden tutkiminen, maanomistajille tiedottaminen ja asianosaisten kuuleminen, direktiivin tulkinta, korvauslainsäädäntö, jne. Erityistapauksen esittäminen mallina tähtää jäljiteltäväksi tarkoitetun esimerkin esittämiseen. MTK esittää mallina sellaisia EU-maita, joissa direktiiviä on MTK:n mielestä tulkittu Suomea väljemmin ja syyttää YM:tä ”ylisuojelusta” ja ohjelman ”perusteettomasta laajuudesta” (MTK-tiedote 20.8.1998). ”Suomen Natura 2000 -valmistelua ei ole toteutettu EU:n yhteisöoikeuden mukaisesti” ja ”maanomistajat Suomessa ovat eri asemassa kuin muualla EU:ssa” (MTK-tiedote 10.7.1998). Yhtenä mallimaana käytetään Saksaa, jonka uutta luonnonsuojelulakia esitellään seikkaperäisesti ja asiantuntevasti (MTK-tiedote 1.7.1998).

Erottelu MTK käyttää tehdessään eroa ”todellisen” ja ”näennäisen” luonnonsuojelun välille. YM:n asiantuntemus kyseenalaistetaan mm. väittämällä, että se ”käyttää poliittisia ja biologisesti epätieteellisiä arvioita” (MTK-tiedote 30.4.1998). ”Poliittisuuteen” liittyy vahvasti negatiivinen konnotaatio. Vain YM:n virkamiehet politikoivat ja käyttävät luonnon monimuotoisuutta tekosyynä maanomistajien alistamiselle. Ohjelman valmistelussa on ”harvinaisen tehokkaasti ja salaisesti pyritty

toimimaan siten, että maanomistajaa on vältelty, ei kuultu, ei kerrottu asiaan vaikuttavia seikkoja ja näin on asetettu hänen toimintansa, ammattitaitonsa ja ammattiylpeytensä kyseenalaiseksi” (Maataloustuottaja 5/98, 3). Todellisia luonnontuntijoita ovat maanviljelijät, jotka ovat itse lähellä luontoa ja osaavat vuosikymmenten kokemuksella parhaiten arvioida, mikä maalle on hyväksi.

Maanviljelijän suhtautuminen maahan ja luontoon on arvostava ja kunnioittava. Maa on hänen keskeinen työvälinsä, jota hänen on hoidettava ja vaalittava [...] Kautta aikojen viljelijä on pitänyt huolta kestävästä kehityksestä periaatteista ja niiden noudattamisesta maillaan. Tähän ei ole tarvittu lakeja eikä suojeleohjelmia. (Maataloustuottaja 5/98, 3)

Viranomaisten vastineista maanomistajille käy ilmi heidän ”ylimielisyytensä”. Ympäristöhallinto nähdään petollisena huiputtajana, joka MTK:n tietojen mukaan ”suunnittelee vuodelle 1999 kasvojenpesu- ja hymykampanjaa” ja pyrkii parantamaan julkista kuvaansa ”erilaisilla mediatempuilla”. Argumentaatiolla tavoitellaan usein myös toimintaa tai ainakin toiminta-alttiutta (Perelman 1996, 19). MTK yllyttääkin maanomistajia valitusten tekoon ja muistuttamaan naapureitakin valitusmahdollisuudesta, että kaveria ei jätettäisi tässä suomalaisen maaseudun kannalta ratkaisevassa taistelussa.

Jatkomuistutusten vähäinen määrä antaisi hallitukselle käytännössä vapaat kädet päätöksenteoon. Sen sijaan suuri määrä muistutuksia tekee päätöksenteon hallituksessa poliittisesti vaikeaksi. Erityisesti hallituksen porvaripuolueet Kokoomus ja RKP joutuvat hyvin tarkalla korvalla kuuntelemaan kenttäväkensä tunteja. (MTK-tiedote 4.5.1998.)

Tärkeä osa MTK:n argumentointia on alusta pitäen laillisuuden ja perusoikeuksien korostaminen. Tiedotteissa ja kannanotoissa vedotaan jatkuvasti siihen, että ympäristöviranomaiset toimivat lainvastaisesti ja että maanomistajien on joukolla lähdettävä peräämään oikeuksiaan. Kannanottoja lukiessa syntyy mielikuva, että Suomi ei ole oikeusvaltio, vaan täällä vallitsee ”ympäristöviranomaisten mielivalta”, jonka hallitus antaa jatkua. Naturen oikeudellisia vaikutuksia pidetään epäselvinä, koska suojele päätös voidaan tehdä luonnonsuojelulain lisäksi mm. rakennus- tai vesilain nojalla. Tämä puolestaan vaikuttaa siihen, mitä maalla voi tämän jälkeen tehdä.

Naturen katsotaan ”loukkaavan kansalaisten perusoikeuksia” (MTK-tiedote 20.8.1998). Osan tiedotteista on laatinut lakimies, joka luettelee vakuuttavasti laki-

pykälään vedoten joukon Naturaan liittyviä juridisia ongelmia (esim. MTK-tiedote 1.7.1998). MTK:n virallisissa kannanotoissa ei kuitenkaan korosteta esimerkkinä yksittäistä viljelijää ja suojelun vaikutuksia hänen elämäänsä, mikä tuntuu hieman yllättävältä. Lakipykäliden luetteleminen etäännyttää lukijaa tekstistä, vaikka luokin asiantuntijuuden tuntua. Toisaalta niin Maaseudun tulevaisuuden kuin muunkin median uutisoinnista suuren yleisön mieleen jäivät varmasti ennen kaikkea juuri vihaisien viljelijöiden kommentit ja kapinahenki. Lakipykälään vetoaminen luo vahvan kuvan asiantuntijuudesta, ja laillisuusargumentti osoittautuu tehokkaaksi yleisen mielipiteen muokkaamisessa. Johtaja Markku Tornberg saattaakin MTK:n metsävaltuuskunnassa siteerata Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) tutkimusta suomalaisten suhtautumisesta EU-jäsenyyteen. Tutkimuksessa 60 % vastaajista yhtyi väitteeseen ”EU:n Natura-luonnonsuojeluohjelma loukkaa liiaksi suomalaisten maanomistajien oikeuksia”. Tästä Tornberg vetää johtopäätöksen, että ”suomalaiset siis varsin laajasti katsovat Natura-ohjelman olevan maanomistajien ja metsänomistajien kannalta heidän oikeuksiaan loukkaavan” (MTK-tiedote 27.11.1998).

Yksittäisten maanviljelijöiden ryhtyminen suoraan toimintaan Karviolla ja EU-huippukokouksen mielenosoituksessa saattaa olla merkki vakavasta turhautumisesta viralliseen järjestelmään ja sen kykyyn – tai haluun – ratkaista maaseudun ongelmia. Maffesolin (1995) mukaan poliittinen sitoutumattomuus ja politiikkaan kohdistuva pilkka eivät ole vain ohimeneviä ilmiöitä, vaan merkkejä epäluulosta sitä kohtaan, että huomenna olisi paremmin. Poliitiikan heikkenemiseen kätkeytyy nykyhetken kiihko, tässä ja nyt olemisen pyrkimys, jota Maffesoli kutsuu hetken etiikaksi. Sosiaalinen energia ei enää suuntaudu tulevaisuuteen vaan panostaa nykyhetkeen. Vaihtoehtoinen asenne politiikkaan tarkoittaa, että enää ei vallitse moderniteetin kuluessa kehittynyt emansipaatiomyytti, demokraattisuuden ihanteen alkuperänä oleva myytti, vaan toisenlainen yhdessä olemisen tapa, jossa konsensus on pikemminkin tunnepitoista ja emotionaalista kuin rationaalista. Arkipäiväisen tyylin vallitessa poliittiset, hallinnolliset ja ammattiyhdistysjohtajat ovat ihmeissään, kun kansan rivit ovat niin häilyviä ja muuttuvaisia. (Mt., 78–80.)

Luostarinen (1994) on eri linjoilla: hänen mukaansa postmodernissa yhteiskunnassa, jossa perinteiset yhteisöt ovat muuttuneet raskaan organisoitumisen sijaan kohti kevyempiä muotoja, on vielä jotain, joka on sidoksen kestävyyttä ja elämän kokonai-

suutta rakenteistavaa voimaa merkittävämpää, nimittäin intressejä. Yhdestä näkökulmasta yhteiskuntaamme luonnehtii intressitiheys, intressien kompleksisuus ja niiden maantieteellisen ja ajallisen säteen laajuus. Intressijulkisuus, journalismi, mahdollistaa hyvin monien ja monimuotoisten ja eriytyneiden intressien nopean koontumisen. Intressitilanteen muutokseen on vaikuttanut erityisesti kansallisen ja kansainvälinen integraatio: rahamarkkinoiden kehitys ja ympäristöongelmien globaali luonne ovat vaikuttaneet tietoisuuteemme siitä, että toimentuloomme ja terveyteemme liittyvät sellaisetkin asiat kuin EU:n maatalouspolitiikka, auringon ultraviolettisäteily ja Saksan korkojen kehitys. (Mt., 28.) Intressit yhdistävät ainakin MTK:ta ja osittain hallituksen porvaripuolueita, joihin vedotaan Natura-tuholta säästymiseksi. Niinistön Natura-kommentit ovat tervetullutta kuultavaa MTK:n johdolle ja maanomistajille.

Kokoomuksen puheenjohtajan puheenvuorot Natura 2000:sta ovat olleet maanomistajien kannalta toivoa antavia. Toivottavasti puheet muuttuvat teoiksi nyt, kun hallitus viimeistelee kantojaan. Kokoomus, RKP ja sitoutumaton maatalousministeri muodostavat hallituksessa enemmistön, jonka varassa maanomistajan asia Natura-suojelussa ensisijaisesti on. (MT:n pääkirjoitus 4.4.1998.)

Nähdäkseni MTK:n tyyliin on kysymys eräänlaisesta argumentaation onnistuneesta synteesistä: sen yleisössä vallitsi epäilemättä konsensus intresseistä ja esisopimuksista, jotka liittyivät maanomistusoikeuksien puolustamisen tärkeyteen. Toisaalta vahvan tunnelatauksen ja toiminta-alttiuden synnyttämiseen tarvittiin myös myyttien ja yhteisöllisyyden aktualisoimista yleisön keskuudessa. Vihisen (1996) mukaan käsitys maatalouden luonteesta liittyy vahvasti kansallisiin kokemuksiin. Merkitykset eivät rakennu pelkästään tuotanto- ja tilarakenteen tai maatalouden kansantaloudellisen painoarvon varaan, vaan kumpuavat syvemmältä ja liittyvät laajempaan kontekstiin, historiaan, kulttuuriin ja kansalliseen identiteettiin. (Mt., 239.) Menneisyyden mieleen palauttaminen, sen osien hyväksyminen ja niiden vääristyminen ovat postmodernin osia. Ennen kuin yhteiskunta asettaa itselleen poliittis-taloudellisen projektin tai perustaa valtansa, se tarvitsee immateriaalista voimaa, symbolista, turhaa, kaikkea mitä voidaan koota ”sosiaalisen imaginaarisen” termin alle. Kaikissa jaettuihin ihanteisiin perustuvissa ryhmissä liikkeellepaneva voima on utopia ja sen konstituoinut imaginaarinen. Imaginaarisen kuihtuessa sosiaalinen rakenteistuminen menettää voimansa ja pyrkii hajoamaan. (Maffesoli 1995, 127–131.)

5.4. Kokoomus: tehokkaita iskulauseita ja reaalipolitiikkaa

Kansallinen Kokoomus tulee täysillä mukaan ”Natura-sotaan” vasta keväällä 1997, kun maanomistajien ensimmäinen kuuleminen on meneillään ja kiista valmiiksi politisoitu. Kokoomuspoliitikkojen Natura-lausunnot ovat hyvin tyyli-intensiivisiä ja saavat paljon julkisuutta. Erityisyleisölle suunnattu puhe voi pyrkiä tietoisesti luomaan konfliktin jonkin toisen erityisyleisön tai oletetun hegemonisoituneen valtavirran kanssa. Sen ei tarvitse yrittää miellyttää kaikkia, vaan se voi särmikkäästi ja erottautuvasti vedota vain tiettyyn erityisjoukkoon. (Lappalainen ym. 1999, 25.) Toisaalta ns. yleispuolueiden poliitikkojen tavoite on hankkia mahdollisimman suuri kannatus itselleen ja puolueelleen. Poliittisen toimijan onkin aina mietittävä, millaiselta hänen toimintansa näyttää äänestäjien silmin. Jos esimerkiksi yksittäinen poliittinen teko vaikuttaa rumalta tai likaiselta peliltä, se voidaan kytkeä osaksi puolueen yleistä tyyliä, mikä taas vaikuttaa äänestyspäätöksiin ja äänestäjien puolueidentifikaatioon. Siksi poliittinen toimija joutuu kantamaan huolta pitkäaikaisesta uskottavuudestaan ja luomaan itselleen pysyväisemmän tai yleisen tyylin vakuuttaakseen erilaisia yleisöjä. (Mt. 17–18.)

Kokoomuslaisten kannanotot on suunnattu tiedotusvälineiden kautta Naturan vastustamista suosivaan mielipideilmastoon, johon kannatustaan ajattelevien poliitikkojen on tietysti tartuttava. Muista kiistan toimijoista kokoomuksen erottaa se, että puolue ei puolueena ota virallisesti kantaa ohjelman puolesta tai vastaan, vaan sen tekevät yksittäiset poliitikot ja vaikuttajat. Puhun kuitenkin tässä yhteydessä kokoomuksen tyylistä, koska ympäristöhallinnon valmistelemaa Naturaa puolustavia puheenvuoroja ei puolueen leiristä juurikaan tullut. Kokoomuslaisten omaan puolueeseensa kohdistamaa retoriikkaa tutkineen Rauli Mickelssonin (1999) mukaan viime vuosina kokoomuslaiset ovat alkaneet kokea puolueen politiikan teon paikaksi, ei niinkään politiikan teon subjektiksi. Kehitystä todistaa myös se, että jotkut yhteiskunnalliset konfliktit jakavat puoluetta sisältäpäin, eikä niillä enää identifioida omaa puoluesubjektia kuten ennen. Tässä tilanteessa erityisesti puoluejohtajien asema on korostunut. (Mt., 286.) Natura-kiistassa johtajan merkitys näkyy varsin selvästi puolueen puheenjohtajan Sauli Niinistön profiloitumisessa Naturan ylimpänä kritisoijana samaan aikaan, kun hän itse on hallituksessa päättämässä ohjelman toteutuksesta.

Niinistön osuvat, iskulausemaiset ja populistiset lausunnot jäävät hyvin suuren yleisön mieleen, kuten tämä, ehkä koko kiistan tunnetuin puheenvuoro kokoomuksen puoluevaltuuston kokouksessa toukokuussa 1997:

Onko nyt viimeinenkin puu jätettävä pystyyn mätänemään niin, että kaikki metsämme rämettyvät läpipääsemättömiksi ryteiköiksi, joita kauniisti kutsutaan luonnontilaisiksi aarniometsiksi. Ja kaikki tämä vain sen takia, että jokainen tupajumi ja torakka saisi viettää monimuotoista ja onnellista elämää, rökitti Niinistö. (Verkkouutiset 17.5.1997.)

Kuten Natura-utisointikin osoittaa, poliittisen speaktaakkelin jokapäiväinen raportointi korostaa johtajien puheita ja toimintaa ja vahvistaa siten käsitystä siitä, että johtajat ovat välttämättömiä hallinnon toiminnalle. Poliittisten toimijoiden keskittyminen dramaattisiin ja ajankohtaisiin tapahtumiin tuo niille yleisöjä ja kannatusta. (Edelman 1988, 46.) Kokoomusta vuodesta 1994 johtanut Niinistö on ollut jo pitkään yksi Suomen suosituimmista poliitikoista. Vuoden 1999 eduskuntavaaleissa hän sai Helsingin vaalipiiristä koko maan korkeimman henkilökohtaisen äänimäärän. Mickelssonin mukaan kollektiivisen järjestöorganisaation korvautuminen johtajuudella antoi merkkejä kokoomuksessa jo 1980-luvun alussa. Alettiin vaatia karismaattista ja esiintymiskykyistä johtajaa. Johtajuuden määrittäjäksi ovat tulleet tiedotusvälineet ja varsinkin televisio. Puoluetta rakennetaan kuvan ja imagon varaan, kun aiemmin keskeisiä olivat uuttera järjestökoneisto ja järjestöväki. (Mickelsson 1999, 290.) Poliittiset johtajat saavat ja säilyttävät asemansa vain silloin, kun he hyödyntävät kulloinkin vallalla olevia muoteja ja uskomuksia. Johtajat saavat ylistystä ja kannattajat toivoa toiminnasta, joka vahvistaa hyväksytyjä ideologioita ja konnotoi rohkeutta, älyä, muutosta ja isällistä suojelua. Poliittisten tapahtumien tarkkailijat siirtävät huolensa ja mielihyvän tunteensa johtajiin, koska heihin on helppo samastua ja heitä on helppo kannattaa tai vastustaa, vihata tai rakastaa. (Edelman 1988, 38–39.)

Oikeusturvaan ja etenkin yksityiseen omistusoikeuteen liittyvät kysymykset ovat keskeisellä sijalla kokoomuksen argumentoinnissa ja ohittavat arvohierarkiassa selvästi luontoarvot, eli ”tupajumit ja torakat”. Tutkiessaan kokoomuksen puoluehallituksen ohjelmaa ”Suomalaisen maatalouselinkeinon turvaaminen” Hilikka Vihinen (1996) päätteli, että kokoomus rajaa tarkoituksellisesti maatalouspolitiikan imagoa entistä kapeammaksi ja pyrkii pois sosiaali- ja aluepolitiikasta kohti tehokasta talouspolitiikkaa. Tuotannon yritystaloudellista tehokkuutta pidetään hyvän maatalouden mit-

tana toimintaympäristön muuttuessa. Suhtautuminen ympäristöön ei ole tärkein kysymys, mutta maataloudessa olisi suosittava toimintatapoja, joilla ei köyhdytetä eläin- ja kasvimaailmaa ”liiaksi”. (Mt., 235–236.)

Kokoomuksen erityisyleisölle argumentoitaessa tehokas retorinen keino onkin sosialisoinnista puhuminen ja luonnonsuojelun rinnastaminen vasemmistolaisuuteen. Sosialismi on kokoomuksen kannattajille kirosana vailla vertaa. Siinä missä MTK:n viholliskuva suuntautuu länteen ja Euroopan unioniin, kokoomuksen vihollinen löytyy idästä – tai ainakin ideologiasta, jota sillä ilmansuunnalla pitkään noudatettiin. Myyttinen taisteluhenki sosialismia vastaan siirretään todellisuuden rakennetta luovalla argumentoinnilla koskemaan myös Natura. Harle (1991) toteaa, että kun myytti siirtyy sukupolvien yli niille, jotka eivät alun perin olleet todistamassa sen syntyä, se muuttuu jokapäiväisessä elämässä arkkityypiksi, jonka totuutta ei epäillä eikä kysellä. Kun uudet sukupolvet omaksuvat myytin, sen yksityiskohdat häviävät ja muuttuvat abstraktiksi, sen nimittelevät ainekset terävöityvät muistissa säilymisen varmistamiseksi ja myytti muuttuu helposti muistettavaksi iskusanaksi. (Mt., 45.) Verkkouutisten (16.5.1997) pääkirjoituksen otsikko onkin trooppisuudessaan kerrassaan oivaltava: ”Naturoidaan koko maailma” saa synekdokeen keinoin Natura-sanan merkitsemään koko yksityisomaisuuden uhkana pidettyä ympäristöpolitiikan valtiojohtoisuutta, ”sosialisoimista”. Synekdokee on ilmaisu, jossa kahden toisiinsa liittyvän ilmiön jokin piirre edustaa koko ilmiötä, osa kokonaisuutta, muoto sisältää, merkki tarkoittaa. Muidenkin kuin kokoomuksen argumentaatiossa Natura-sanaan näyttävät kiistan edetessä latautuvan kaikki yhteiskunnalliset ongelmat sosialisoinnista maaseudun tyhjenemiseen ja EU-politiikkaan. Alun perin pelkkää suojeluohjelmaa tarkoittanut Natura saa vastustajien käsittelyssä uusia merkityksiä, jotka eivät äkkiseltään ajateltuna siihen kuuluisi.

Edellä (ks. 5.1.) todettiin, että liberalistisen teorian mukaan julkisella vallalla ole oikeutta puuttua yksilön arvovalintoihin. Niinpä kokoomuslaisten mielestä Natura ”uhkaa suojella” lähes 15 prosenttia pinta-alasta ja ”uhkaa kaataa” mineraalivarojen hyödyntämisen.

Natura-ajattelu erityisesti Suomessa heijastelee romanttista radikalismia, jolla tekninen kehitys ja ihmisen ponnistelu paremman elämän puolesta syyllistetään asettaen se luonnon vastakohdaksi. Ympäristöfasismi, oikeassa oleminen, ei salli muita jumalia. [...] Ympäristöministeriöstä

näyttää muodostuneen eräänlainen Moskova, jonka oppia ei sovi epäillä. Sen hallintokulttuurinkin noudattaa kehittymättömyydessään samoja linjoja. (NP:n pääkirjoitus 6.6.1997.)

Toimijan pitää käyttää kykyään ja taitoaan poliittiseen arviointiin ja pyrkiä sellaisiin operaatioihin, jotka parhaalla mahdollisella tavalla palvelevat poliittisen toimijan hyvää ja mahdollistavat tulevaisuuden haltuunoton (Rinne 1999, 161). Poliittiselle toimijalle on kannatuksen hankkimiseksi ominaista lupauksen antaminen potentiaalisille kannattajille. Poliitikassa annetut lupaukset ovat kuitenkin usein varsin tulkinvaraisia ja niiden totuudenmukaisuutta on vaikea arvioida. Niitä arvellaan usein valheellisiksi. (Paastela 1995, 92.) Paastela pitää valhetta eri muodoissaan politiikkaan olennaisesti kuuluvana asiana. Totuudellisuutta ei välttämättä pidetä erityisesti politiikalta vaadittavana hyveenä. Yksi politiikassa yleisesti esiintyvä valhe on valheellinen lupaus, eli lupauksen esittäjän voidaan katsoa tietävän, että lupaus ei voida syystä tai toisesta toteuttaa. Poliittikan kollektiiviset toimijat, kuten puolueet, antavat runsaasti lupauksia, joiden valheellisuutta saatetaan pyrkiä tietoisesti vähentämään muotoilemalla lupaukset hyvin yleisluontoisiksi. Poliitikot antavat kuitenkin myös varsin konkreettisia lupauksia, jotka toisinaan osoittautuvat valheellisiksi. (Mt., 16–19.) Vaikka kokoomuslaiset tuntuvat kuuluvan siihen ryhmään, jonka mielestä koko ympäristönsuojelu on sosialisointia, puolueen julkinen lupaus kannattajilleen on, että hallitus, jossa kokoomus on mukana ”ei sosialisoi”.

Oikeusturvan ohella pitää kokoomuksen mielestä ratkaista tyydyttävästi myös maanomistajien suojelusta saamat korvaukset.

– Jokaisen pitää jäädä omilleen. Tässä ei sosialisoida, korosti Niinistö. (Verkkouutiset 10.8.1997.)

Kokoomus edustaa omasta mielestään reaalipoliittikkaa erotuksena SLL:n ja muiden luonnonsuojelujärjestöjen ”Natura-sisseihin”, jotka ovat kokoomuksen mielestä asettuneet tukemaan ympäristöviranomaisia ja lobbaamaan ministereitä ja toimittajia luonnonsuojeluohjelman puolesta (NP 6.6.1997). MTK:n yleisöä puolestaan kosiskellaan, kun todetaan tuottajajärjestön olevan tyytyväinen kokoomuksen ja Niinistön Natura-linjauksiin. Verkkouutisten (29.5.1998) haastattelussa MTK:n puheenjohtaja Esa Härmälä toteaaakin, että kokoomuksen Natura-kanta on ratkaisevan tärkeä. Natura-tulkitaan nimenomaan ympäristöviranomaisten hallinnollisena töppäyksenä, eli kokoomuksen retoriikka kyseenalaistaa koko hallinnon alan ammattitaidon. Epäon-

nistumisen syy–seuraus-suhde on selvä. Kaiken takana on ”ympäristöministeriön hallintokulttuuri”, jonka mollaamista käytetään myös erottautumiseen vihreistä, kun Nykypäivän pääkirjoituksessa (11.8.1998) vaaditaan hallintokulttuurin huomioon ottamista myös ministeripaikoista päätettäessä:

Ympäristön suojelun tulee perustua hyvään hallintomenettelyyn. Siksi ympäristöministeriö ei voi olla mikään luonnonsuojelijoiden läänitys. [...] Natura 2000 -suojeluohjelman valmistelu on ollut Suomessa kivullosempaa kuin EU-maissa yleensä. Syy tähän on aika selvä. Meillä ympäristöministeriön asiaa valmistelleet virkamiehet näkivät Naturassa suuren mahdollisuuden ajaa oman kantansa mukaisia suojelutavoitteita ja työnsivät muut näkökohdat syrjään. Viranomaisesta tuli asian ajaja, mikä pakotti maanomistajat aktiiviseksi vastapuoleksi oman oikeusturvansa suhteen. (NP:n pääkirjoitus 11.8.1998.)

Kansallinen Kokoomus on nimeään myöten alusta lähtien keskittynyt vaalimaan isänmaallisia arvoja, olihan jo puolueen perustamisen taustalla nationalistinen suomalaisuustaistelu (Mickelsson 1999, 102). 1990-luvulla kokoomus on ottanut käyttöön eräänlaisen ”euronationalistisen” puhettavan. Määritellessään omia arvojaan kokoomuslaiset ovat vaihtaneet käsitteet ”Suomi” ja ”suomalainen” käsitteisiin ”Eurooppa” ja ”eurooppalainen”. Mickelssonin mukaan kokoomuksen keskeisimmät arvot olivat kuitenkin vielä 90-luvun alkupuoliskollakin yksilö, koti, uskonto ja isänmaa. (Mt., 274–276.) Siksi ei ole yllättävää todeta, miten ristiriitaisesti Niinistön argumentaatio tekee eroa EU:iin; hänen mukaansa ”Naturan avulla halutaan luonnonsuojelun nimissä estää Suomea käyttämästä merkittävää osaa kansallisuusvarallisuudestamme” (Verkkouutiset 17.5.1997). Toisaalta Suomen suojeluohjelman laajuutta verrataan muihin EU-maihin, joissa ohjelmasta pienempi pinta-ala on liitetty verkostoon. Kokoomukselle Euroopan unioni onkin positiivinen Toinen, jota tarvitaan vihollisen rooliin tilannekohtaisessa argumentaatiossa, mutta jota kuitenkin lähtökohtaisesti pidetään hyvänä asiana.

Varsinkin alkuvaiheessa kokoomuksen suurin huoli Naturassa on valtion rahojen riittäminen. Valtiovarainministeri Niinistö ja muut kirstunvartijapuolueen poliitikot viittaavat jatkuvasti siihen, että ”[v]altiolla ei yksinkertaisesti ole varaa laajentaa suojelualueita” (Kokoomuksen opiskelijaliitto Tuhatkunnan julkilausuma, Verkkouutiset 18.5.1997). Luonnonsuojelua kannattavien ”haaveilijoiden” ja ”Naturauskovaisten” vastapainoksi kokoomus antaa itsestään kuvan reaalipolitiikan harjoit-

tajana, jonka missio on yksityisen ihmisen oikeuksien puolustaminen ympäristöministeriön virkamiehiä ja vihreää ympäristöministeriä vastaan. Kokoomuspoliitikot tuntuvat unohtaneen olleensa itse sopimassa Naturan rahoituksesta jo edellisvuonna – tai ainakin lakaisivat tämän seikan tehokkaasti maton alle argumentaatioissaan. Valtiovarainministerin salkku on ollut puolueen hallussa jo niin pitkään, että rahanjaon toppuuttelemisesta näyttää tulleen osa puolueen tyylin infrastruktuuria.

Ympäristöministeriön valitsemien kohteiden runsaus ja aiemmin sovittu talouskehys eivät ole linjassa keskenään. [...] Nyt oltaisiin taas jo tekemässä uutta laskua, vaikka vanhatkin vekselit ovat vielä lunastamatta. Siihen vekseliin minä en nimeäni pane, jyrisi valtiovarainministeri Niinistö. (Verkkouutiset 17.5.1997.)

Erottautuminen muista puolueista on kokoomuksen tyylille silmiinpistävää, mikä ei sinänsä ole yllättävää vuoden 1999 eduskuntavaalien lähestyessä. Puolue tekee eroa erityisesti Suomen Keskustaan, joka on perinteisesti lähellä MTK:ta ja profiloituu niin ikään Naturan vastustajana. Myös hallituskumppaneita, demareita, vihreitä ja Vasemmistoliittoa, kohtaan esitetään kritiikkiä Naturan käsittelystä. On mielenkiintoista, että juuri Natura jakoi viiden puolueen hallituksen rivit niin selkeästi kahteen leiriin oikeisto–vasemmisto-akselilla, jonka jotkut ovat esittäneet politiikasta jo melkein pä kadonneen. Se tosiasia, että Naturan toteuttanut ympäristöministeri sattui olemaan vihreä, antoi kokoomukselle ja MTK:lle hyvän lyöntiasen puoluetta vastaan, kun taas vastaavasti Luonnonsuojeluliiton ministeriin kohdistaman arvostelun voidaan olettaa samasta syystä lieventyneen. On tietysti pelkkää spekulointia – joskin mielenkiintoista sellaista – pohtia, millainen Naturan toteutus olisi ollut, jos ympäristöministerinä olisi ollut esimerkiksi kokoomuksen Sirpa Pietikäinen, joka edelsi tehtävässä Pekka Haavistoa.

Kesällä 1998 näyttää siltä, että Naturan ympärillä käyty poliittinen kiista natisuttaa hallitusta sisältäpäin, kun pääministeri Paavo Lipponenkin katsoo aiheelliseksi toppuutella poliitikkojen ”kesäteatteria”, jota varsinkin kokoomuslaiset näkyvästi harrastavat. Täytyy toisaalta muistaa, että kiista tarjosi kaikille puolueille mahdollisuuden profiloitua omille kohdeyleisöilleen ja antaa epämääräisiä lupauksia, jotka olivat tarkoituksenmukaisia oman kannattajakunnan vakuuttamiseksi. Loppukesästä 1998 argumentoinnin teki lisäksi turvalliseksi se, että asiasta oli periaatteessa jo päästy poliittiseen sopuun, ja vain nuijankopautus valtioneuvostossa puuttui. Samoihin ai-

koihin puolueet käynnistelivät kampanjoitaan seuraavan kevään eduskuntavaaleihin. Kun päätös lopulta saatiin aikaiseksi, kaikkien kiistan toimijoiden, myös kokoomuksen, piti selittää kompromissina syntynyt lopputulos yleisölleen ”meidän” voitonamme.

Kokoomus yrittää pyristellä irti Natura-päätöksen vastuusta vielä viikkoa ennen valtioneuvoston lopullista Natura-päätöstä. Puolueen eduskuntaryhmän kesäkokouksessa puheenjohtaja Sauli Niinistö kuvaa Naturaa ”farssinomaiseksi näytelmäksi” ja perää vastauksia korvauskysymyksiin ja oikeusturvaan. Niinistön mukaan kokoomus ei aio Naturan myötä olla mukana sosialisointitoimissa. ”Yksityiselle yhteisestä hyvästä tulevat menetykset on korvattava. Yksityisen oikeudet on turvattava”, Niinistö vaatii. (HS 11.8.1998.) Tulevaisuutta koskeva ennustus eroaa poliittisesta lupauksesta siten, että ennustus koskee asiaintilaa, josta lupaa ei sitoudu vastaamaan tai sitoutuu vastaamaan vain joiltakin osin. Poliitikko voi esimerkiksi luvata, että verotus kevenee, mikäli jotkut edellytykset, esimerkiksi puolueen vaalivoitto toteutuu. Poliitikko voi näin henkilökohtaisesti ottaa vastuulleen toimimisen lupauksen mukaisesti, mutta hän ei voi varsinaisesti luvata tulevaa asiaintilaa, koska sen toteutuminen riippuu monista muistakin tekijöistä kuin hänen omasta käyttäytymisestään. (Paastela 1995, 90–92.)

Niinistö myös torjuu pääministeri Paavo Lipposen esittämän kritiikin, jonka mukaan demareiden ja kokoomuksen Natura-linjausten välillä ”ei pitäisi olla erityisiä aineksia ylimääräiselle draamalle, vaikka kesäteatterikausi vielä onkin meneillään” (HS 11.8.1998). Kokoomus yrittää lakaista maton alle sen tosiasian, että Natura-ministerityöryhmässä oli alusta asti mukana kokoomuslainen ministeri, vieläpä oikeusministeri, alussa Kari Häkämies, sittemmin Jussi Järventaus.

Loppumetreillä hallituksessa käyty kiistely Naturasta ei Niinistön mukaan ole mitään teatteria, vaikka viime vaiheet ovat vaikuttaneet farssinomaiselta näytelmältä.

– Kyseessä ei ole Laulu tulipunaisesta kukasta eikä mikään muukaan kesäteatterikappale, Niinistö heitti Paavo Lipposen (SDP) suuntaan.

Lipponen on nähnyt Natura-keskustelussa näyttämötaiteen piirteitä. Niinistön sanoma upposi sosialisointia luonnonsuojelun nimissä kammoksuviin kansanedustajiin. (Verkkouutiset 10.8.1997.)

6. Kompromissiratkaisu ja jälkipelit

6.1. Ympäristöministeriö: sovittelevaa selittelyä

Natura-kiistan toimijat yrittävät selittää prosessin lopputuloksen yleisöilleen parhain päin, vaikka valtioneuvoston päätös verkostoehdotuksesta on lopulta kaikkien kannalta kompromissi. Edelmanin mukaan uskomukset toimijoiden onnistumisista ja epäonnistumisista ovat konstruktioita, sillä nekin riippuvat tulkinnasta ja asioiden ideologisesta määrittelystä. Poliittisen toimijan tekojen arvioiminen ei ole yhtä yksinkertaista kuin esimerkiksi putkimiehen työn arvioiminen sen perusteella, vuotaako hana vielä. Toimijat pyrkivät näyttämään yleisölle, että he menestyivät, ja heidän vastustajansa pyrkivät näyttämään, että he epäonnistuivat. Toimijat yrittävät vaikuttaa yleisön tulkintoihin esittämällä, mitkä havainnot tapahtumien kulusta pitävät paikkaansa ja mitkä ovat irrelevantteja. Käsitykset voitosta ja tappiosta ovat Edelmanin mukaan kaikkein keinotekoisimpien poliittisten konstruktioiden joukossa, mutta niitä ei useinkaan tunnisteta keinotekoisiksi. Kyse onkin siitä, mitä tapahtumia ja toimia korostetaan ja mitä jätetään huomiotta, sillä jokainen akti tuo mukanaan ketjun tapahtumia, jotka auttavat joitain ihmisiä ja vahingoittavat toisia. (Edelman 1988, 40–43)

Heinäkuussa 1998 Natura-ministerityöryhmä, ”Pekka Haaviston luontokoulu”, pääsee vihdoinkin sopuun verkostoon ehdotettavista alueista. Virallinen päätös kopautetaan valtioneuvoston pöytäan 20. elokuuta. Työryhmä pienentää 748:aa aluetta ja poistaa ehdotuksesta kokonaan 42 aluetta, mutta 94-prosenttisesti ehdotus on sama kuin alkuperäinen Natura-esitys, josta on taisteltu julkisuudessa jo pitkälti kolmatta vuotta. Lokakuussa oikeuskansleri antaa hänelle tehdyistä kanteluista päätöksen, jonka mukaan ympäristöviranomaisten olisi pitänyt panostaa enemmän Naturan kuulemisaineiston selkeään esittämiseen ja kiinnittää huomiota asiakirjojen julkisuutta koskevien säännösten huolelliseen noudattamiseen. Ehdotuksesta tehdään loppuvuodesta 1998 korkeimpaan hallinto-oikeuteen yli 1600 valitusta, joiden takana on MTK:n ja luonnonsuojelujärjestöjen lisäksi yli 5 000 yksityishenkilöä, lähinnä maa- ja vesialueiden omistajia. KHO saa käsittelyurakkansa päätökseen kesäkuussa 2000. Lopputulos on lähes kaikkien valitusten hylkääminen.

Kun poliittinen päätös on vihdoinkin saatu aikaiseksi, ympäristöministeriön tyyli muuttuu sovitteluvammaksi ja virkamiesten hyvää tahtoa ja yhteistyöhalukkuutta vakuuttelevaksi. Esitys ei enää olekaan virkamiesten käsissä, vaan tästä eteenpäin ratkaisut tekee ja vastuun kantaa KHO, toki ympäristöhallinnon perustelut ja vastineet saatuaan. YM:n tiedotteissa vakuutetaan, että korvauskysymyksistä päästään kyllä sopuun maanomistajien kanssa, kunhan käytännön toteutuksesta aletaan neuvotella. Tiedotukseen ja kommunikointiin kohdistuvaa kritiikkiä torjutaan korostamalla, että luonnonsuojelun ”toteuttamisessa ollaan yhteydessä maanomistajaan” ja että ”toteuttamistapa ei sido maanomistajaa, vaan hänen aloitteestaan voidaan päättää luonnonarvojen suojelusta muillakin keinoilla” (YM-tiedote 20.8.1998). Avoimuuteen vakuutetaan nyt kiinnitettävän erityistä huomiota. Ministeriö perustaa jälleen palvelevan puhelimen siksi aikaa, kun lopullinen Natura-ehdotus on esillä kunnissa, alueellisissa ympäristökeskuksissa ja ympäristöministeriössä.

Kun Naturasta nyt on päästy poliittiseen sopuun, tästä eteenpäin Natura on YM:n tulkinnan mukaan virkamiesten ja maanomistajien yhteinen, kansallinen projekti. Ympäristö-lehden (8/1998, 12–13) artikkelissa todetaan jo otsikossa, että ”Naturan luontotyyppejä suomalaistettiin”. Lehden mukaan keskieurooppalaisen suojeluajattelun siirto ei olisikaan tapahtunut Suomeen aivan sellaisenaan, vaan luontotyyppien ja alueiden valinnassa olisi käytetty paljonkin tulkintaa ja kansallista harkintaa. Luonnonsuojelun kerrotaan nyt Naturan myötä tulleen ”läheemmäksi kansalaisia”. Kimmo Saaristo (2000, 136–137) pitää yhtenä Naturan suurimmista virheistä sitä, että ympäristöhallinto ei yrittänyt saada aikaan kasvokkaista vuorovaikutusta ja aktiivista persoonaluottamusta maanomistajien keskuudessa, vaan luuli, että asiantuntijarooli tuo automaattisesti mukanaan passiivisen luottamuksen. YM yrittääkin paikata puutetta jälkikäteen puhumalla kansalaisia lähellä olevasta suojeluohjelmasta. Tärkeintä kuitenkin on, että ”päätös parantaa huomattavasti luonnonsuojelun tilannetta Suomessa” (HS 26.8.1998), vaikka Natura-verkosto onkin 97-prosenttisesti vanhojen suojeluohjelmien aluerajausten mukainen.

Pekka Haavisto luonnehtii tehtyä päätöstä tärkeäksi virstanpylvääksi pohjoisen havumetsäluonnon luontotyyppien ja lajien suojelussa Suomessa. Natura 2000 -verkostoehdotuksen laatiminen on Haaviston mukaan ollut vertaansa vailla oleva työtehtävä. Natura-prosessi on Haaviston mukaan kasvattanut ympäristöhallinnon kykyä palvella erilaisia asiakkaita. ”Naturan yhteydessä

järjestettiin ensimmäistä kertaa laaja kansalaisten kuuleminen luonnonsuojelua koskevista ratkaisuista”, Haavisto sanoo. (YM-tiedote 20.8.1998.)

Natura-konfliktia erityisesti Pohjois-Satakunnassa tutkineen Juha Hiedanpään (2000) mielestä olisi harhaanjohtavaa väittää, että metsätalouden ja luonnonsuojelun ristiriidat johtuisivat pelkästään metsänomistajien taloudellisesta ahneudesta tai ympäristöviranomaisten vallantahdosta, korporatiivisesta hallintojärjestelmästä, maa- ja metsätaloussektorin voimakkaasta intressipolitiikasta tai ympäristöviranomaisten suunnittelurutiinien vanhakantaisuudesta. Ongelmat ovat paljon syvemmällä suomalaisessa yhteiskunnassa, metsätaloudessa ja hallintokulttuurissa, ja muutokset tapahtuvat hitaasti. (Mt., 176.) Yksi tämän hallintokulttuurin piirre on, että ympäristöviranomaisten mielestä Natura-tiedotuksessa riitti alun perin lain määräämä asiakirjajulkisuus, joka toteutui laittamalla aluerajausehdotukset nähtäville kuntien ja ympäristökeskusten ilmoitustauluille. Asiakirjajulkisuuden periaate sulkee kuitenkin pois kaiken suoran kommunikoinnin. (Saaristo 2000, 129.) Vaikka tiedotus täytti lain vähimmäisvaatimukset, se ei antanut maanomistajille mahdollisuutta keskustella viranomaisten kanssa henkilökohtaisesti. Saariston mielestä Natura-keskustelu osoittaa, että professionaalinen asiantuntemus ei pysty saavuttamaan hyväksyntää, jos se ei kykene kommunikatiiviseen suhteeseen. Tieto jää irrallisiksi faktoiksi ja sitä kautta luonnonsuojeluohjelman perustelut ontuviksi. (Mt., 117.)

Viranomaisena ympäristöministeriön on toimittava siten, että se vaikuttaisi puolueettomalta hallintoviranomaiselta, mikä ei tarkoita, että sen tyyliin ei voisi kuulua suostuttelevia piirteitä. Tämä ei myöskään tarkoita sitä, etteivätkö vastustajat voisi politisoida objektiiviselta vaikuttavaa byrokraattista toimenpidettä – senhän Natura ainakin viimeistään osoitti konkreettisesti. Luonnonsuojelujohtaja Ilkka Heikkisen mielestä ”on kehitettävä toimintoja, jotka tuovat luonnon ja maisemansuojelun lähemmäksi kansalaisia. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota yhteistyösuhteeseen maa- ja metsätalouden harjoittajien kanssa” (HS 26.11.1998). Yhteiskuntarauhan takaamiseksi on tarpeen tehdä kompromisseja tulevaisuudessakin, mutta seuraavassa kiistassa YM osaa jo ehkä kommunikoida hallintotoimenpiteidensä kohteiden kanssa ja vedota argumentoinnissaan tehokkaampiin lokuksiin, ainakin jos on Heikkisen Vieraskynä-kirjoitusta uskominen:

Takavuosina käytettiin luonnonsuojelua koskevissa pohdinnoissa käsitettä ”sosiaalinen luonnonsuojelu”, jolla tarkoitettiin luonnonsuojelun tarjoamia hyvinvointipalveluja, kuten luonnon virkistyskäyttöä, luonto-opetusta ja matkailua. Viime aikoina kärjistyneet mielipideasetelmat osoittavat, että käsitettä on syytä elvyttää. Pelkät luonnontieteelliset perusteet eivät synnytä asian vaatimaa myötätuntoa. (HS 26.8.1998.)

Kaikista vastoinkäymisistä huolimatta YM tulkitsee Natura menestykseksi ja onnistumiseksi, joka merkitsee Suomen luonnonsuojelutilanteen paranemista. YM ei missään vaiheessa kyseenalaista sitä, etteikö se olisi ollut koko ajan oikeassa päämääränsä ja sen perustelujen suhteen, vain keinoissa ja toteuttamistavassa olisi ollut parantamisen varaa. Oikeassa olemisen eetos ja logoksen korostaminen kuvastavat ohjelman toteuttamiseen alusta asti liitettyä vaihtoehdottomuutta. Tarkoitus pyhittää keinot -tyyppistä ajattelua ei kuitenkaan ole YM:n teksteistä luettavissa. Saaristo (2000) esittää ratkaisuksi Naturan kaltaisiin konflikteihin avointa asiantuntijuutta, joka on lähtökohtaisesti pikemminkin paikallista kuin universaalia. Ekspertiisin muotoja ei voisi lyödä lukkoon etukäteen, eikä sitä voisi johtaa suoraan tietystä ammatista, koulutuksesta tai asemasta. Asiantuntijuuden tulisi olla myös sidottu tiettyyn tilanteeseen ja spesifiin ongelmaan. Asiantuntijuus rakentuu julkisuuden, kommunikaation ja luottamuksen varaan, ja yksittäinen asiantuntija on asiantuntija vain tietystä julkisuudessa. Hänen pitää kommunikoida siten, että hänen asemansa asiantuntijana tulee hyväksytyksi. Oleellista ei silloin aina ole tieto, vaan myös retoriset ja muut vaikuttamiskeinot. Lopulta yleisö ratkaisee ja päättää, luottaako se puhujaan vai ei ja onko kyseessä asiantuntija vai ei. (Mt., 148.) Natura-kiistassa ainakin äänekkäimmän, MTK:n kannattajista koostuvan, yleisön tuomio oli melko selvä: ympäristöhallintoa ei hyväksytty asiantuntijaksi, jolloin sen kaikki toiminta kyettiin kyseenalaistamaan.

6.2. Luonnonsuojeluliitto: voittoja suhteellistavaa tulkintaa

Politiikassa kaikki saavutukset ovat siis tilapäisiä, ehdollisia ja katoavaisia. Toimija voi suunnata omaa toimintaansa, mutta ei hallita tilannetta, jossa toimitaan, koska ”lopputulokseen” vaikuttavat myös toiset toimijat. Seurauksia on mahdotonta ennakoita ja kontrolloida, ja politiikassa tulokset ovatkin aina suhteellisia. Tämä suhteellisuus mahdollistaa tapahtumien tulkittamisen toimijan omia tarkoituksia tukeviksi. Ehkä selkeimmin itselleen parhain päin Natura-prosessin yrittää kääntää Luonnonsuojeluliitto. Esimerkiksi Suomen Luonto -lehdessä (10/98, 59) Natura-ehdotuksen

valmistuminen on vinjetin ”Luonnonsuojelun voittoja” alla. Natura kaikkineen pidetään luonnonsuojelun ja siten myös SLL:n voittona. Ohjelma ”kokoaa yhteen Suomen luonnonsuojelun ja myös Luonnonsuojeluliiton 60-vuotisen historian suurimmat saavutukset” ja ”koostuu 1457 pienestä voitosta” (mt.). Samalla SLL tuntuu vetävän yhtäläisyysmerkit itsensä ja luonnonsuojelun välille: omasta mielestään järjestö on ainoana toiminut pyyteettömästi luonnon puolesta vaivojaan säästämättä. Vaikka Natura tulkitaan edistysmetaforalla, myös SLL valittaa ohjelmasta KHO:een, koska sen mielestä EU:n suojelutavoitteet eivät tämänlaajuisessa esityksessä täyty. Naturan ulkopuolelle jätetyistä alueista tärkein valitus koskee Kemihäärän soita eli Vuotoksen aluetta (Luonnonsuojelija 9/1998, 3), joka on yksi suomalaisen luonnonsuojelun jo vuosikymmeniä jatkuneista kiistakysymyksistä.

Valitessaan valitustien KHO:een SLL omaksuu yhden MTK:n keskeisistä toimintatavoista, jota liitto on koko kiistan ajan arvostellut. Poliittisissa kiistoissa toimijat reagoivat toistensa tyyleihän ja toimintaan, ja niinpä onkin luonnollista, että käytetyt keinot samankaltaistuvat matkan varrella. SLL haluaa kuitenkin erotukseksi MTK:n valitustehtailusta korostaa, että liiton valitukset eivät hidasta EU:n Natura-käsittelyä tai rahaa tuovia Life-hankkeita, koska valitukset koskevat vain valtioneuvoston päätöksestä pois jätettyjä kohteita (Luonnonsuojelija 9/1998, 3). SLL:n takia Suomi ei siis voi joutua EU:n epäsuosioon, päinvastoin: ehdotus olisi yhteisöoikeuden mukainen vasta sitten, jos lisäalueet toteutuisivat. Jälleen kerran korostuu SLL:n paremmuus niin ympäristöhallintoon kuin Naturan vastustajiinkin verrattuna. Luonnonsuojeluliiton mielestä poliitikot onnistuivat vesittämään Natura-esityksen ministerityöryhmässä. Vesittämistä perustellaan ennen kaikkea kvantifioivalla strategialla ja vedotaan kvantitatiivisiin lokuksiin luettelemalla lukuja, joilla todistellaan, miten paljon esitystä loppujen lopuksi jouduttiin karsimaan.

Poliittisen käsittelyn päätyminen ministerityöryhmässä oli Naturalle tärkeä edistysaskel, koska poliitikkojen käsissä esitys vain huononi. Natura-ohjelman piti direktiivien mukaan laatia vain luonnontieteellisin eikä poliittisin perustein. Yli vuoden kestäneen ministerityöryhmän työkentelyn aikana ympäristöministeriön alkuperäinen esitys supistui yli 300 000 hehtaaria eli 6 prosenttia. Uusista yksityismaista poistettiin puolet. (Luonnonsuojelija 7/1998, 12.)

Nyt SLL:n vihollisia ovatkin siis poliitikot, eivät enää ympäristöministeriön virkamiehet, jotka tosin ovat taipuneet kompromisseihin, tosin kuin SLL:n mielestä olisi

pitänyt. SLL yltyy jopa kiittelemään viranomaisia, mutta tekee samalla selväksi, että ei voi olla täysin tyytyväinen YM:n toimintaan. Myös viranomaisia kohtaan kiistan kuluessa esitetty arvostelu on edelleen pystyttävä perustelemaan yleisölle, jotta yleisön oppositioasemaan ja ”todelliseen” asiantuntijuuteen perustuva identiteetti säilyisi. YM hyvänä vihollisena ja positiivisena Toisena on edelleen käyttökelpoinen. Konttisen (1999) mukaan SLL:n arvovalta ja lähes horjuttamaton asema vapaaehtoisen luonnonsuojelun kentällä viittaa siihen, että järjestö on hankkinut ja saanut yhteiskunnassa jopa eräänlaisen puolivirallisen aseman. Oikeutus liiton toiminnalle tunnustetaan, ja se nauttii laajaa yhteiskunnallista arvostusta ja hyväksyntää. (Mt., 199–200.) Ehkäpä Luonnonsuojeluliittoa voitaisiinkin ainakin valtakunnan tasolla pitää eräänlaisena puolivirallisena piikkinä ympäristöviranomaisten lihassa: kutsuessaan SLL:n luonnonsuojelijoiden edustajana suunnittelutyöhön virkamiehet tietävät ennalta joutuvansa kohtaamaan kritiikkiä, mutta samaan aikaan voivat luottaa siihen, että kritiikki on rakentavaa, koska osapuolet ovat ikään kuin samalla puolella. Ainaakaan Natura-aineiston perusteella SLL:n vakiintunut asema ei ole este viranomaisten arvostelulle.

Erityinen kiitos kuuluu ympäristöministeri Pekka Haavistolle, hänen avustajilleen sekä ympäristöhallinnon virkamiehille niin ympäristöministeriössä, alueellisissa ympäristökeskuksissa kuin Suomen ympäristökeskuksessa, Metsäntutkimuslaitoksessa ja Metsähallituksen luonnonsuojelussakin. [...] Emme koskaan saa tietää, millainen lopputulos olisi ollut, jos YM olisi taistellut ministerityöryhmässä tinkimättä alennustarjoustaan itse valmiiksi. (Luonnonsuojelija 8/1998, 15).

SLL pyrkii edelleen vakuuttamaan hyvää tahtoaan maaseudun asukkaita kohtaan korostamalla, että ”Natura-päätös on erityisen tärkeä maanomistajille, jotka ovat odottaneet ratkaisua suojelukorvauksista jopa vuosia” (Luonnonsuojelija 7/1998, 12). Luonnonsuojelija-lehdessä (9/1998, 12) opastetaan maanomistajia vaihe vaiheelta, miten EU:lta saadaan rahat pois. ”Nyt euroja mankumaan”, lehti kehottaa ja huomauttaa, että ”Suomella on hyvät mahdollisuudet hyötyä Naturasta muita maita enemmän”. Euroopan unioniin kohdistuva epäluulo pyritään muuntamaan maanomistajien mielissä hyödyn maksimoimiseksi: kun Natura nyt kerran toteutetaan, miksi emme saman tien rahastaisi sillä EU:ta. Maaseudun asukkaiden ajatusmaailman tunteminen kertoo myös siitä, että maaseutukunnissa asuvien SLL:n kannattajien identiteetissä on todennäköisesti paljon vaikutteita maanviljelijäväestöltä, koska ym-

päröivä elinpiiri väistämättä vaikuttaa yksilön ja ryhmän maailmankuvaan. Konttisen (1999, 206) mukaan SLL:n paikallisryhmien kohdalla ei voikaan puhua samanlaisista identiteettiryhmistä kuin esimerkiksi nuorten eläinoikeusryhmät tai feministiset tiedotusryhmät, vaan ympäristöyhdistysten aktivistit ja jäsenet edustavat suurempaa kirjavuutta.

Vaikka YM:n virkamiehet ja poliitikot ovatkin SLL:n näkemyksen mukaan melkein onnistuneet tuhoamaan Naturan, urakan todetaan kuitenkin olleen vaivan arvoinen, koska suojeluun tuli ”monta sellaista luontotyyppiä, joilla ei ollut aiemmin kotimaista suojelusuunnitelmaa” ja ”lähes kaikki kuumimmatkin kiistakohteet saatiin mukaan – ainakin osittain” (Luonnonsuojelija 8/1998, 15). SLL:n tulkinnan mukaan voitto se on pienikin voitto. SLL pysyttäytyy kiistan kuluessa varsin pitkälti samoissa lähtöasetelmissä, joissa se Naturan politisoinnin aloittikin. Logokseen ja asiantuntijuuteen vetoavasta eetoksesta ei hevin luovuta. Konttisen (1999) mukaan luonnonsuojeluliittolaisessa ajattelussa uskottavuuden mitta onkin rationaalinen ja tiedollinen argumentaatio sekä luontoa koskevien esteettisten näkökohtien tähdentäminen. Rationaalisuudesta ja kurinalaisuudesta luopuminen merkitsisi vapaaehtoista periksi antamista ja argumenteista luopumista vastustajan hyväksi. Suora toiminta on viimeinen keino, johon voidaan turvautua vasta, kun muut vaikuttamisen muodot, kuten valistus, koulutus ja kasvatus, ovat osoittautuneet turhiksi. (Mt., 155–156.)

Siinä missä MTK on vuosikymmenten ajan onnistunut säilyttämään asemansa maatalousväestön melkein pä ainoana puolestapuhujana, ympäristöliikkeen piiristä on jatkuvasti noussut uusia toimijoita, jotka ovat toimintatyylillään halunneet erottautua vanhoista toimijoista. Osittain kysymys lienee ns. sukupolvien välisestä kuilusta, mutta taustalla saattaa olla myös SLL:n edellä kuvattu vakaa ja vakiintunut asema yhteiskunnallisessa keskustelussa. MTK:lainen ajattelu pohjaa enemmän perinteisiin ja katsoo kaihoten menneisyyteen, mutta ympäristöliikkeen uudet toimijat ovat halunneet katsoa ennen kaikkea tulevaisuuteen ja kehittää tehokkaampia välineitä taistella sen puolesta. Vanha ja perinteikäs Luonnonsuojeluliitto on ikään kuin jätetty rauhaan uusilta tuuilta.

Konttisen mielestä Luonnonsuojeluliittoa ei välttämättä edes voi pitää uutena yhteiskunnallisena liikkeenä, vaan liitto ja sen yhdistykset kuuluvat kansalaisyhteiskunnan

sen osan ytimeen, joka rakentaa kansalaisuutta suomalaisen yhteiskunnan perinteistä kollektiivisen toiminnan koodia noudattaen. Keskeisin toiminnan normi on rationaalisen, tietoon perustuvan ja järjestäytyneen käyttäytymisen korostaminen. Virallista järjestystä kunnioitetaan, vaikka politiikan sisältöä ja poliittista valtaa pitäviä arvostellaan. Tärkeintä on uskottavuus yhteisön silmissä, ja sitä varotaan kaikin keinoin rikkomasta. Yksikin virhe saattaisi johtaa siihen, että toimintaryhmä leimautuu julkisuudessa epäluotettavaksi, ja tällaista asetta ei vastustajalle haluta antaa. Konttisen mielestä suuntautumista voi kutsua kulttuuriseksi koodiksi, joka periytyy suomalaiseen kulttuuriin kaukaa ja on syvälle juurtunut toimintamalli. Yhdistyksellisyyden ja valistukseen perustuvan toiminnan jatkuvuus perustuu Konttisen mukaan yleisemmin kansallisen kulttuurin jatkuvuuteen. (Konttinen 1999, 210–213.)

Konttisen näkemystä voidaan kritisoida ainakin kysymällä, tarkoittaako kansallisen perinteen jatkuminen sitä, että SLL:n olisi mahdoton uusiutua ja muuttaa toiminnan repertuaarejaan. Myös MTK on nimittäin mitä vahvimmissa määrin osa kansallista kulttuuriamme, mutta järjestö on pitkistä perinteistään huolimatta onnistunut kana-voimaan maaseudun murrokseen liittyvän epävarmuuden omaksi kannatukseksi, ja sen sijaan, että maatalousyrittäjien etuja olisi ryhtynyt ajamaan kilpailevia järjestöjä, toiminnan repertuaarit ovat alkaneet muuttua MTK:n sisällä. Konttinen nostaa rationaalisen toiminnan mallin taustatekijäksi yhdistyksellisyyden perinteen, jonka puolestaan Maffesoli (1995) uskoo vähitellen korvautuvan yhteisöllisyydellä. Ehkä SLL:n tietty kyvyttömyys luoda laajaa yhteisöllisyyttä myyttiseen menneisyyteen vedoten on avain sen ymmärtämiseen, miksi ympäristöliikkeen nuorempi polvi on halunnut erottautua perinteisestä ”koijärveläisestä” instituutiosta. Onkin mielenkiintoista, miten MTK on onnistunut pitämään kannattajansa kaikki nämä vuosikymmenet, vaikka sen kohdeyleisön joukossa on varmasti ryhmiä, joiden intressit poikkeavat toisistaan huomattavastikin. Silti yhteinen maaseudun myytti on pystynyt pitämään rivit yhtenäisenä. Toisaalta ympäristöliikehdintä on leimallisesti nuorison liikehdintää, kun taas maatalousyrittäjien joukossa nuoret alkavat olla harvinaisempi näky.

6.3. MTK: huonon hallinnon uhri

Toimijan on oman kannatuksensa takia tärkeää selittää tapahtumat itselleen parhain päin. MTK on tyytymätön valtioneuvoston päätökseen verkostoehdotuksesta, mutta korostaa julkisuudessa kannattajilleen, että ainakaan MTK:n toiminnan takia Natura-prosessi ei mennyt pieleen. Puheenjohtaja Esa Härmälän mukaan ”MTK on saanut vastakaikua vaatimuksilleen parantaa maanomistajan oikeusturvaa ja varmistaa korvaukset, oli suojelun perustana mikä laki tahansa” (MT 15.8.1998). MTK:n mukaan ympäristöministeriön ”huono hallintokulttuuri” ja EY-oikeuden pelko ovat kuitenkin johtaneet siihen, että Naturan valmistelu on tehty huonosti, ja hallitus sysää nyt vastuun kiistanalaisten kohteiden päätöksistä tuomioistuimen päätettäväksi sen sijaan, että valmistelisi koko ohjelman uudelleen, kuten MTK vaatii. Viikkoa ennen valtioneuvoston lopullista verkostopäätöstä MTK vaatii hallitusta päättämään Naturasta kahdessa osassa ja uhkailee, että ”muutoin Natura johtaa vuosikymmeniä kestäviin oikeustaisteluihin” (MT 13.8.1998).

Oikeustaistelulla uhkaaminen on hyvä esimerkki MTK:n argumentaatiolle ominaisesta itsetarkoituksellisesta vastustamisen intentiosta, joka tuntuu välillä epätoivoiselta uhittelulta vahvemman osapuolen edessä. Jatkuva vastaan pullikoiminen antaa vaikutelman, että MTK metelöi vain metelöimisen takia, vaikka tietää loppujen lopuksi joutuvansa taipumaan. Hebdigen (1979) mukaan hegemoniaan nähden altavastaajina olevat ryhmät tai alakulttuurit pitävätkin yhteiskunnassa ”meteliä” (noise) sekaantumalla vallalla olevaan järjestykseen. Tämä näkyy myös tavassa, jolla tapahtumat esittäytyvät mediassa. Alakulttuurit tarjoavat metaforan mahdolliselle anarkialle ”tuolla ulkona”, mutta aiheuttavat myös semanttista epäjärjestyttä vallitseviin kielellisiin ja ideologisiin kategorioihin. Ne ilmaisevat kiellettyjä sisältöjä kielletyissä muodoissa. (Mt., 90–91.) Erityisesti vasta-asiantuntijat tarvitsevat tiedotusvälineitä päästäkseen paremmin esille. Näyttävä tempaus saattaa olla päänavaaja, jonka jälkeen kuullaan argumentit. Vasta-asiantuntijat haluavat haastaa institutionaalisten toimijoiden asiantuntemuksen yleisön edessä, jolloin sanomaa voidaan yrittää säädellä omista lähtökohdista ja tuoda keskusteluun omasta näkökulmasta olennaisia seikkoja. Tulkintavallalla voidaan korostaa omaa asiantuntemusta, jolloin vastapuoli saadaan näyttämään vähintäänkin epäilyttävältä. Keski-vertolehdenlukijan on vaikea erottaa toisistaan ”oikeat” ja ”väärät” asiantuntijat. Julkisuus onkin välttämätöntä kaikille asiantuntijoille, etenkin vasta-asiantuntijoille. (Saaristo 2000, 122–123.)

Härmälän kannanotoissa näkyy myös vastaaminen vastustajien syytöksiin siitä, että MTK on tietoisesti masinoinut valtavan valituskampanjan ja hidastanut siten väistämätöntä Natura-prosessia. Samaan aikaan kun MTK vakuuttaa omille kannattajilleen taistelleensa heidän kanssaan samassa rintamassa, järjestö haluaa muiden toimijoiden silmissä vähätellä osuuttaan valitusten määrään. MTK:n tulkinnan mukaan valitusten määrä johtuu huonosta hallinnosta, ei järjestön omasta agitoinnista. ”MTK ei kehota eikä kiellä tekemästä valituksia. Ei kenenkään kannata turhasta valittaa. Jos maanomistaja on valtioneuvoston päätökseen tyytymätön, järjestö kyllä antaa valituksen tekijälle juridista apua”, Härmälä sanoo (MT 15.8.1998). Kimmo Saaristo (2000, 100–101) on Härmälän kanssa samoilla linjoilla eikä halua nähdä valtavaa Natura-valitusten määrää seurauksena yksinomaan MTK:n onnistuneesta operaatiosta. Saaristo huomauttaa, että maanomistajat eivät ole vain järjestönsä talutusnuorassa kulkevia, omaan ajatteluun kykenemättömiä ihmisiä, jotka valittavat vain siksi, että joku niin käskää.

Näin varmasti onkin. On mahdotonta osoittaa, että valitukset olisivat suoraa seurausta juuri MTK:n toiminnasta. Tämän työn kannalta olennaista onkin se tyyli, jolla MTK *pyrki* tekemään Naturasta kiistanalaisen ja saamaan yleisössä aikaan toimintalttiutta, joka ilmeni paitsi tuhansina valituksina, myös uudentyyppisenä suorana toimintana, kuten Karvialla ja myöhemmin Helsingin EU-huippukokouksen mielenosoituksessa. Toisaalta vaikutelmaa valitustehtailuun yllyttämisestä on vaikea välttää, kun Natura-päätöksen jälkeen Maaseudun tulevaisuudessa opastetaan taas yksityiskohtaisesti, miten valitus tehdään, ja MTK:n lakimiehet neuvovat valittajia myös palvelevassa puhelimesta. MTK valittaa KHO:een myös järjestönä, koska sen mielestä valtioneuvoston päätös on yksityismaiden osalta kumottava lain vastaisena, eikä päätös vastaa Suomen lain tai Eurooppa-oikeuden vaatimuksia (MT 15.10.1998).

MTK katsoo että valtioneuvoston tekemä Natura 2000 -päätös on

1. Lainvastainen, koska päätös ei perustu riittävään tosiseikkojen selvitykseen ja yksilöintiin eikä yhteisöoikeuden noudattamiseen.
2. Hallitusmuodon 5 §:n yhdenmukaisuussäännöksen vastainen, koska osasta kohteita on mahdollisuus saada korvausta ja osasta ei, sekä 12 §:n omaisuudensuojasäännöksen vastainen, koska suuri osa suojelusta on korvauksetonta.

MTK vaatii, että korkein hallinto-oikeus kumoaa valtioneuvoston Natura 2000 -päätöksen yksityisessä omistuksessa olevien alueiden osalta lainvastaisena. (MTK-tiedote 14.10.1998.)

MTK:n argumentoinnista kuvastuu pettymys porvaripuolueiden poliitikkoihin, jotka eivät näkyvästä politikoinnistaan huolimatta sittenkään riittävän kokonaisvaltaisesti ottaneet maanomistajien huolia harteilleen. MTK:n mielestä ”poliittiset päätöksentekijät eivät pystyneet ratkaisemaan Natura-ongelmia” (MT:n pääkirjoitus 17.10.1998) ja ”ympäristöhallinnon valitsema linja pakottaa maanomistajat itse hakemaan oikeutta korkeimmalta hallinto-oikeudelta” (MT 22.8.1998). Järjestelmän todetaan pettäneen maanomistajat, mutta poliitikkoja kohdellaan arvostelussa kuitenkin lempeämmin kuin ympäristöhallintoa. MTK:n mielestä joku on kuitenkin saatava vastuuseen tästä maaseutuun ja yksityisomaisuuteen kohdistuneesta rikoksesta.

Kun Suomeen saatiin maailman ensimmäinen vihreästä puolueesta tullut ympäristöministeri, harva saattoi uskoa, että valinta oli onnettomuus luonnonsuojelupolitiikalle. Maaseudulla, siis siellä, missä luontokin on, usko harjoitettuun luonnonsuojelupolitiikkaan on mennyt totaalisti. [...] Jonkun on ympäristöhallinnossa otettava vastuu Naturasta. Kun näyttää, että poliittista vastuuta siitä ei ota kukaan, vastuun kantavat Natura-valmistelun tehneet virkamiehet. (MT:n pääkirjoitus 18.8.1998.)

MTK haluaa korostaa omaa rooliaan Natura-kiistan sankarina, joka ”on pysynyt Natura-asiassa maanomistajien rinnalla loppuun asti” (MT:n pääkirjoitus 17.10.1998). Kansalaisia kiitellään ”aktiivisuudesta Naturan kohtuuttomuuksien korjaamiseksi” (MT 22.8.1998). Vielä ei ole kuitenkaan syytä luovuttaa, vaan on otettava oikeus omiin käsiin valittamalla ohjelmasta vielä tuomioistuimeenkin. Näin pyritään luomaan tunne siitä, että taistelurintama on ollut yhteinen, ja siinä on pysytty loppuun saakka. MTK:n mielestä valitusten runsas määrä on seurausta huonosta hallinnosta ja valmistelusta, ei esimerkiksi MTK:n masinoimasta tehtailusta. Valitukset näyttävät MTK:n mielestä toteen sen, mitä järjestö on jo ennen ohjelman valmistelun aloittamista korostanut: ympäristöhallinnon taitamattomuutta. Luonnonsuojelulain nojalla toteutettu kuuleminen ei MTK:n mielestä ollut oikeanlainen, koska ”valitusten käsittely ei ole kuulemista” (MT 22.10.1998).

Samansuuntaiseen johtopäätökseen päätyi Hiedanpää (2000, 170) Karvian nälkälakkoepisodia tutkiessaan. Karvialla hallinnollinen ehdotus Natura-alueista tulkittiin ongelmaksi, jonka nähtiin uhkaavan totuttuja ajattelu- ja toimintatapoja maanomistajien oikeuksista ja vapauksista. Paikalliset katsoivat, että ympäristöviranomaisilla ei ollut oikeutta ehdottaa sitä, mitä he ehdottivat tai ainakaan siten, miten he sitä ehdot-

tivat. Maanomistajat kyseenalaistivat sekä sisällöllisen että menettelytapaan liittyvän oikeuden. Hiedanpää on siis samoilla linjoilla kuin Saaristo, joka tulkitsi Naturan epäonnistumisen johtuvan ennen kaikkea erilaisten asiantuntijuuskäsitysten kohtamattomuudesta. MTK onkin mielestään ollut alusta asti oikeassa, ja sillä on nyt varaa kertoa ympäristöhallinnolle, miten viranomaisen olisi pitänyt toimia.

MTK:n argumentoinnissa korostuu koko ajan ympäristöviranomaisten syyttäminen salailusta. Onkin melko huvittavaa huomata, että johtaja Markku Tornberg arvelee Maaseudun tulevaisuudessa (29.12.1998) maanomistajien nousseen Naturaan vastaan erityisesti siksi, että ohjelmaa valmisteltiin salaillen ja että ympäristökeskukset pihtasivat tietoja ympäristöministeriön käskystä. Jos tämä todella oli maanomistajien kapinan tärkein yksittäinen selittäjä, sehän kertoo vain MTK:n onnistuneesta politisoinnista, johon johtajat voivat olla tyytyväisiä. MTK:n väitteet siitä, että maanomistajat eivät tienneet, mitä Natura merkitsee, tuntuvat melko hämmästyttäviltä suhteutettuna siihen Natura-kirjoitusten määrään, jonka pelkästään Maaseudun tulevaisuus on julkaissut. MTK tekee kieltämättä koko kiistan ajan parhaansa, että maanomistajilla olisi tietoa ainakin siitä, mistä Naturan kohdista kannattaa valittaa. Politisoinnin onnistumisesta kertoo myös yleisen mielipiteen kallistuminen maanomistajien puolelle rationaalisten ja kasvottomien ympäristövirkamiesten sijaan. Marraskuussa 1998 julkaistun EVA:n tutkimuksen mukaan 59 prosenttia suomalaisista katsoi Naturan loukkaavan maanomistajien oikeuksia. Maatalousyrittäjistä 86 prosenttia oli tätä mieltä, ja EU-kielteisistä vastaajista 79 prosenttia. (MT 19.11.1998.)

Ministeriötä vaivaa jonkinlainen maanomistajakammo. Sen virkakunnassa halutaan salailla maanomistajilta asioita, jotka heillä on oikeus tietää ja jotka heidän kuuluukin tietää, jotta luottamus hallintoon voisi säilyä. Naturasta esimerkiksi olisi selvitty vähäisemmin vaurioin ja pienemmällä tuskalla, jos maanomistajille olisi alunperin kerrottu, mitä kaikkea sen mukaisesta suojelusta seuraa. [...] Niin kauan kuin salaamisen henkistä hallinnointia jatketaan, maanomistajien luottamus viranomaisiin horjuu. (MT:n pääkirjoitus 5.11.1998).

Viimeistään EU-huippukokouksen yhteydessä järjestetty mielenosoitus, mutta sitä ennen myös maakuntien tupailloista julkisuuteen kantautuneet viestit viittaavat siihen, että ainakin osan maaseudun asukkaista on vallannut eräänlainen fanatismi suhteessa oman elinympäristön ja leivän turvaamiseen. Puolustustaistelun ydin ei ole rationaalisessa argumentoinnissa, vaan vahvasti tunneperäisessä toiminnassa, jonka

taustalla on aistittavissa turhautumista käytössä olleiden toimintakeinojen tehotto-
muuteen. Maffesoli (1995) onkin vakuuttunut siitä, että yhteiskunnassa pyrkii kehiti-
tymään heimollisuus, jonka osoituksia ovat uskonnollisen fanatismiin erilaiset muo-
dot, intellektuaalinen ja poliittinen ryhmäkuntaisuus, painostusryhmät ja erilaiset
korporativismin ilmenemistavat, hyväntekeväisyysyhdistykset ja solidaarisuuden
uudet muodot. Vallitsevaksi ei ole nousemassa objektiivinen ja rationalistinen maa-
ilmankuva. Syntymässä on affektiiviseen tartuntaan, tunteiden jakamiseen ja yhteisiin
emootioihin osallistumiseen perustuva massasubjektiviteetti. Ilmassa on Maffesolin
mukaan fanatismia. Toisin kuin puhtaalla älyllisyydellä, affekteilla on tarve siirtyä
toimintaan tässä ja nyt, niiden täytyy ilmetä, näyttäytyä ja saada muoto. Samoin kuin
uskonto on vaillinainen ilman rituaalejaan. (Mt., 169–170.)

Tässä ja nyt -henki tukee myös edellä mainittua ajattelutapaa, jonka mukaan tulevai-
suuteen liitetään vain huonoja asioita, kun taas takana on loistava, osin imaginaarinen
menneisyys. Jos tulevaisuuden katsotaan sisältävän vain yhä enemmän epävarmuutta,
on ymmärrettävää, että maaseudun asukkaiden turhautuminen kanavoituu jopa fa-
naattiseksi toiminnaksi tässä ja nyt, kun vallalla on vahva uskomus, että huomiselta
ei kuitenkaan ole odotettavissa mitään juurikaan parempaa.

6.4. Kokoomus: yksilön oikeusturvan pelastaja

Natura-kiistan toimijoista kokoomukselle nimenomaan poliittisen kannatuksen hank-
kiminen on kaikkein tärkeintä lähestyviä eduskuntavaalejakin ajatellen. Myös ko-
koomus selittääkin prosessin kannattajilleen omana voittonaan. Puolueen asenne on
tiivistettävissä kokoomuslaisen Elävä Helsinki -lehden (3/98) otsikkoon: ”Kokoomus
saavutti tavoitteensa: Natura ei sosialisoi eikä polje oikeusturvaa”. Tämän näkemyk-
sen mukaan nimenomaan kokoomuksen ansiosta Natura muuntui ministerityöryh-
mässä muotoon, jossa maanomistajille maksetaan täysi korvaus: ”[k]okoomus saa-
vutti hyvin tavoitteensa korvaussäännösten toteuttamiseksi”. Kokoomus ikään kuin
pelasti yksilön oikeusturvan, joka oli ympäristöviranomaisten toiminnan takia vaa-
rassa: ”[k]okoomuksen mielestä jokaisella on oltava mahdollisuus näyttää väitteensä
toteen, mikä nyt annettavalla esityksellä taataan”. Kokoomus nimeää itsensä alun
perin liian laajana pidetyn esityksen kohtuullistajaksi: ”[u]sien yksityismaiden osuus
on puolittunut alkuperäisestä 121 000 hehtaarin esityksestä ministerityöryhmän työ-

kentelyn johdosta”. (Mt.) Viimeksi mainitulla kvantitatiivisella perustelulla kokoomus myös lakaisee maton alle sen tosiasian, että alkuperäiseen Natura-esitykseen kuuluivat 94-prosenttisesti samat maat kuin tähän ”korjattuunkin” versioon. Kokoomuksen tarjoama selitysmalli onkin, että puolueen poliitikot pelastivat Naturan taitamattomien ympäristövirkamiesten käsistä.

Mikäli ohjelma olisi päätetty ympäristöministeriön haluamassa tahdissa, olisivat erityisesti korvauskysymykset vanhaan tapaan monesta kohdin edelleen auki. Siksi kokoomuksen aktiivisuus ja perusteellisuus on ollut suuresta merkityksestä. (NP:n pääkirjoitus 11.8.1998.)

Puolueen asennetta kuvaa hyvin myös Nykypäivässä (25.8.98) julkaistu Lohtajan kokoomuksen varapuheenjohtajan mielipidekirjoitus, jonka mukaan ”[k]okoomus saavutti tavoitteensa Naturassa” ja ”[t]ämä hallitus ei sosialisoi eikä oikeusturvaa poljeta”. Kirjoituksen mukaan kokoomuksen vaatimukset Natura-väännössä olivat korvausasioiden kuntoon laittaminen ja jokaisen oikeusturvasta huolehtiminen siten, että mukaan Naturaan otetaan vain kiistattomat alueet. ”Tämä tavoite saavutettiin.” Kokoomus lupasi kiistan kuluessa, että hallitus ei sosialisoi. Kun uudet sukupolvet omaksuvat myyтин, sen yksityiskohdat häviävät ja muuttuvat abstraktiksi, sen nimittelevät ainekset terävöityvät muistissa säilymistä varten ja myytti muuttuu helposti muistettavaksi iskusanaksi (Harle 1991, 45). Sosialisointi ei nykyään enää tarkoita samaa kuin sata vuotta sitten, mutta oikeistolaisessa retoriikassa myytti elää edelleen vahvasti. Käsitteenä sosialisointi on kuitenkin niin epämääräinen, että esimerkiksi yksityismaiden liittäminen EU:n luonnonsuojeluohjelmaan voidaan tilanteesta ja poliittisista tarkoituseristä riippuen tulkita yhtä hyvin ei-sosialisoinniksi kuin sosialisoinniksikin.

Kokoomus saavutti hyvin tavoitteensa korvaussäännösten toteuttamiseksi. [...] Natura 2000 -ohjelmaa valmistelleessa ministerityöryhmässä käytiin kova väantö korvaussäännösten aikaansaamiseksi. Korvaussäännökset takaavat maanomistajien oikeusturvan. Oikeusturvan kivijalka syntyy jokaisen asianomistajan oikeudesta saattaa väitteensä oikeudelliseen tarkasteluun. Kokoomuksen mielestä jokaisella on oltava mahdollisuus näyttää väitteensä toteen, mikä nyt annettavalla esityksellä taataan. (Elävä Helsinki 3/98.)

Kokoomus syyttää ympäristöministeriötä huonosta hallinnosta ja valmistelusta. Eriyisesti sanapari ”huono hallinto” esiintyy tiuhaan kannanotoissa. Käsitettä ei sen kummemmin selitetä, mutta selvää on, että ympäristöhallinto on kokoomuksen mie-

lestä ollut erityisen huonoa ei pelkästään Naturassa vaan jo aikaisemmissa suojeluhankkeissa, joiden virheet nyt kostautuvat. Hallitusta tai Natura-ministerityöryhmää kokoomus ei tietenkään voisikaan syyttää ohjelman epäonnistumisesta oltuaan itse mukana niiden työssä. Ympäristöviranomaiset sen sijaan yrittivät toteuttaa Naturan valmistelua ”kaappausmaisesti” (NP 24.11.1998). Siinä missä esimerkiksi SLL:n mielestä juuri politiikka pilasi Naturan, kokoomuksen mielestä kävi täsmälleen päinvastoin: kokoomuksen väliintulon ansiosta oikeusturva ja samalla koko Natura paranee. Kokoomuksen ”maataloussiipi” voi olla tyytyväinen puolueensa toimintaan ja puolueen potentiaalinen yleisö MTK:laisten maatalousyrittäjien joukossa saattaa jopa kasvaa keskustan kustannuksella, mikä on tietysti tarkoituskin. Kokoomuksen maa- ja metsätalousvaliokunnan puheenjohtaja Tapani Mörttinen saattoikin valtuuskunnan seminaarissa todeta, että ”MTK:kin arvostaa porukkaamme, ja syystä. Nämä pitävät maaseudulla kokoomuksen lipun pystyssä” (NP 24.11.1998).

Ajankohtaisista kysymyksistä keskusteltiin esimerkiksi Naturasta, joka on nyt valituskierroksella korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

– Voi pelkistää, että tällainen asia pitää valmistella hyvän hallintotavan mukaisesti. Ympäristöhallinnossa tätä yritettiin kaappausmaisesti. Ympäristöhallinnon pitääkin mennä itseensä ja tutkia menettelytapojaan. Varmaan jotakin on mennyt perille kantapään kautta, Mörttinen sanoo. (NP 24.11.1998.)

Näyttävästä ja tyyli-intensiivisestä interventiosta huolimatta on muistettava, että kokoomukselle Naturakin oli loppujen lopuksi vain yksi päivänpoliittinen aihe muiden joukossa, ei mikään elämän ja kuoleman kysymys. Näkyvillä kannanotoillaan kokoomuspoliitikot, Sauli Niinistö etunenässä, varmistivat kuitenkin sen, että puolueen kontribuutio kiistaan jäi potentiaalisten äänestäjien mieleen. Jos kokoomuslaisten joukossa ”toisinajattelijoita” olikin, he pysyttelivät melko hiljaa julkisuudessa. Näkyvät puoluepoliitikot sen sijaan turvautuivat oikeaoppisesti poliittiseen ”valheeseen” ja tekivät kohdeyleisölleen riittävän epämääräisiä lupauksia, jotka voitiin jälkikäteen tulkita lunastetuiksi. Kokoomus onnistui tehokkaasti vahvistamaan eetostaan ympäristöhallinnon ja vihreiden päävastustajana, joka tuli ratkaisevilla hetkillä mukaan Natura-sotaan pelastamaan, mitä pelastettavissa oli.

Kokoomukselle Natura olikin ennen kaikkea poliittinen voitto, koska puolue onnistui ehkä parhaiten konstruoimaan kompromissiratkaisusta oman saavutuksensa. Eri asia

on, miten merkittävästi ohjelman toteutus sitten todellisuudessa muuttui juuri kokoomuksen toiminnan ansiosta. Ainakaan muiden puolueiden ministerien ei juuri-kaan nähty julkisuudessa elämöivän asialla. Naturan vastustajien silmätikku ministeri Haavisto putosi vuoden 1999 vaaleissa eduskunnasta, mutta on tietysti mahdotonta arvioida, missä määrin pääosin kielteinen Natura-julkisuus loppujen lopuksi vaikutti hänen kannatukseensa vihreiden äänestäjien keskuudessa.

Kokoomus puolestaan onnistui erityisesti Niinistön iskulausemaisilla kommenteilla tehokkaasti erottautumaan muusta poliittisesta kentästä ja profiloitumaan oikeusturvan ja maatalousyrittäjien puolestapuhujana. Erottautumalla keskustalaisista kokoomus vältti toisaalta leimautumisen kaupunkilaisten kannattajiensa silmissä pelkäsi maaseutupuolueeksi. Tässä auttoivat muutakin yrittäjäväestöä kuin maaseutuyrittäjiä lähellä olevat argumentaation kvalitatiiviset lokukset omistusoikeuden ensisijaisuudesta arvohierarkiassa ja yksilön vapaudesta valtiovaltaan nähden sekä edellisiin liittyvä myytti sosialisoinnista. Natura-kiista ei myöskään vahingoittanut päähallituspuolueiden välejä peruuttamattomasti, vaan hallitusyhteistyö jatkui ristiriidoista huolimatta samalla puoluekoostumuksella vielä seuraavassakin Paavo Lipposen sateenkaarihallituksessa.

7. Johtopäätökset

Olisiko mikään tiedotuskampanja voinut pelastaa Naturaa, kun vastustajat olivat ker-
ran päättäneet iskeä siihen? Naturan aiheuttamaa, ennen näkemättömän laajaa ympä-
ristökonfliktia on selitetty monenlaisista lähtökohdista, ja syitä onkin varmasti monia.
Ehkä ympäristöhallinto tosiaan piti EY-tuomioistuimen pelossa toteutuksen kanssa
niin kiirettä, että joutui liian pienten henkilöstöressurssiensa takia tinkimään maan-
omistajien oikeusturvasta ja ”hyvästä hallinnosta”. Toisaalta toimijoiden tuottamaa
Natura-tekstiä lukiessaan ei voi välttyä ajatukselta, että Natura oli loppujen lopuksi
varsin helppo kohde arvostelijoille. Ympäristöhallinnon esittelemät suojeluperusteet
kaikkine poikkeuksineen ja erilaisine perusteluineen olivat kieltämättä monimutkai-
sia ja tulkinnanvaraisiakin. Naturan toteutus sattui pahimpaan mahdolliseen aikaan,
kun EU-jäsenyysäänestyksen niukka tappio ja unioniin liittyminen olivat vielä maa-
seudun väestön tuoreessa muistissa, ja luonnonsuojeluohjelman vastustajat osasivat
argumentoinnissaan myös tehokkaasti vedota tähän kaunaan.

”Tosiasioilla” ei tässä kiistassa ollut yhtä suurta merkitystä kuin tunteilla ja myyteillä, joita erityisesti MTK onnistui päätöksellään kansalaisten mielissä aktivoimaan. Naturassa ei ollut kyse vain luonnonsuojeluohjelman toteutustavoista tai maanomistajien oikeusturvasta, vaan lopulta eräänlaisesta traumasta: kuten ympäristöministeri Pekka Haavistokin myönsi, oli virhe vedota Naturan perusteluissa EU:n velvoitteisiin ja vaihtoehdottomuusretoriikkaan. Maaseudulla kytevä epäluulo koko EU-jäsenyyttä kohtaan kanavoitui myös Naturan vastustukseksi. Ohjelman perusteleminen nimenomaan EU:n sanktioiden uhalla ei siis ollut omiaan ainakaan lisäämään suojelun kannatusta maanomistajien keskuudessa. ”EU:n tärkeänä pitämät luontotyypit” eivät välttämättä olleetkaan niin tärkeitä hallintotoimenpiteen kohteeksi joutuneen EU-kansalaisen mielestä varsinkaan, kun sekä unionista että ympäristöhallinnosta rakentui MTK:n argumentoinnissa vahva viholliskuva.

Toimijoiden poliittisten tyylien analysoiminen retorisella tutkimusotteella ei yksin riitä selittämään, *miksi* juuri Natura kärjistyi niin laajaksi yhteiskunnalliseksi kiistakysymykseksi. Natura-vastustusta ei mielestäni voi myöskään selittää pelkästään alueellisten ympäristökeskusten ja ympäristöministeriön virkamiesten ”huonolla hallinnolla”. Kimmo Saaristo (2000, 115) on esittänyt, että Naturan epäonnistuminen joutui ratkaisevasti erilaisilta perustoilta nousevien asiantuntijuuksien kohtaamattomuudesta. Virkamiesten professionaaliseen tietoon ja lakipykäliin perustuva ekspertiisi joutui vastakkain maanomistajien oman elämän asiantuntijuuden kanssa. Saariston näkemys on mielenkiintoinen, mutta ei nähdäkseni pysty tyhjentävästi selittämään Naturan politisoitumista. Olen nojannut työssäni siihen sosiaalisen konstruktivismin ajatukseen, että yhteiskunnallisia ongelmia ei ole olemassa, ennen kuin joku määrittelee ne ongelmiksi eli Palosen termein politisoi ne. Yhtä yksittäistä syytä ongelmien syntymiselle onkin vaikea nimetä, koska ongelmat – myös ympäristöä koskettavat – konstruoidaan, ja niiden kehittyminen on sidoksissa aikaan ja paikkaan. Tyylien tarkastelu voikin osaltaan auttaa ymmärtämään, *miten* kiistat ja ongelmat politisoidaan ja miten toimijat sen jälkeen ottavat niihin kantaa. Samalla toiminnan taustalla olevat arvot, myytit ja esioletukset tulevat näkyviksi argumentoinnin tekniikoissa, ja niiden avulla voi yrittää vastata myös miksi-kysymyksiin.

Vaikka esimerkiksi rantojensuojeluohjelman toteutuksesta 1990-luvun alussa käyty kiista muistuttaa lähtökohdiltaan ja kulultaan pitkälti Naturaa, se ei kuitenkaan yltänyt vastaaviin mittasuhteisiin. Miksi ei? Esimerkiksi ympäristöministeri Haavisto tulkitsi Naturan kärjistymisen johtuneen paitsi ympäristöhallinnon tekemistä tiedotusvirheistä, myös siitä, että luonnonsuojeluverkoston toteuttamisen yhteydessä esiin nousi maanomistajien katkeruus kaikista jo aikaisemmin tehdyistä suojelupäätöksistä (HS 21.8.2001). Uskoakseni kuitenkin kaikki edellä luetellut seikat ja erityisesti kansassa kytevä EU-epäluuloisuus sekä talouslaman aiheuttama epävarmuus ja epäluottamus päättäjiä kohtaan loivat Tarrow'n (1998) kuvaileman mahdollisuusrakenteen tavallista laajemmalle leviävälle yhteiskunnalliselle konfliktille. Voisikin ehkä sanoa, että Naturan käynnistämälle keskustelulle suomalaisen maaseudun tulevaisuudesta, EU-kansalaisten oikeusturvasta ja ylikansallisen luonnonsuojelun tarpeellisuudesta oli suorastaan ”sosiaalinen tilaus” 1990-luvun lopun Suomessa. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö ympäristöhallinnon työskentelytavoissa ja hallintokulttuurissa olisi edelleen parantamisen varaa. Silti juuri Natura oli ainutlaatuinen poliittinen tilanne, poliittisen kontingenssin tulos.

Natura 2000 -luonnonsuojeluohjelmasta on jo kirjoitettu ja tullaan todennäköisesti vielä kirjoittamaan sivutolkulla tieteellistä ja journalistista tekstiä. Kiistan leimahtamiseen vaikuttaneiden syiden ja julkisuudessa käydyn määrittelytaistelun selittämiseen löydetään varmasti monta käyttökelpoista teoriaa ja mallia. Siinä joukossa tyyli-analyysi ei mielestäni voi olla turhimmasta päästä. Poliittisen tyylin käsite on osoittautunut käyttökelpoiseksi hyvin erilaisten toimijoiden – niin viranomaisen, etujärjestön kuin puolueidenkin – argumentoinnin tarkastelussa. Tyylin ainutlaatuisuus ja tilannesidonaisuus aiheuttavat kuitenkin lievän ristiriidan siinä, mitä toimijoiden tyylien uudenlaisia piirteitä voidaan todella pitää merkkinä repertuaarien ja tyylin infrastruktuurin muuttumisesta ja mitkä tapahtumien käännteet ovat puhdasta sattumaa. Tulevaisuus näyttää, olivatko Karvian nälkälakko ja EU-huippukokouksen mielenosoituksen riistäytyminen oireita maaseutua puolustavan liikkeen radikalisoitumisesta vai pelkkiä yksittäisten isäntien turhautumien purkauksia. Tyylin infrastruktuurin muutos ei myöskään voi tapahtua nopeasti, sillä toimijan poliittinen tyyli ei synny tyhjästä, vaan rakentuu perinteiden päälle. MTK:n tapauksessa tämä onkin ilmeistä, sillä retoriikka perustuu nimenomaan menneisyyden glorifioimiseen.

Poliittinen tyyli ei voi olla pysyvä ja perinteisiin sidottu ilmiö. Arkielämän kokemuk-
kin osoittaa, että harva poliittinen toimija onnistuu viemään tilanteet läpi alun perin
tarkoittamallaan tavalla ja päättyy juuri sellaiseen lopputulokseen kuin on halunnut.
Politiikan konfliktisuuden, pluraalisuuden ja kontingenssin ansiosta toisten toimijoi-
den teot vaikuttavat aina tilanteiden ”lopputulokseen”, jota on siten mahdoton enna-
koida. Näin kävi myös Natura-kiistassa. Ympäristöministeriö luuli virkamiestyöryh-
mää perustaessaan vievänsä ohjelman toteutuksen läpi nopeasti ja vain ikään kuin
yhdistävänsä vanhat suojeluohjelmat uuden otsikon alle. MTK, Luonnonsuojeluliitto
ja kokoomus liittivät kuitenkin erityisyleisöille suunnatussa argumentaatioissaan Na-
turaan kysymyksiä arvoista ja ideologioista, joista ei vallitse universaaliyleisön kes-
kuudessa esisopimuksia. Tarvittiinkin monta vuotta poliittista kädenvääntöä, ennen
kuin ohjelmasta saatiin aikaiseksi kansallinen ehdotus, joka ei puolestaan sellaise-
naan riittänytään Euroopan komissiolle.

Mahdollisuusrakenteen avautuminen ei vielä riittänyt Naturan politisoitumiseen,
vaan toimijoiden piti aktivoida kollektiivisen toiminnan repertuaarinsa ja soveltaa
niitä käsillä olevaan tilanteeseen. Yksi kiistan mielenkiintoisimmista kysymyksistä
liittyikin siihen, miten – siis millaisella tyylillä – MTK onnistui politisoimaan pelk-
känä byrokraattisena toimenpiteenä esitellyn Naturan, mutta Luonnonsuojeluliitto ei.
Luonnonsuojeluohjelman vastustajat onnistuivat kyseenalaistamaan ympäristöhallin-
non asiantuntemuksen ja samalla koko Naturan oikeutuksen. Luonnonsuojelijat eivät
sitä vastoin tuntuneet välillä osaavan päättää, ollako virkamiesten puolella vai heitä
vastaan. Päämäärä oli yhteinen, luonnonsuojelutilanteen parantaminen, mutta erot-
tautuakseen hallinnosta SLL vaati asiantuntijuuteensa vedoten laajempaa ja ekologi-
sesti kattavampaa verkostoehdotusta.

MTK:n massoihin vetoava myyttinen tyyli osoittautui kuitenkin tehokkaammaksi
välineeksi poliittisen ongelman konstruoinnissa. MTK:n tyyli oli alusta asti intensii-
vinen, mutta toisaalta myös sen tavoitteleva erityisyleisö oli jo valmiiksi homogee-
ninen maanomistajien erityisryhmä ja siten helpompi saada esitettyjen argumenttien
taakse. Ympäristöministeriön tietoon ja professionaaliseen asiantuntijuuteen perustu-
va argumentaatio ei kyennyt enää epäpolitisomaan Naturaa saati lakaisemaan maton
alle sen kiistanalaiseksi saatettuja kohtia, kuten maanomistajien oikeusturvaa ja kan-
sallista itsemääräämisoikeutta. SLL:n aikaisempi yhteistyö ympäristöviranomaisten

kanssa saattoi osaltaan viedä pohjaa kritiikiltä. Todennäköisesti SLL ei edes halunnut aloittaa ”Natura-sotaa”, vaan vaati verkoston laajentamista jo senkin takia, että aikaisemmissa ympäristökiistoissa tunnetuksi tulleen tyylin infrastruktuurin perusteella siltä odotettiin tietynlaista kritiikkiä.

Lähdin työssäni siitä, että Natura-kiista on erityistapaus tilanteesta, jossa toimijat suuntaavat argumentointinsa erilaisille yleisökonstruktioille, Perelmanin termin universaaliyleisölle ja erilaisille erityisyleisöille. Universaaliyleisö on käsitteenä hieman ongelmallinen, koska sen tulisi määritelmänsä mukaan kattaa kaikki järkevät ihmiset, ja on selvää, että minkään toimijan argumentointi ei käytännössä tavoita kaikkia. Oletettujen tai todellisten yleisökonstruktioiden kannalta olennaista onkin argumentoinnin intentio, eikä yleisön määrän laskeminen. Yleisöjen erilainen koostumus myös näkyi selvästi toimijoiden tyylien eriasteisissa intensiteeteissä. MTK onnistui ehkä parhaiten laajentamaan omaa yleisöään maaseudun asukkaista myös moniin kaupunkilaisiin, jotka ainakin mielipidemittausten valossa kokivat Naturan valmistelun ja toteutuksen epäoikeudenmukaiseksi maanomistajia kohtaan. Vaikka YM suuntasi objektiiviselta vaikuttavan vaihtoehdottomuusretoriikkansa periaatteessa kaikille kansalaisille, sen teho ei vetänyt vertoja myyttiselle ja tyyli-intensiiviselle vetoamiselle, jota MTK ja kokoomus harjoittivat omille erityisyleisöilleen. Luonnonsuojeluliitto puolestaan aloitti ohjelman kritisoimisen repertuaarilleen uskollisella, rationaaliseen valistuksen perinteeseen ja logokseen perustuvalla argumentoinnilla, joka tavoitti vain pienen erityisyleisön. Myöhemmin SLL yritti tuoda argumentointiinsa myös piirteitä, joilla vedottiin MTK:n puolelleen houkuttelemaan yleisöön.

Ympäristöministeriön tyyliin kuului alusta loppuun maltillisen informatiivinen ja rationaalinen argumentointi, jolla pyrittiin antamaan vaikutelma objektiivisesta hallinnoimisesta. Naturaa perusteltiin EU-jäsenyyden velvoitteilla ja luontotyyppien suojelun tärkeydellä. Teksteissä korostettiin sitä, ettei Natura lisää merkittävästi suojeltujen alueiden pinta-alaa ja ettei ohjelma kasvata merkittävästi luonnonsuojelun kustannuksia. YM ei kuitenkaan kyennyt argumentoinnillaan eliminoimaan ympäristökysymyksiin tyypillisesti kuuluvia arvostiriitoja ja ideologisia erimielisyyksiä eikä siten tavoittanut universaaliyleisön hyväksyntää. Luonnonsuojelijat vaativat Naturan täydentämistä vedoten ylivertaiseen ekologiseen asiantuntemukseensa ja ympäristöhallinnon ehdotuksen riittämättömyyteen, mutta eivät rationaalisella tyyli-

lään saaneet massoja kantojensa taakse. Parhaiten yleisöön upposivat MTK:n ja koomuksen täysin vastakkaiset argumentit, joiden mukaan luonnonsuojelu ei voi olla etusijalla yksityisen ihmisen oikeusturvaan ja maanomistusoikeuteen nähden. MTK:n viholliskuvissa korostui selvästi myös luonnonsuojelua kannattavien tahojen asiantuntemuksen kyseenalaistaminen. Todellista suojelua harjoittivat tämän näkemyksen mukaan maasta elantonsa saavat viljelijät.

Luonnonsuojeluliitto oli Natura-kiistassa äänekkäs toimija, mutta julkisuudessa kuitenkin suhteellisen näkymätön ainakin pahimpaan viholliseensa MTK:hon verrattuna. SLL:a pidetään ympäristönsuojelukentän virallisena äänitorvena, mutta vuosikymmenten kuluessa puolivirallinen asema on johtanut kritiikin tehon heikkenemiseen. Nuoremmat suojelijasukupolvet ovat – siitä huolimatta, että varmasti arvostavat perinteikkään liiton toimintaa – halunneet erottautua liiton reformistisesta tyylistä ja perustaneet aina vaan uusia ympäristöjärjestöjä, jotka ovat poikenneet entisistä nimenomaan keinojensa, ei lopullisten päämääriensä osalta. Myös uudemmassa ympäristöliikehdinnässä näkyy ehkä jossain määrin Maffesolin väittämä uuden yhteisöllisyyden ja postmodernin heimollisuuden suosiosta perinteiseen yhdistyksellisyyteen nähden. SLL nojaa pitkälti suomalaisen järjestökentän perinteisiin, joille on tunnusomaista maltillisuus ja valistukseen pohjautuva toiminta. ”Vanhetessaan” yhteiskunnallisille liikkeille onkin ominaista rakenteisiin sulautuminen ja toimintakentän pieneneminen, kuten Ilmonen on osoittanut. En silti päätyisi samaan arvioon kuin Kontinen, jonka mukaan Luonnonsuojeluliittoa ei ehkä voida pitää ns. uutena liikkeenä. SLL:sta ei ole tullut osa hallintokoneistoa, vaan se on poliittinen toimija, jolla on tiettyjä poliittisia tavoitteita.

Natura-kiistassakin SLL:n ase muita toimijoita vastaan oli tieto, logokseen perustuva rationaalinen argumentaatio. Logos ei kuitenkaan tässä(kään) tapauksessa osoittautunut kovin tehokkaaksi välineeksi massojen suostuttelussa, vaan siihen tarvittiin myyttiä, osin imaginaarisen menneisyyden valjastamista ideologioiden käyttöön. Toisaalta vaikka SLL päätyi kalastelemaan maaseutuväestön suosiota osittain samalla talonpoikaisuusmyytillä kuin MTK:kin, maaseudulla kaikki luonnonsuojelijat niputetaan helposti samaksi kaupunkilaisten joukoksi, joka ei tiedä mitään siitä, miten talonpojat ovat vuosisatojen ajan maataan viljelleet ja varjelleet. MTK:n argumentaation tehokkuus perustuikin varmasti suureksi osaksi kohdeyleisön arvojen tunte-

miseen ja vahvoihin esisopimuksiin argumentoijan ja yleisön välillä. Menneisyyteen suuntautuvalla myytin hyödyntämisellä MTK onnistui aktivoimaan yleisössä ne ideologiset vaikuttimet, jotka johtivat toimintaan tässä ja nyt ja joidenkin maanomistajien kohdalla jopa fanatismiin.

Kokoomuksen argumentointi oli tehokasta, tyyli-intensiivistä ja populistista. Puolue erottui muista toimijoista selvästi jo lähtökohdiltaan, koska se oli ainoa toimija, jonka suosio mitataan suoraan ja säännöllisin väliajoin vaaleissa. Muiden toimijoiden ”kannatuksen” mittaaminen on huomattavasti vaikeampaa. Siksi kokoomuksen oli myös hyödynnettävä Sauli Niinistön iskulausemaisilla ja populistisilla Natura-kommenteilla irronnut julkisuus mahdollisimman hyvin äänisaaliin maksimoimiseksi. Poliittisena puolueena kokoomukselle oli erityisen tärkeää vakuuttaa yleisönsä siitä, että se oli kiistan todellinen voittaja, jonka ansiosta Suomi säästyi ympäristöviranomaisten aiheuttamalta katastrofilta. Tässä vakuuttelussaan puolue tuntui onnistuneen varsin hyvin.

Siinä missä ympäristöhallinnon, Luonnonsuojeluliiton ja kokoomuksen Natura-odotukset suuntautuivat kukin omalla tavallaan myönteiseen tulevaisuuteen, MTK:lainen ajattelu näki tulevaisuudessa joukon ratkaisemattomia ongelmia ja uhkia ja maaseudun elinolojen huononemisen entisestään. Helsingin EU-huippukokouksen yhteydessä mielenosoittajat kantoivat banderollia, jossa luki ”EU toi maaorjuuden”. Kärjistys kuvastanee hyvin perinteisiin nojaavan maanviljelijän tunteita tukihakemuslomakkeidensa keskellä. Vaikka maatilain hoito muistuttaa nykyisin pitkälti yrityksen hoitoa, kyseessä on kuitenkin useimmiten myös viljelijän ja hänen esi-isänsä koti ja hyvin henkilökohtainen identiteetti sen hoitajana. Tällaiseen mahdollisuusrakenteeseen sattunut Natura-konflikti kärjisti virallisen EU-Suomen ja alakynteen jäämisen kokeneen maaseudun välistä juopaa entisestään ja auttoi MTK:ta tehokkaiden, ikään kuin luonnollisten viholliskuvien luomisessa.

Natura 2000 -luonnonsuojeluohjelmasta käyty kiista oli laajuudessaan ainutlaatuinen poliittinen speaktaakkeli, mutta jää tuskin viimeiseksi ympäristöhallinnon ja maanomistajien väliseksi voimainkoitokseksi. Erilaisten luonnonsuojelun tarpeellisuutta ja oikeutusta koskevien tulkintojen takana olevat arvot ja ideologiat ovat toisistaan niin kaukana, että ”kollektiivisen” ja ylhäältäpäin toteutetun suojelun legitimitetti ei ihan

lähiaikoina tule lisääntymään. Jonkin verran valistuneena veikkauksena ennustaisin, että seuraava suurempi kiistakysymys ympäristöhallinnon, maanomistajien ja luonnonsuojelijoiden välillä tulee koskemaan vielä suunnitteluvaiheessa olevaa Etelä-Suomen metsien suojelua. Ympäristöpoliittisista konflikteista kiinnostuneille tutkijoille riittänee joka tapauksessa tutkittavaa jatkossakin.

Lähteet:

Kirjallisuus ja artikkelit

- Edelman, Murray (1988), *Constructing the Political Spectacle*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Haapanen, Pirkko (1996), Roomalaisten korkein taito. Teoksessa Palonen, Kari – Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, ss. 23–50. Tampere: Vastapaino.
- Haila, Yrjö (2001), Ympäristön tila julkisen vallan vastuulla. Teoksessa Haila, Yrjö – Pekka Jokinen (toim.), *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*, ss. 32–40. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hariman, Robert (1995), *Political style. The artistry of power*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Harle, Vilho (1991), *Hyvä, paha, ystävä, vihollinen*. Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksen tutkimuksia no. 44. Jyväskylä: Gummerus.
- Harle, Vilho – Sami Moisio (2000), *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Hebdige, Dick (1979), *Subculture: The Meaning of Style*. Bungay: Methuen & Co.
- Hiedanpää, Juha (2000), Natura Naturans: Metsäluonnon monimuotoinen arvottaminen Pohjois-Satakunnassa. Teoksessa Haapala, Arto – Markku Oksanen (toim.), *Arvot ja luonnon arvottaminen*, ss. 154–178. Helsinki: Gaudeamus.
- Ilmonen, Kaj (1998), Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Ilmonen, Kaj – Martti Siisiäinen (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*, ss. 15–42. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Pekka (2001), Ympäristöongelmien määrittely ja politiikan keinot: esimerkkinä maatalous. Teoksessa Haila, Yrjö – Pekka Jokinen (toim.), *Ympäristöpolitiikka. Mikä ympäristö, kenen politiikka*, ss. 89–99. Jyväskylä: Vastapaino.
- Jyry, Päivi (1998), *Natura 2000 -verkosto poliittisena ohjelmana – Valtavirrassa ja vastatuulella*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitos.
- Karvonen, Erkki (1997), *Imagologia. Imagon teorioiden esittelyä, analyysiä, kritiikkiä*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.
- Konttinen, Esa (1999), *Ympäristökansalaisuuden kyläsepät*. Jyväskylä: SoPhi.
- Kuusisto, Riikka (1996), Sodan retoriikasta. Teoksessa Palonen, Kari – Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, ss. 267–291. Tampere: Vastapaino.

- Kuusisto, Riikka (1998), *Oikeutettu sota ja julma teurastus? Läntisten suurvaltajohtajien sotaretoriikkaa Persianlahdella ja Bosniassa*. Helsinki: Like.
- Lappalainen, Pertti (1992), *Politiikan mahdollistuminen. Osallistuminen, suvereni-teetti ja pluralistinen valtiokäsitys*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitos.
- Lappalainen, Pertti (1997), Taivastelua, tietoa, toimintaa. Poliittiset tyyli Ruohonjuurista elämänpuuksi -teoksessa. *Politiikka* 4/1997, ss. 367–374.
- Lappalainen, Pertti – Heikki Heikkilä – Petri Koikkalainen – Matti Kojo – Jarmo Rinne – Tiina Rättilä – Petteri Suominen (1999), Tyyli politiikan ytimessä – johdattelua aiheeseen. Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.), *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta*, ss. 9–28. Tampere: Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 11/1999.
- Lappalainen, Pertti (1999), Eläinliikkeen tyyli – oire muutoksesta vai poikkeus säännöstä? Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.), *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta*, ss. 123–144. Tampere: Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 11/1999.
- Lehtinen, Ari (1994), Ympäristökamppailut tutkimushaasteena. Teoksessa Lehtinen, Ari – Pertti Rannikko (toim.), *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*, ss. 273–285. Tampere: Gaudeamus.
- Luostarinen, Heikki (1994), *Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Juva: Hanki ja jää.
- Maffesoli, Michel (1995), *M maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista*. Tampere: Gaudeamus.
- Mickelsson, Rauli (1999), *Samanlaiset ja erilaiset puolueet. Retoriikka- ja diskursiianalyttinen tutkimus kokoomuslaisten ja sosialidemokraattien ilmaisemista käsityksistä omista puolueistaan vuosina 1965–1995*. Väitöskirja. Turku: Turun yliopiston valtio-opin laitos.
- Männistö, Anssi (1997), Islam-mielikuvien suuret aallot länsimaissa: Myytit, ideologiat, viestintä ja yhteiskunnan muutos. Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.), *Politiikan paikat*, ss. 105–128. Tampere: Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitos.
- Nelson, John S. (1998), *Tropes of Politics: Science, Theory, Rhetoric, Action*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Nieminen, Matti (1994), *Rantojensuojeluohjelma – kilpailevia tulkintoja ja vertaustumatonta rationaalisuutta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston sosiologian laitos.
- Oksanen, Markku (2000a), Johdanto. Teoksessa Haapala, Arto – Markku Oksanen (toim.), *Arvot ja luonnon arvottaminen*, ss. 9–24. Helsinki: Gaudeamus.

- Oksanen, Markku (2000b), Yhteiskunnallinen moniarvoisuus ja luonnon arvottaminen. Teoksessa Haapala, Arto – Markku Oksanen (toim.), *Arvot ja luonnon arvottaminen*, ss. 82–101. Helsinki: Gaudeamus.
- Paastela, Jukka (1995), *Valhe ja politiikka*. Tampere: Gaudeamus.
- Palonen, Kari (1993a), *Politikointi – politisointi – politiikka. Tulkinta politiikan ajatusmuodon pelikieliaikatiloista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitos.
- Palonen, Kari (1993b), Introduction: from policy and polity to politicking and politicization. Teoksessa Palonen, Kari – Tuija Parvikko (eds.), *Reading the Political. Exploring the Margins of Politics*. Tampere: The Finnish Political Science Association.
- Palonen, Kari – Hilikka Summa (1996), Johdanto: Retorinen käänne? Teoksessa Palonen, Kari – Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, ss. 7–19. Tampere: Vastapaino.
- Palonen, Kari (1997), Ovatko kielitieteilijät parhaita poliittisen käsitteistön historioitsijoita? *Politiikka* 1/1997, ss. 64–69.
- Perelman, Chaïm – Lucie Olbrechts-Tyteca (1971), *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Perelman, Chaïm (1996), *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Rannikko, Pertti (1994), Ympäristökamppailujen aallot. Teoksessa Lehtinen, Ari – Pertti Rannikko (toim.), *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*, ss. 11–30. Tampere: Gaudeamus.
- Rinne, Jarmo (1999), Ympäristövallankumouksellista ja eläinten oikeuksien politiikkaa. Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.), *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta*, ss. 145–165. Tampere: Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 11/1999.
- Räsänen, Iisa (1997), ”Lastuna virrassa vai omaa purtta ohjaten”. *Itsenäisyyteen liittyvät valtamerkitykset EU:n vastaisina argumentteina suomalaisessa integraatiokeskustelussa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Rättilä, Tiina (1999), Kaksi näkökulmaa poliittiseen osallistumiseen: performatiivinen politiikka rationaalisen tyylin haastajana. Teoksessa Lappalainen, Pertti (toim.), *Tyylikästä kansalaisaktiivisuutta*, ss. 48–64. Tampere: Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 11/1999.
- Saaristo, Kimmo (2000), *Avoin asiantuntijuus. Ympäristökysymys ja monimuotoinen ekspertisi*. Saarijärvi: Jyväskylän yliopiston Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 66.
- Siisiäinen, Martti (1990), *Suomalainen protesti ja yhdistykset*. Jyväskylä: Gummerus.

Siisiäinen, Martti (1998), Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Ilmonen, Kaj – Martti Siisiäinen (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*, ss. 219–243. Tampere: Vastapaino.

Siisiäinen, Martti (1999), Viljelijäin protestissa uutta tyyliä. *Helsingin Sanomien* Vieraskynä 21.12.1999.

Suhonen, Pertti (1994), *Mediat, me ja ympäristö*. Tampere: Hanki ja jää.

Summa, Hilikka (1989), *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopolitiikka*. Väitöskirja. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus.

Summa, Hilikka (1996), Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Teoksessa Palonen, Kari – Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, ss. 51–83. Tampere: Vastapaino.

Tarrow, Sidney (1998), *Power in Movement. Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tilly, Charles (1997), *Roads from Past to Future*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Tuomivaara, Salla (1998), 1. osa. Teoksessa Tuomivaara, Salla – Joni Purmonen, *Ulos häikeistä*, ss. 23–214. Jyväskylä: Tammi.

Vihinen, Hilikka (1996), Maatalous tekstinä. Teoksessa Palonen, Kari – Hilikka Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*, ss. 221–242. Tampere: Vastapaino.

Muut

Euroopan komissio (1998), *Euroopan unioni ja ympäristö*. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto.

Aineisto:

Tiedotteet

MTK:n Natura-aiheiset tiedotteet 1996–1998 (<http://www.mtk.fi/tiedote.htm/>)

SLL:n Natura-aiheiset tiedotteet 1996–1998 (<http://www.sll.fi/tiedotus/>)

YM:n Natura-aiheiset tiedotteet 1996–1998 (<http://www.vyh.fi/ajankoht/tiedote/>)

Lehdet

Luonnonsuojelija 1996–1998

Maaseudun tulevaisuus (MT) 1997–1998

Maataloustuottaja 1996–1998

Nykypäivä (NP) 1997–1998

Suomen Luonto 1996–1998

Verkkouutiset 1997–1998 (<http://www.verkkouutiset.fi/>)

Ympäristö 1996–1998

Mielipidekirjoitukset

Helsingin Sanomat (HS) 25.9.1997, ”Natura-esitys rikkoo EU-oikeutta”. Tapani Veistolan Vieraskynä.

Helsingin Sanomat 26.8.1998, ”Luonnonsuojelu lähemmäksi kansalaisia”. Ilkka Heikkisen Vieraskynä.

Sanoma- ja aikakauslehtiartikkelit

Elävä Helsinki 3/1998, ”Kokoomus saavutti tavoitteensa: Natura ei sosialisoi eikä polje oikeusturvaa”. Uutinen. (<http://www.kokoomus.fi/helsinki/elavahki/>)

Helsingin Sanomat 5.4.1997, ”Natura-ohjelmaan ehdolla lähes 1500 luontokohdetta”. Uutinen.

Helsingin Sanomat 19.5.1997, ”Vihreät ihmettelevät Niinistön hyökkäilyjä”. Uutinen.

Helsingin Sanomat 21.6.1997, ”Suomalaiset pitävät Natura 2000 -ohjelmaa ylimitoitettuna”. STT:n uutinen.

Helsingin Sanomat 2.7.1997, ”Haavisto: Eduskuntaa ei ympäristö kiinnosta”. Ympäristöministerin haastattelu.

Helsingin Sanomat 23.2.1998, ”Suomi voi päättää itse Natura-alueen lakkauttamisesta”. Uutinen.

Helsingin Sanomat 24.5.1998, ”Jokilaakson tie kirottuun Naturaan”. Reportaasi.

Helsingin Sanomat 11.8.1998, ”Niinistö: Naturan viime vaiheet farssinomaisen näytelmä”. Uutinen.

Helsingin Sanomat 11.8.1998, ”Pääministeri kiirehti päätöstä Naturasta”. Uutinen.

Helsingin Sanomat 21.8.1998, ”Hallitus päätti Naturasta”. Uutinen.

Suomen Kuvalehti (SK) 21/1997, ”Natura 2000 latistuu poliittiseksi peliksi”. Uutinen.

Suomen Kuvalehti 34/1997, ”Ympäristöministeriö luottaa viestintäkonsultteihin”. Uutinen.

Vihreä Lanka 23.2.2001, ”Monimuotoisuuden ylistys”. Ytimessä-artikkeli.

Ympäristö ja terveys -lehti 3–4/1997, ”Luonnonsuojeludirektiivit ja Natura 2000 -verkosto Suomessa”.

Ympäristö ja terveys -lehti 4/1998, ”Natura 2000 -alueiden suojelusäännösten huomioon ottaminen lupamenettelyissä ja kaavoituksessa”.